ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΠΑΤΗΣΙΩΝ 8 ΤΗΛ. 30:461 ||| ΙΔΡΥΤΗΣ: Κ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ ||| ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ ||| ΣΑΒΒΑΤΟ 11 ΙΟΥΝΙΟΥ 1938

ΞΕΝΑ

Τ' ΕΙΝΑΙ ΠΟΙΗΣΗ;

Ένας νέος Γάλλος ποιητής, κ. Ζώρζ Μπαρρέτ, θὰ ἐκδώσει σὲ λίγον καιρὸ ἕνα βιβλίο μὲ τὸν τίτλο «Ἔρευνα γιὰ τὴν ποίηση», μέσα στὸ ὁποῖο θὰ ὑπάρχουν οἱ ἀπαντήσεις τῶν καλύτερων Γάλλων διανοουμένων στὸ ἐρώτημα ποὺ τοὺς ὑποβάλλει: «Τί εἶναι ποίηση καὶ τί περιμένετε ἀπ' αὐτήν;». Ἐν τῷ μεταξύ, σὲ συνέντευξή του πρὸς ἕνα περιοδικό, ὁ κ. Μπαρρετ ἔδωσε μερικὲς ἀπ' τὶς ἀπαντήσεις. Μεταφέρουμε ἐδῶ τὶς πιὸ ἐνδιαφέρουσες:

Ποιητὴς εἶν' ὁ κάθε ἄνθρωπος, ποὺ ἀνακαλύπτει ἢ βάνει μέσα τὴ χυδαιότητα τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ὑπάρξεων μιὰ μυστικὴ ζωή: Ἐνσάρκωση μέσα στὸ αἰσθητὸ καὶ στὸ τέλειο μιᾶς ἀληθινῆς ψυχῆς, ἑνὸς κόσμου καινούργιου, ὅπου γίνεται ἕνα εἶδος δημιουργίας ἐκείνου ποὺ φαινόταν πιαστὸ κι' ἀνέκφραστο. — Ποιητικό, λοιπόν, εἶναι τὸ καθετὶ ποὺ παγορεύει καὶ ἐκτελεῖ τὸ σῶμα τῆς ἐμψύχωσης μιᾶς ὕλης, ποὺ ἔως τότε βαρυνόταν ἀπὸ λέξεις χωρὶς ἔννοια καὶ νεκρὲς φόρμες. Ποίημα, εἶναι κάθε ἔργο, ποὺ φένει νὰ περνάει τὸ ρεῦμα τῆς ζωῆς, προκαλῶντας μὲ τρόπο νοσταλγικό, τὸ ἀνατρίχιασμα τοῦ πείρου μὲ ἤχους καὶ εἰκόνες. Ἐν βρίσκομε, ὅμως, πουθενὰ ἡν ποίηση ἂν δὲν τὴν ἔχουμε μέσ' μας.

ΜΩΡΙΣ ΜΠΛΟΝΤΕΛ

* * *

Ἡ ποίηση εἶναι κατὰ τὴν γνώμη μου ἡ οὐσία τῆς ζωῆς καὶ ἡ πλουσιοχήν δημιουργικὴ ἀρχή. Ἐν θὰ μποροῦσα νὰ φανταστῶ τὸν κόσμον ἀπογυμνωμένον ἀπ' ἐν ποίηση.

ΖΩΡΖ ΝΤΥΑΜΕΛ
τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας καὶ τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἰατρικῆς

* * *

Ἡ ποίηση; μιὰ ἱστορία, ποὺ ἔφυσα.

ΠΩΛ ΦΟΡ

* * *

Ἡ ποίηση εἶναι ἄφθαρτη· σήμερα πρέπει νὰ ἐπηρεάζει τὰ λήθη. Τὸ μέλλον της μοῦ φαίνεται νὰ εἶναι τὸ θ έ α τ ρ ο. Περιέχω τὸ ἔργο ἑνὸς ἀνθρώπου ἐπάντα ἐτῶν.

ΓΚΑΜΠΡΙΕΛ ΑΝΟΤΩ
τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας

* * *

Ὁ Πώλ Βαλερὺ ἔγραψε κάπου ὡς «ὁ πρῶτος ὅρος γιὰ νὰ ἀναγγείλουμε καλὰ τοὺς στίχους μας εἶναι νὰ ἔχουμε νοιώσει τὸ τί δὲν εἶναι, καὶ ποιὰ τεράστια διαφορὰ τοὺς χωρίζει ἀπ' τὴν συνηθισμένη γλῶσσα». Μοῦ φαίνεται πὼς αὐτὰ τὰ λόγια ἔχουν μέσα τους ὅλη τὴ θεωρία τῆς ποίησης, ποὺ εἶναι τραγούδι, μουσικὴ, ρυθμός. Τὸ αἴσθημα ἔρχεται ὕστερα: δὲν εἶναι ἀναγκαῖο, ἀποκαλεῖ κατὰ τὸν ἑρμηνευτή. Ἐὰν λίγα λόγια ποίηση εἶναι μόνο ἡ Πινδαρική· οἱ ἄλλες εἶναι μόνο κατὰ τὸ ὄνομα.

ΜΩΡΙΣ ΜΙΝΙΟΝ
διευθυντὴς τοῦ Πανεπιστημιακοῦ Μεταφραστικοῦ Κέντρου τῆς Νίκαιας

* * *

Δὲν μ' ἀρέσουν οἱ στίχοι, ποὺ δὲν μαθαίνουν τίποτε, ἀκόμα κι' ἂν εἶναι καλὰ «χτυπημένοι», κι δὲν θέλω μιὰ πλούσια ρίμα ἡ ὁποία μοῦ κρύβει τὴν φτώχεια τῆς ἰδέας.

ΡΑΣΙΑΝΤ

* * *

Κάνετε μιὰ ἔρευνα γιὰ τὴν ποίηση. Μερικοὶ θὰ ποῦν πὼς ἄλλα πράγματα εἶναι πιὸ ἐπείγοντα. Μὴν ὑπονωρήσετε μπροστὰ στὸ αὐτό. Σήμερα μᾶς θυμίζετε τὴν ποίηση. Σᾶς εὐχαριστῶ καὶ σᾶς συγχαίρω. Γιατὶ, δίγως ἀμφιβολία, εἶστε σεῖς ποὺ ἔχετε δίκιο, ἢ καλύτερα, Αὐτή, γιατὶ αὐτὴ μόνον θὰ ἐπιζήσει ἀπ' ὅλα. Ἀλλοιῶς ἂν μὴ τὴν ξεχνοῦμε. Δὲν ἀγαπᾶμε ποτὲ περισσότερο τὴν ἀνάγκη Της.

ΖΑΝ ΖΑΙ
Ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Ἀγωγῆς

ΖΑΧΑΡΑΤΟΥ

ΤΟΥ κ. ΔΗΜΗΤΡΗ ΦΩΤΙΑΔΗ

Ἔλεγα πὼς ὅλη ἡ συζήτηση ποὺ ἄνοιξε γύρω ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Γιαννόπουλου καὶ τὰ κηρύγματά του θὰ κόπαζε καὶ πὼς δὲ θὰ ὑπῆρχε κανεὶς λόγος, νὰ πεῖ κανεὶς πράγματα χιλιοειπωμένα καὶ γνωστά, ποὺ μὲ κανένα τρόπο δὲ θἄπρεπε νὰ μᾶς ἀπασχολοῦν. Φαίνεται ὅμως πὼς εἴμαστε ἀψίκοροι μονάχα γιὰ ὅ,τι εἶναι σοβαρό, γιὰ ὅ,τι ἔχει πραγματικὸ περιεχόμενο, γιὰ ὅ,τι εἶναι οὐσιαστικὸ καὶ γενναῖο. Ἀντίθετα πάλι γιὰ κάθε τι ἄσκοπο, στεῖρο, πεζοδρομιακό, εἴμαστε ἕτοιμοι ἀτέλειωτα γι' αὐτὸ νὰ κουβεντιάζουμε—γιατὶ γιὰ «ἔντυπο κουβεντολόγι» πρόκειται, ποὺ τὸ μόνο γραφικὸ χαραχτηριστικὸ ποὺ ἔχει εἶναι τὸ ἔντονο τοπικὸ του χρῶμα. Τὸ πιὸ θλιβερὸ καὶ τὸ πιὸ ἀποκαρδιωτικὸ ὅμως εἶναι, πὼς ὅλη αὐτὴ τὴ συζήτηση, οἱ «ὀπαδοὶ» τοῦ Γιαννόπουλου γυρεύουν νὰ τὴ μετατοπίσουν σὲ προσωπικὰ ἐπίπεδα, μέσα στὸν κουρνιαχτὸ παθῶν καὶ συμφερόντων. Κάποιος ἀπὸ τοὺς πιὸ ἐκλεχτοὺς διανοητὲς τοῦ τόπου μας, ποὺ παρακολουθεῖ μ' ἀληθινὴ ἀγάπη τὴ φιλολογία μας, μοῦ ἔλεγε χαριτολογώντας προχτές:

— «Φαίνεται πὼς ἔχουν ἱδρύσει... ὁμόρρυθμο πνευματικὴ ἑταιρία μὲ τὴν ἐπωνυμία «Περικλῆς Γιαννόπουλος»! Ἀλλοιῶς δὲν ἐξηγεῖται ἡ τέτοια ἔξαψή τους σὲ κάθε ἀντίρρηση στὸ ἔργο του»!

Θὰ ἐκθέσω ἀμέσως τώρα τὸ πῶς ἀποφάσισα ν' ἀναμιχτῶ ξανά, σὲ μιὰ τόσο βασικὰ ἀντιπνευματικὴ συζήτηση. Ἡ προσωπική μου γνώμη, γιὰ κάθε ζήτημα, δὲν ἐκφράζεται παρὰ μονάχα ἐνυπόγραφα στὸ περιοδικό μας. Σ' ἄλλες στῆλες του μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν συχνὰ ἀπόψεις, ποὺ μ' αὐτὲς νὰ διαφωνῶ ἀπόλυτα. Ἐραστὴς τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψης, ἐννοῶ νὰ τὴν ἐφαρμόσω πρῶτα ἐγώ. Μὰ ἐπειδὴ μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ ποὺ νὰ νομίζουν, πὼς ἔχω κάποιες πιὸ γενικὲς ὑποχρεώσεις, θάρεψα πὼς ἤμουνα ὑποχρεωμένος νὰ διατυπώσω ἀκόμα μιὰ φορὰ τὴ γνώμη μου, πιὸ ἁπλὰ καὶ πιὸ συγκεκριμένα, ἐπάνω στὸ «ἐπίμαχο» αὐτὸ ζήτημα.

Πρῶτα κι' ἀρχή, λοιπόν, ἀναφέρω μιὰ κάπως δικαιολογημένη, καθὼς πιστεύω, ἀπορία μου: Τὸ πῶς δηλαδὴ στὸν τόπον αὐτόν, ποὺ γεννήθηκαν μερικὲς ἀπὸ τὶς κορυφαῖες διάνοιες ποὺ ἔζησαν στὸν πλανήτη μας ἀπὸ τότε ποὺ ὑπάρχει σ' αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος, ξεκινήσαμε ἕνα πρωί, στὰ καλὰ καθούμενα, γιὰ ν' ἀνακαλύψουμε καὶ νὰ καθιερώσουμε σύμβολο πνευματικὸ τὸν Περικλῆ Γιαννόπουλο; Ὁμολογῶ πὼς ἡ καλή μου διάθεση μ' ἔκανε ν' ἀναζητήσω πολὺ μακρυὰ τὰ αἴτια. Ὡστόσο τώρα βλέπω, πὼς ἡ λύση τοῦ «μυστηρίου» βρίσκονταν μπροστὰ στὰ μάτια μου. Πρέπει ὅμως νὰ προσθέσω, γιὰ νὰ εἶμαι εἰλικρινής, πὼς ἂν δὲ μὲ βοηθοῦσαν οἱ ἴδιοι, οἱ θαυμαστὲς τοῦ Γιαννόπουλου, δὲ θ' ἀνακάλυπτα τοὺς λόγους ποτέ. Γιατί, νομίζω, πὼς δὲ θὰ ἤμουνα ἄξιος νὰ σκεφτῶ κάτι τὸ τόσο μειωτικὸ γι' αὐτόν. Εἶχα βλέπετε πιστέψει, πὼς ἀπαρχὴ καὶ κίνητρο στὸ κήρυγμά του στάθηκε ὅ,τι λαμπρὸ κι' ὅ,τι ἀθάνατο ξεπήδησε, ἀπὸ τὰ Μινωϊκὰ χρόνια ἴσαμε τὴ Ρωμαϊκὴ κατάχτηση στὴ μικρὴ αὐτὴ γωνιὰ τῆς γῆς, σὲ λόγο, σὲ ρυθμό, σὲ χρῶμα, σὲ ὄγκο. Θαμπωμένος, ἔλεγα, ἀπὸ τὴ νεανικὴ πάντα ζωντάνια τῶν ἔργων τους, ἀπὸ τὴν ὀμορφιὰ καὶ τὴ λάμψη τους, ζήτησε νὰ τοὺς μιμηθοῦμε δουλικά. Ὅμως, φαίνεται, πὼς δὲν πρόκειται οὔτε κ ά ν ν η ν ἀ π ό τ ο τ ε γιὰ τί πρόκειται. Γι' ἀντικρούσει τὴν ἄποψη μου αὐτή, ὁ κ. Α. Καραντώνης ἀναφέρει μιὰ περικοπὴ ἀπὸ τὸν Γιαννόπουλο, τονίζοντας πὼς «διαφωτίζει θαυμάσια τὴ θέση του ἀπέναντι στὸν ἀρχαῖο πολιτισμό». Τὴν παραθέτω: «Μόλις προφέρεις τὴν λέξιν Ἑλλὰς κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν Φειδίαν ὁ νοῦς σου. Ἀλλ' ἐγὼ δὲν εἶπον τίποτε παρόμοιον. Ἐγὼ δὲν ἐννοῶ γύρισμα πρὸς κανένα παρελθὸν εἴτε καλὸν εἴτε κακόν. Ἐγὼ τὸ παρελθὸν ὅλον τὸ θέλω πρὸς ζήτησιν ὑλικῶν, πρὸς φωτισμὸν τοῦ παρόντος καὶ ὁδηγὸν τοῦ αὔριον, ἐγὼ μάλιστα δὲν ἀνεβάζω κανένα εἰς τοὺς ἀρχαίους, ἀλλὰ κατεβάζω ὅλους τοὺς ἀρχαίους στοῦ Ζαχαράτου, θεοὺς καὶ ἥρωας διὰ νὰ ζητήσω τὸ τωρινόν... Δὲν ζητῶ τέχνας μεγάλας, ἀλλὰ μικροσκοπικάς. Δὲν ὀνειρεύομαι ἀκμάς, ἀλλὰ ἀρχάς. Δὲν ἐννοῶ Φειδίας, ἀλλὰ Ἀννίνους. Δὲν ἐννοῶ κἂν προγονικὰς δόξας. Θὰ ἀγωνισθῶ, μάλιστα, ὅσον δυνηθῶ, διὰ νὰ μὴν τοὺς πιάνωμεν εἰς τὸ στόμα μας». Τώρα... μάλιστα! εἴμαστε σύμφωνοι. Σύμφωνοι πέρα γιὰ πέρα! Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἐπρόκειτο; Μὰ δὲν τὸ λέγατε μιὰ ὥρα ἀρχήτερα γιὰ νὰ μὴ στεναχωρεθεῖ κανεὶς μας; Πῶς, τὴν καταλαβαίνω τὴ νοσταλγία σας τοῦ καφενείου! Καιρὸς δὰ ἦταν πιὰ νὰ μπεῖ καὶ ὀλίγος Ζαχαράτος στὰ πνευματικά μας ζητήματα. Ἀντίρρηση; Ποιὸς μπορεῖ νὰ ἔχει ἀντίρρηση γι' αὐτό; Καὶ μάλιστα μιὰ κ' ἡ συζήτηση θὰ διεξαχθεῖ πιὰ μέσα σὲ μιὰ τέτοια ἀτμόσφαιρα εἶναι βέβαιο, πὼς ἀντὶ νὰ θυμώνουμε καὶ γωρίζουμε.

Τὴν παραπάνω παράγραφο τὴν εἶχα νομίσει μιὰ παραδοξολογία τοῦ Γιαννόπουλου. Γιὰ τέτοια μάλιστα ἐξακολουθῶ νὰ τὴν πιστεύω. Γι' αὐτὸ κι' ἀρνοῦμαι, ἀκόμα καὶ τώρα, νὰ βασίσω ἐπάνω σ' αὐτὴ μιὰ ὁποιαδήποτε θλιβερὴ κρίση μου. Μὰ τότε, νομίζω πὼς το ζήτημα πιὰ μετατίθεται. Ἀφορᾶ τοὺς σύγχρονούς μας. Γι' αὐτούς, λοιπόν, τὰ ὅσα θὰ πῶ παρακάτω.

Μὰ πρὶν μιὰ ὁμολογία — ὅσο κι' ἂν πρόκειται νὰ ντραπῶ γι' αὐτή. Παρ' ὅλο ποὺ ἀνήκω στὴ μερίδα τῶν...«ἑλλήνων εὐρωπαίων», σὰ νοιώθω, στὶς ὧρες τῆς σχολῆς μου, τὴν ἀ ν ά γ κ η μιᾶς πνευματικῆς λύτρωσης, συχνά, πολὺ συχνά, καταφεύγω σ' αὐτοὺς τοὺς ἀρχαίους, ποὺ ὅσο κι' ἂν προσπαθήσετε, δὲν θὰ τοὺς κατεβάσετε ποτὲ στοῦ Ζαχαράτου. Μοῦ χαρίζ ο υ ν πάντα, βλέπετε, τὸ πιὸ ἀληθινὸ συναίσθημα ἀνωτερότητας, μοῦ δίνουν τὴ δικαίωση κ ά θ ε προσπάθειας γιὰ τὴν κατάγτηση μιᾶς καλύτερης

(Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 2)

ΑΠΟ Τ' ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΛΑΟΥΡΑΝΑ: «Γυναίκειο κεφάλι» [Μουσεῖο Λούβρου].

PUNCTUM CONTRA PUNCTUM

ΠΑΡΕΞΗΓΗΣΗ

Ἄκουσα—κι' ἔφριξα καθὼς ἄκουγα — μερικοὺς ἀπὸ τοὺς φίλους καὶ συναδέρφους μου, τοὺς πιὸ κοντινούς, νὰ μὲ κατηγοράνε γιὰ παθιασμένο τοπικιστή. Ἕνας ἄλλος μοῦπε: «Τριάντα ὁλάκερα χρόνια πασκίζουμε νὰ λυτρωθοῦμε ἀπὸ τὸ ὤχ ἀμὰν ἀμὰν, κ' ἦρθες ἐσὺ τώρα γιὰ νὰ μᾶς πεῖς πὼς πρέπει νὰ τὰ ξανακάνουμε σύμβολα, στεριώνοντας ἀπάνω τους τὸ νεοελληνικὸ πνευματικό μας πολιτισμό;».

Ἔ λοιπὸν, τέτοιο κακὸ μπορεῖ καὶ νὰ περίμενα νὰ τὸ πάθω ἀπὸ τοὺς γακρυνοὺς ἀναγνώστες μου μὰ ὄχι κι' ἀπὸ τοὺς φίλους μου, ἀπ' ὅσους δηλαδὴ ὄχι μονάχα μὲ ξέρουνε καλά, μὰ εἴχανε κιόλας τὴν καλωσύνη νὰ δεχτοῦνε τὴ ζωντανὴν ἀπολογία μου σὲ σχετικὲς συζήτησες ποὺ προκαλοῦσαν τὰ γραφόμενά μου, ὅταν, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση τῆς λογοτεχνικῆς μας οἰκογένειας, «μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου πηγαίναμε εἰς τοῦ Βασιλείου» ἢ συναζόμαστε σὲ φιλόξενα κ' ὑπομονετικὰ σπίτια. Γιὰ τοὺς ἀναγνώστες μου ἐπιτέλους, μποροῦσε νὰ γωρέσει καὶ παρεξήγηση. Πολλὰ, πάρα πολλὰ αὐτὰ ποὺ ἔχει νὰ πεῖ κανεὶς, καὶ δύσκολο καλὼς ἐξεγειλίζωνν στὴν πυρετικὴ βιασύνη τοῦ μολυβιοῦ νὰ τὰ βάλεις σὲ τάξη καὶ νὰ τὰ προφυλάξεις πλέρι' ἀπ' τὶς κακοτοπιές. Κι' ὅμως, οἱ ἀναγνώστες μου δὲν μ' παρεξηγήσανε. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς μούγραψαν καὶ μοῦ γράφουνε γράμματα. Παρηγοριὰ κι' ἀτσαλένιο ἀμπάγιο γιὰ μένα ν' ἀνακαλύφτω στὴν ἑλληνικὴν ἐπιστολογραφία πολλὰ καλὰ ἐπιστολογράφοι, ἀφτοι, πάλι, μοῦ τετράγωνα καὶ σταράτα λόγια, ὑπαρξεις ἐξάφνιαστες ἀκόμα ἀπὸ τὴ συμπυκνωμένη καταγνιὰ τῶν σταυροδρομισμένων ρευμάτων πούγιναν ἀφορμὴ νὰ παραστατήσουνε—κατὰ τὴν ταπεινὴ γνώμη μου—ἀπὸ τὸ φυσικό της τὸ δρόμο, τὴ δικιά μας τὴν πρωτευουσιάνικη μεταπολεμικὴ πνευματικὴ γενιά. Τὰ γραφόμενα τούτων τῶν ἀναγνωστῶν θὰ μ' ἀπασχολήσουνε σ' ἄλλα φύλλα, γιατὶ γι' αὐτοὺς ἐγὼ κύρια καὶ πρωταργικὰ γράφω, κι' ὄχι γιὰ μᾶς τοὺς ἴδιους. Ἐμεῖς, ἁμαρτωλοὶ ἢ ἀναμάρτητοι, τὴ δουλειά μας εἴμαστε μαθημένοι νὰ τηνε κάνουμε, ὅπως δὰ τὸ καυκιόμαστε κιόλας: «δίγως συνταγές». Τὶς ἔχουμε ξεπεράσει ἐμεῖς τὶς συνταγὲς, καθὼς ἐξεπεράσαμε μ' ἀδιαφορία κι' ὁλάτερη τὴ σπαρταριστὴ ζωὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ποὺ μᾶς ἐτιμώρησε γι' αὐτὸ δικαιότατα βάζοντάς μας ἢ στὸ πειθώριο ἢ στὸ κλουβὶ τῶν παράξενων θεριῶν. Ἔτσι, δύσκολο κι' ἀκετὰ δραματικὸ θάτανε γιὰ μᾶς — τώρα στὰ... γεράματα—ν' ἀσηθοῦμε ὅ,τι μέχρι σήμερα πιστέψαμε γιὰ σωστὸ, κι' ἐκεῖ ποὺ θ α ρ ο ύ σ α ν πὼς εἴμασταν καπετανέοι στὸ ὑπεραστλαντικὸ καράβι τῆς κοσμοπολίτικης τέχνης, ν' ἀρχίσουμε «ντὰ κάπο» νὰ ψάχνουμε γιὰ νὰ ξαναβροῦμε τ' ἄστρο τῆς τραμουντάνας, ποὺ θὰ ξαναβάλει πάλι τὸ τρεγαντήρι μας στὴ γαμένη τοῦ στράτα, μιᾶς κι' ὁ μπόσουλας ποὺ συμβουλεύομαστε, μαγνητισμένος ἀπὸ τὴν ἀγώνευτην ἐπίδραση τοῦ εὐρωπαϊσμοῦ καὶ τῆς ξενολατρείας, ξεγαλάρωσε ὁλότελα καὶ μᾶς οἴγνει ἀπάνω κατοπάνω στὴν ἄ γ ο ν η ξ έ ρ α. Πολλοὶ ἀπὸ μᾶς αὐτὴ δὰ κιόλας τὴν ξέρα ποὺ τσαγκρουνάει καθημερινὰ τὶς πνευματικές μας ὑπαρξεις, τὴν ψτίνουμε γιὰ τὴν περιπόθητην Ἰθάκη, γιὰ τὸ ἰδανικώτερο τέρμα ποὺ μποροῦσε νὰ φτάσει ἡ πνευματικὴ γενιὰ μας. Ἄσκοπη λοιπὸν θάτανε κι' ἀγάριστη δουλειὰ νὰ γυρέψεις νὰ μεταπείσεις τ' ἀπακρυστολλωμένα τοῦτα ἰδανικά. Ὅλως ἀνάγκη πᾶσα νὰ ξεκαθαρίσω μα

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ Κ' ΟΙ ΛΑΟΙ

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ

Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

"Ενα από τά τελευταία καλλιτεχνικά γεγονότα τοῦ Παρισιοῦ, εἶναι ἡ μεγάλη Ἀμερικανική Ἔκθεση στὸν Ζέ ντὲ Πώμ» τῶν Τουϊλερί.

Παρόμοια ἔκθεση, εἶχε γίνει στὸ Παρίσι ἐδῶ καὶ εἴκοσι χρόνια ἀπο τὴν ἐποχὴ τῶν Πουανκαρὲ — Οὐίλσων. Ἡ ἔκθεση ὅμως ποὺ ἐγκαινιάστηκε τὶς ἡμέρες αὐτὲς εἶναι κατὰ πολὺ σπουδαιότερη, πρῶτον γιατὶ περιλαμβάνει ἐκτὸς ἀπὸ τὴ ζωγραφική, τὴν ἀρχιτεκτονική, τὸν κινηματογράφο καὶ τὴ φωτογραφία, καὶ δεύτερον ἐκτείνεται στοὺς τρεῖς τελευταίους αἰῶνες.

Ὁ 17ος αἰώνας καθοστερημένος καλλιτεχνικά, παρουσιάζει ἐξαιρετικὸ κοινωνικὸ ἐνδιαφέρον

ζί τοις τὴ θέση καὶ τὸ νόημα τοῦ ἀγώνα μου. Ἀνάγκη πάσα νὰ δείξω καὶ στοὺς πρώτους καὶ στοὺς δεύτερους τὰ χαρτιά μου, ἀνάγκη νὰ ξαστερώσω καὶ μὲ γραφτὰ—σφοῦ τὰ λόγια δὲν ἔφτασαν—τὸ παιγνίδι ποὺ παίζω, γιατὶ, μὰ τὴν ἀλήθεια, κεῖνο ποὺ πρὶν ἀπ' ὅλ' ἀποζητῶ εἶναι νὰ μὴν ἀμφιβήτησε ο ὔ τ' ἕ ν α ς τὴν ἔντιμη πρόθεσή του, ἀκόμα κι' ἀν αὐτὸς ὁ ἕνας δὲν εἶναι ἀναγνώστης μὰ φίλος καὶ συνάδελφός μου.

Λέω τὸ λοιπὸν μιὰ γιὰ πάντα καὶ γιὰ ὅλους πώς : δὲν εἶμαι ἀπαντα παθισμένος τοπικιστής, ἀλλὰ μονάχα ἕνας ρωμιὸς θετικιστής, ἕνας ὀπαδὸς τῆς ἀμείλιχτης πραγματικότητας. Σάν ἀπλὸς θεατὴς τοῦ παγκόσμιου μοσαϊκοῦ ποὺ λέγεται Τέχνη κοσμοπολίτικη καὶ διεθνική, καὶ σὰν ἀπλὸς "Ελληνας δουλευτὴς τοῦ λόγου καὶ τοῦ ἤχου, ζητῶ ἀπὸ τοὺς "Ελληνες νὰ μὴν καταπροδίνουνε τὴ βιολογικὴ κλιματολογικὴ κοινωνικὴ καὶ φυλετικὴ τους πραγματικότητα, κάθε φορὰ ποὺ καταπιάνονται νὰ δημιουργήσουνε κάτι, ἀλλὰ ἀντίθετα : βουτώντας τὸν γρωστῆρα τους — ὅπως εἶπα κι' ἄλλοτες — μέσα στὶς ἀλοζώντανες πηγὲς τοῦ ὁλικοῦ ποὺ τοὺς δίνει τὸ Ἑλληνικὸ μας περίγυρο νὰ κυνηγοῦν νὰ φτάσουν τὴν κοσμοπολίτικη τέχνη προσθέτοντας τὴν ἰδιότυπην Ἑ λ λ η ν ι κ ὰ πινελιὰ τους στὸ τεράστιο καὶ πανώριο μωσαϊκό της. Αὐτὸς ὁ δρόμος εἶναι ἀποδειγμένο ἀπὸ τὴν ἱστορία κι' ἀπὸ τὴν αἰώνια πραγματικότητα πὼς εἶναι ὁ μ ο ν α δ ι κ ὸ ς ποὺ φέρνει πρὸς τὸν ἀ λ η θ ι ν ὸ κ ο σ μ ο π ο λ ι τ ι σ μ ὸ, κι' ὅλα τ' ἄλλα εἶναι ἐπίσης ἀποδειγμένο πὼς εἶναι κουραφέξαλα. Γιατί, ὅταν ἀναλύσεις ὅλες τὶς παγκόσμιες καλλιτεχνικὲς φυσιογνωμίες, δίνως πολὺ κόπο θὰ βρεῖς πὼς ὁ παγκόσμιος Ζπλέπτο εἶναι ἑκατὸ στὰ ἑκατὸ Ἄγγλέξος, ὁ Ντοστογιέφσκι ἐκατὸ στὰ ἑκατὸ Ροῦσσος, ὁ Μολιέρος ἑκατὸ στὰ ἑκατὸ Γάλλος, ὁ Ντάντε ἑκατὸ στὰ ἑκατὸ Ἰταλός, κι' ὅλοι οἱ κλασσικοὶ "Ελληνες ἑκατὸ στὰ ἑκατὸ Ρωμηοί. Ἐπίδασσες ξενικὲς ἔχουνε καὶ δὲ βολεῖ νὰ μὴν ἔχουνε ὅλοι ὅσοι καταπιάνουνται σὲ δημιουργικὴ δουλειά. Ἀλλά, τὶς ἐπίδασσες αὐτὲς τοὺ τὶς παίρνουνε ἀναγκαστικὰ φτωχότεροι πολιτισμοὶ στὴν ἀνοδό τους, ἀπὸ τοὺς πολιτισμοὺς ἐκείνους ποὺ φτάσανε κιόλας στὸ ἀπόγειο σημεῖο τῆς ἀνθισῆς τους, τὶς ἐπίδασσες λέω αὐτὲς. τὶς γωνέουνε πρῶτα καλὰ οἱ δουλευτάδες, κ' ἄν τὸ νεοὸ τοῦ κλιμάτου ποὺ ζοῦνε τὶς σηκώνει, ἄν δηλαδὴ ἡ ἱστορικὴ στιγμὴ ποὺ περνᾶ ὁ λαός τους εἶναι τέτοια ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ τὶς ζήσει σὰν αἶμα του, τότες καὶ μόνον τότε ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΤΟ νὰ τὶς ἀφομοιώσουνε μέσα στὰ θέματά τους καὶ νὰ δημιουργήσουνε Ἔργο ΑΛΗΘΕΙΑΣ, δηλαδὴ Ἔργο ποὺ μέσα του ἡ ἐγκυκλὰ ἐπίδραση ὅσο ἔντονη κι' ἄν εἶναι παίρνει ἐπωτερικὰ κι' ἐξωτερικὰ ὅλη τὴν ἰδιότυπην ἐκφρασιν τῶν βαθειῶν καλλιτεχνικῶν ἀσετῶν καὶ τῆς ζωντονῆς παοόδοσης τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Μ' ἄλλους λόγους : δὲν μποροῦμε' ἐμεῖς οἱ "Ελληνες, πνευκτιμένοι πονάν' ἀπὸ τὸ διάλασμα τοῦ τελευταίου ξενόγλωσσου βιβλίου ποὺ ἔπεσε στὰ χέρια μας νὰ ποῦμε πὼς θὰ γράψουμε κι' ἐμεῖς κάτι παρόμοιο, ἄν ἔτοῦτο τὸ παρόμοιο δὲν εἶναι δικιά μας κ ο ι ν ω ν ι κ ὴ β ί ω σ η, ἄν τὰ αἰσθητικά, τὰ ψυχολογικά, τὰ φιλοσοφικὰ, καὶ τὰ κάθε εἴδους κρέντο ποὺ τὸ γασακτηρίζουνε δὲν ἀποτελοῦνε «συνειδητὰ ἢ κ' ὑποσυνείδητα πολιτογραφημένη ΖΩΗ τοῦ δικοῦ μας τοῦ λαοῦ, τοῦ δικοῦ μας τοῦ ἀγέρα, τῆς διειλᾶς μας τῆς φύσης, τῶν δικῶν μας ζωντανῶν αἰσθητικῶν ψυνολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν κρέντο. Ὁ καλλιτέχνης ποὺ ἀποζητᾶ δημιουργώντας ν'ἀφηνῆσει αὐτὸ τὸ φ υ σ ι κ ὸ Ν ό μ ο, ὁλοφάνερο εἶναι πὼς πέφτει θύμα μιᾶς βασικῆς πλάνης τέτοιας, ποὺ ὅταν δὲν μᾶς τὸν παρουσιάζει σὰν ἔκανα ὀπαδὸ τῆς ν ε κ ρ ὴ ς μ ί μ η σ η ς, τὸν τοποθετεῖ πραγματικὰ ἔξω ἀπὸ...τόπο καὶ χρόνο, ἀλλὰ—ἀλλοίμονο !—μὲ τὴ σημασία τοῦ...ἔξω ἀπὸ τὴ Φύση καὶ τὴ Ζωή ! Καὶ σὲ μιὰ τέτοια πλάνη φυσικὰ δὲν πέφτει ποτὲς τὸ μεγάλο ταλέντο. Γιατὶ, ὅπως λέει κι' ὁ Γιαννόπουλος : «ὑυὸ εἶδη καλλιτέχνου ὑπάρχουν. Τὸ φυσικόν, τὸ αὐθόρμητον, τὸ ἀσυναίσθητον ἐντελῶς, τὸ οὔτε διδασκόμενον ἑνίοτε, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς δημιουργὸν, κορυφαῖον, φωταγωγόν, δηλαδὴ ἡ μονάς, ἡ ἐξαίρεσις, ἡ μεγαλοφυΐα. Καὶ τὸ ἄλλο, τὸ ἐργατικόν, μελετητικόν, ὑπομονετικόν, ἀφοσιωτικόν, ἀενάκως τελειοποιητικόν, δηλαδὴ οἱ π ο λ λ ο ί. Οἱ πολλοὶ αὐτοὶ θεμελιώνουν, μορφοποιοῦν, προάγουν τὴν τέχνην. Ὁ ε Ἷ ς ἔργεται δυνατότερος ἀπὸ ὅλους καὶ τὴν πετᾶ εἰς τὰ ὕψη».

"Ε λοιπὸν, στὴν καινούργιαν Ἑλλάδα ὅστερ' ἀπὸ τὸ Σολωμὸ καὶ κάνα δυὸ ἄλλους, γιὰ λόγους κοινωνικῆς οἰκονομίας δὲν ματαφάνηκε αὐτὸς ὁ «Εἷς». "Ετσι ἀναγκαστικὰ παραμένουμε πάντα μὲ τοὺς «πολλοὺς». Κι' αὐτοὶ οἱ πολλοὶ εἶναι μοιραῖο νὰ πέφτουνε τὰ πολλὰ φορὲς στὴν πλάνη ποὺ προαναφέρω. Αὐτοὶ οἱ πολλοὶ ποὺ βαρειὰ κ'ἔκρη ἀποστολὴ τους εἶναι νὰ «θεμελιώνουν καὶ νὰ προάγουν τὴν τέχνη», εὔκολα ἐξστρατίζουνε ἀπὸ τὸ φυσικὸ τὸ δρόμο. Γι' αὐτὸ καὶ στοὺς πολλοὺς τοὺτους ἀπαραίτητο εἶναι νὰ θυμίζεις πάντα τοὺς θεμελιώδικους Φ υ σ ι κ ο ὺς Ν ό μ ο υ ς. Γι' αὐτοὺς ἀπαραίτητο εἶναι νὰ βλέπουνε κάθε μέρα καὶ κάθε στιγμὴ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νύχτας τὸ μπούσουλα. Ἡ συνειδητὴ ὑποταγὴ τῶν πολλῶν αὐτῶν στοὺς νόμους τῆς Φύσης, πρέπει νἄναι τὸ καμάρι κ' ἡ Λευτεριά μας. Μὰ λιγοψυγοῦμε μποστὰ στὶς λ έ ξ ε ς. Οἱ Νόμοι τῆς Φύσης εἶναι ἡ ἀκατάλυτη Δόξα τῆς Ζωῆς. Κ' οἱ νόμοι τῆς Φύσης γιὰ τὴν Ἑλλάδα εἶναι βασικὰ ἡ Ἑλλάδα, κ' ὕστερα ὅλα τ' ἄλλα. Γιατὶ μετονοματίζουμε τοὺς Νόμους τῆς Φύσης σὲ «συντυαγές ;» Μὰ στὸ κάτω τῆς ψαφαῆς κ' οἱ συνταγὲς τοὺς νόμους τῆς Φύσης δὲν ἔνουνε Βάση : Νὰ τὸ λοιπὸν ποὺ ἡ πιὸπτη κατηγοριὰ σας ἀναπιπτοὶ συνάδελφοι ἔπεσε. Δὲ γίνεται κανεὶς εὔκολα παθισμένος τοπικιστὴς ἐπειδὴ βάρηκε νὰ διαλαλεῖ τὴν ἐπάνω ... συκιοὺς Νόμους. "Ομως, θὰ τὰ ξανακοῦμε.

Ε. ΚΟΥΡΗΤΗΣ

Η ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΓΑΛΛΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

Τὶς ἡμέρες αὐτὲς γιορτάστηκε στὸ Παρίσι ἡ ἑκατονταετηρίδα τοῦ «Συλλόγου Γάλλων Λογοτεχνῶν». Ὁ σύλλογος αὐτὸς ἱδρύθηκε τὸ φθινόπωρο τοῦ 1838 ἀπὸ τὸν Μπαλζάκ καὶ ἄλλους μεγάλους συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς.

Ἡ σταδιοδρομία του ἦταν ἔνδοξη καὶ δημιουργική. Πρῶτοι του πρόεδροι ἀναφέρονται ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ καὶ ὁ Μπαλζάκ, καὶ τελευταῖοι ὁ Ζολᾶ, ὁ Μωριὰκ κ' ὁ Ντυαμέλ. Ὅλοι οἱ κατὰ καιροὺς μεγάλοι συγγραφεῖς ἤτανε μέλη τοῦ Συλλόγου ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Φλωμπέρ, τὸ Μπωντλαίρ καὶ μερικὲς ἀκόμη ἐξαιρέσεις. Γιὰ νὰ γίνει κανεὶς μέλος, σύμφωνα μὲ τὸν κανονισμὸ, πρέπει νἄχει γράψει ἕξη βιβλία.

Γιὰ τὸ γιορτασμὸ τῆς ἑκατονταετηρίδας διοργανώθηκαν τριήμερες γιορτὲς ποὺ ἄρχισαν ἐπίσημα στὸ μεγάλο ἀμφιθέατρο τῆς Σορβόνης μὲ τὴ συμμετοχὴ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. Λεμπρὲν, τῶν ὑπουργῶν, πρεσβευτῶν καὶ τῶν 40 ἀκαδημαϊκῶν μὲ τὶς πράσινες στολές τους. Μίλησαν ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Ζὰν Ζαὶ, καὶ ἐκ μέρους τοῦ Συλλόγου ὁ κ. Βινιὸ ποὺ τόνισε, μεταξὺ ἄλλων, τὴν εὐεργετικὴ συμβολὴ τῶν ξένων λογοτεχνῶν (Τουργκένιεφ κ.ἀ.). Εἰς τὸ καλλιτεχνικὸ μέρος ἔλαβαν μέρος οἱ ἠθοποιοὶ τῆς Γαλλικῆς Κωμωδίας.

Στὶς γιορτὲς τῆς ἑκατονταετηρίδας λάβανε μέρος ἀντιπροσωπεῖες ἀπὸ τὰ κυριώτερα λογοτεχνικὰ σωματεῖα Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς. Ἦταν προσκαλεσμένοι πολλοὶ ξένοι συγγραφεῖς : οἱ κ. Τζόὺς, Οὐέλς, Σώου, Πρίστλεϊ, Μαίτερλιγκ, Τόμας Μάν, Χάουπμαν, Τσβάϊγ, Κουπρίν, Μεζερκόφσκυ, Ἀλεξέϊ Τολστόη, Μαρινέττι, Φερρέρο, Ο'Νηλ, Ντρέϊσερ, Σίνκλαιρ Λιούϊς, Βὰν Ντιοὺβελοὺ κ. ἄ.

□□□

ΤΟ ΘΑΝΑΤΗΦΟΡΟ ΔΕΝΤΡΟ

Ἡ καταιγίδα τῆς περασμένης Κυριακῆς στὸ Παρίσι εἶχε ἕνα θῦμα : τὸν συγγραφέα φὸν Χόρβαθ. "Ενας δέντρο στὰ Ἠλύσια Πεδία, ποὺ τσακίστηκε ὅπ' αὐτὸ πέφτοντας τὸν σκότωσε. Ὁ Χόρβαθ ἦταν Οὐγγρικὴς καταγωγῆς, ζοῦσε ὅμως στὴ Γερμανία. "Επειτα ἐγκαταστάθηκε στὴν Αὐστρία. Μετὰ τὸ ἄνσλους κατέφυγε στὸ Παρίσι. Περπατοῦσε μὲ μερικοὺς φίλους του τὸ μοιραῖο ἀτεεῖνο βράδυ στὰ Ἠλύσια Πεδία. Εἶχε τὴν καλύτερη διάθεση κ' εὐρίσκε πώς ἡ ζωὴ εἶναι πάντα ὡραία, παρ' ὅλες τὶς περιπέτειές της. Τότε ἀκριβῶς κατέπεσε ἀπάνω του τὸ δέντρο, τυφλὸ δῶρο γανο τῆς μοίρας, κόβοντας τὴ ζωὴ του στὰ τριανταπέντε του χρόνια.

ΖΑΧΑΡΑΤΟΥ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 1)

ζωῆς. Μαζί τους κανεὶς ξεφεύγει πέρα ἀπὸ τὴν πλατεῖα Συντάγματος καὶ τὶς στῆλες τοῦ Ὀλυμπίου Διός, πρὸς ὅλα τ' ἀκατάλυτα κι' αἰώνια. Τὸ μόνο ποὺ μποροῦμε νὰ τοὺς κατηγορήσουμε εἶναι πὼς ἔξεχασαν ν' ἀναλύσουν, ρητορικὰ καὶ μεγαλόστομα, τὸ ἑλληνικὸ χρῶμα καὶ τὸ ἑλληνικὸ φῶς. Ἂς τοὺς συχωρέσουμε τὴν παράλειψή τους αὐτή.... Δὲ γίνεται ὅμως καὶ νὰ μὴν ἀποροῦμε γιὰ τὸ πῶς, μιὰ κι' ἀγνοοῦσαν τὰ κεφαλαιώδη αὐτὰ πράγματα,— ποὺ σ' αὐτὰ ἐμεῖς ἐίμαστε ξεφτέρια — πέτυχαν νὰ ἐπιζήσουν, χιλιετηρίδες τώρα, ἔξω ἀπὸ τόπους, σύνορα, κλίματα, γλῶσσες, συνήθειες, ἐπογές. Κι' ὅμως, φίλοι μου, γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ κατόρθωσαν. Δὲν ἤταν ἀποκλειστικὰ ποτὲ οὔτε Ἀθηναῖοι, οὔτε Θηβαῖοι, οὔτε Ροδίτες, οὔτε Ἀργίτες, οὔτε Μυτιληνιοί. Στάθηκαν παναθρώπινοι. Γιατὶ δὰ ἄνθρωποι τῆς γῆς αὐτῆς εἶμαστε ὅλοι, ποὺ ἀπὸ τὸ Βόρειο στὸ Νότιο Πόλο, ἀπὸ τὸν Εἰρηνικὸ στὸν Ἀτλαντικὸ ὠκεανό, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο γεννιόμαστε, ἀγαποῦμε, μισοῦμε καὶ πεθαίνουμε.

Μὰ πάλι τί νὰ πεῖ κανεὶς γιὰ μιὰν ἄλλη ἀποκοτιά τους ; Παρ' ὅλο ποὺ ὁ ἥλιος τῆς τέχνης φώτιζε τότε κατακόρυφα τὸν τόπο τους, ὅσο ποὺ τὰ ἄλλα ἔθνη δέγουνταν δειλὰ τὶς πρῶτες ἀντίδες μιᾶς ἀβέβαιης ἀνατολῆς, οἱ μεγαλύτερες διάνοιές τους, φιλόσοφοι καὶ ποιητές, ἄν καὶ δὲν ὑπῆρχαν ἀκόμα οὔτε αὐτοκίνητα, οὔτε σιδηρόδρομοι, οὔτε πετρελαιοκίνητα πλοῖα, οὔτε ἀεροπλάνα, ταξίδευαν γιὰ νὰ γνωρίσουν ἄλλους τόπους κι' ἄλλους λαοὺς καὶ νὰ εὑρύνουν ἔτσι τὸ νοῦ τους καὶ τὰ καλλιτεχνικά τους κοιτήρια. Οἱ ἀρουραῖοι ἀδιαφοροῦν γιὰ τὰ ἔργα τῶν ἄλλων. Κάθουνται αἰώνια στὴν ὑπόγεια κατοικία τους, ἐνθουσιασμένοι μ' αὐτή. Οἱ ἄνθρωποι διψοῦν γιὰ ὁρίζοντες.

Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ μειδιάσει κανεὶς, σὰ μερικοὶ, ἀγαπητοὶ «κατὰ τὰ ἄλλα» συνάδελφοι, ζητοῦν νὰ κηρύδοιμε, στὰ καλλιτεχνικά μας ζητήματα, τὸ δόγμα τῆς «λαμπρᾶς ἀπομόνωσης», ποὺ ἐφάρμοσε στὴν ἐξωτερική της πολιτική ἡ Μεγάλη Βρεττανία στὸν 19ο αἰῶνα; Μὴν τυχὸν ὅμως καὶ νομίζουν, πώς μὲ τὸ θόρυβο ποὺ προκαλοῦν θὰ μᾶς κάνουν νὰ παραδεχτοῦμε πὼς ἔχουν δίκιο; Ἂν κάτι τέτοιο θαροῦν, ἄς τὸ ξεγράφουν: δὲ θὰ τοὺς γίνει ἡ χάρη ποτέ. Ὁ μόνος τρόπος νὰ τὸ πετύχουν εἶναι, νὰ μᾶς δώσουν πρὶν ἔργα τους —ἔργα γραμμένα πάνω στὴν καινούργια αὐτὴ «συνταγή». Δὲν ἔχουμε τὴν κακεντρέχεια νὰ τοὺς ζητήσουμε νὰ εἶναι ἀριστουργήματα. "Οχι. Δὲ γυρεύουμε παρὰ νὰ εἶναι ὅμοια σὰν αὐτὰ ποὺ γράφουν παλιοὶ καὶ νέοι, σὰν αὐτὰ ποὺ ἔγραφαν κ' οἱ ἴδιοι ὡς χτές. Γιατί, ἀγαπητοὶ συνάδελφοι, ὅσο πιότερο θορυβεῖτε, χωρὶς δικά σας ντοκουμέντα, τόσο πιότερο μᾶς πείθετε πὼς ἔχετε ἄδικο. Ἐμπρὸς λοιπόν! τὸ κήρυγμά σας κάνετέ το βιβλίο, θέατρο, μάρμαρο.

Διαφορετικὰ δὲ μπορεῖτε νὰ μᾶς ζητᾶτε νὰ πιστέψουμε σ' ἐσᾶς κι' ὅχι στοὺς ἑξχρους σύγχρονους διανοητές, ποὺ διαθέτει ὁ κόσμος. Αὐτοί, εἴτε Ἰταλοί, εἴτε Ἄγγλοι, εἴτε Γάλλοι, εἴτε Σκανδιναυοί, εἴτε Ἀμερικανοὶ εἶναι, δὲν παύουν, ἄμα τοὺς δίνεται ἡ εὐκαιρία, νὰ ὁμολογοῦν καὶ νὰ ὑπογραμίζουν, πὼς ἕνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὰ πρότυπά τους καὶ τὶς ἐμπνεύσεις τους τὰ χρωστοῦν σ' ἐτεροεθνεῖς, εἴτε Ρῶσσοι, εἴτε Κινέζοι, εἴτε ἀρχαῖοι "Ελληνες εἶναι αὐτοί. Οἱ κριτικοὶ τους πάλι ἀναφέρουν σὰν ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὸ ἀγαθὸ τῶν συγγραφέων ποὺ κρίνουν, τὰ ταξίδια καὶ τὶς μελέτες ποὺ τυχὸν ἔχουν κάνει αὐτοὶ στὸ ἐξωτερικό. Ἀκριβῶς δηλαδὴ τὸ προσὸν ἐκεῖνο, ποὺ κ' αὐτὸς ὁ "Ομηρος ξεχώρισε ὁ Σωκράτης, πρὶν δυὸ μισυ χιλιάδες χρόνια. Στὸ «Μενέξενο» τοῦ Πλάτωνα λέγει: «Εἶναι πολὺ εὔκολο καὶ παινᾶ κανεὶς τοὺς Ἀθηναίους, μπροστὰ στοὺς Ἀθηναίους»...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ

ΑΠΟ ΤΑ ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ)

φειάνεντας τὰ κάῳρα τοῦ πολέ- ἔρχονταν τὰ ἀγωνιστικὰ καὶ μὲ- ...ν—τ' εἶναι αὐτὰ τὰ κάῳρα;» ὁς ἔλεγα: «ὁ τάδες ὁ πόλεμος, ὁ δες, ὁποῦ ἀγωνιζόσαστον ἐσεῖς πληγωνόσαστε διὰ νὰ ἰδῆτε ν πατρίδα σας ἐλεύτερη. Κατε- ίναμεν κάτου, θλέπαν καὶ τῆς τρες· κι' ὕστερα ἄλλος κουβάλα- χώματα, ἄλλος πέτρες, ἄλλος ἔ- ν χωσάφι (1), ἄλλος ἀναστένα- κι' ἄλλος ἐκλαιγε. Τοῦ ἔλεγα ὐ κάθε ἐνοῦ: «Μὴν κλαῖς καὶ εἰ- ι τρόπος νὰ γελάσεις ἀοῦ καὶ γε- ῆς ἡ πατρίδα». Τὸν ἐπαιρνα εἰς σπίτι τῶγχαμεν. Τότε τοῦ ἔλε- «Νὰ σοῦ μιλήσω φοβᾶμαι ἀπὸ τ τελεστίνα τῶν Μπουκρέζων, κόβουν». Τὸν ἔρκιᾳ, τοῦ ἔλεγα ν νὰ ἐνωδοῦμεν· νὰ μιλεῖ ἕνας τὸν ἄλλον καὶ νὰ ἀρκίζονται κι' εἶναι' κι' μ' αὐτὸν τὸν τρόπον κισα σ' οὐλο τὸ κράτος· κι' ὅλο τιζόνταν κάτω· (2) Κι' ὁ Θεὸς ν εὐδοκιμοῦσε χωρὶς νὰ ἔγεῖ κα- ὰς προδότης, ἀλλὰ ἡ ἐξουσία εἶ- ξέρες ὑπεφίες. Κι' ἄλλουνοῦ τοῦ γὰ πὼς φροντίζμεν διὰ τὰ ἔξω ἀλλουνοῦ διὰ τὰ μέσα, νὰ γε- ν νάμει κ' ἐθνικὴ Συνέλεῳη. ὁ ὁποιος ἤθελε τὰ ἔξω αὐτὸν τὸν ρσα διὰ ἐκεῖνο. Τοιοῦτος ἐ- ρμῆσσα ὡς τὰ 1840. Τότε συλλε- ήκαμε τὰ φκειάσω ἕναν ὁρκον τὸν ὑπογράφαμεν, ἐπειδὴ τις ἐἶδα ἄλλες ἤταν κυβερνητικές, ος συνταγματικό, ἄλλος "Αγ- ος, ἄλλος Γάλλος, ἄλλος Ροῦσος τὰ ἑξῆς. "Επειρνα ἀπὸ κάθε ιτεῖα ἕνα δυὸ τρεῖς συνταγματι- ς κι' ἄλλους τόσους κυβερνητι- ς καὶ τοὺς ἔνωνα κι' ἐκεῖνοι ἔ- ναν τοὺς συμπολίτες τους. Ὁ ὅρ- ἤτανε νὰ μὴν εἶμαστε οὔτε ταγματικοί, οὔτε κυβερνητικοί, ε σὲ ἔξνη δοξασία "Αγγλοι, λοι, Ροῦσοι. Νὰ τοὺς σεβόμα- αὐτοὺς δίευς διὰ τὴν εὐεργεσί- τους καὶ νὰ μᾶς ἀφήσουν ἥυ- ς ἐμᾶς καὶ τὸν Βασιλέα μας». ῆς ὑπογραφῆς ἐπῆρα ἀνθρώ- ἀπ' οὐλο τὸ κράτος κι' ὁ Χα- ἀπὸ κείνους κατήχχανε κι' αὐ- "Ἐπειρνα ἀπὸ τὴ δευτέρα τα- ολιτικοὺς καὶ στρατιωτικούς. πρώτη τάξη ὁποῦ φοβόμουν ὅτι μπερδεμένοι μὲ τοὺς ξένους ἄρκιζα τὸν ἴδιον ὅρκον, ὅμως ὑπογραφή· καὶ ἤμαστον οἱ ὄχι ἄλλος παρών. Οἱ ὁπλαχρη- οὶ πρῶτοι, πήγαινε ὁ καθεὶς ὴν πατρίδα του καὶ κατήχαγε συνπολίτες του, ὁποῦχε μπι- ὑνίν. Καὶ τοιοῦτος ἐφαγανίσε- τὸ κράτος. Ἀφεῦ οἱ Μαυροκορ- ς ἀπαρτήθην κ' ἔδειξε φιλε- τερα αἰσθήματα, τὸν μπιστεύτη- καὶ τὸ δεῖξε τὸ σκέδιον, χωρὶς γραφὴ καὶ τὸν ὅρκισα νὰ μὴ μὲ ὑσεῖ· τὸν ρώτησα ἂν εἶναι κα- ὰ δείνω ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς γράφω. Τοῦ εἶπα ὅτι δὲν ἀφρί- ὰ ἀκέμα. Ὁρκίστη νὰ φάγει τὰ τικά προϊόντα τους, μὲ τὴ σκέ- ψη συνεννοήθηκαν, κατανοή- καν κι' ἐκπολιτίσθηκαν σὲ ἕ- θη, σὲ τέχνες, σὲ γράμματα "Οταν λοιπὸν οἱ καλύτεροι ἐ- πρόσωποι τῆς διανόησης λα- ὰ τεράστια πνευματικὴ δημι- ουργία, δὲν κηρύσσουν, σ' καλλιτεχνικὰ τους ζητήματα τὸ δόγμα τῆς «λαμπρᾶς ἀπο- μόνωσης», μ' ἀντίθετα γυρε- ουν μὲ κάθε τρόπο νὰ κάνου- πιὸ στενὴ τὴν ἐπαφὴ καὶ ἀ- ἄμεση τὴν ἀλληλοεπίδραση τ- τοὺς ἄλλους, θὰ ἦταν τοὐλάχ- στο κωμικὸ ἐμεῖς, μὲ τὸ φτω- χὸ ἀκόμα πολιτισμό μας, νὰ γυρί- σουμε σ' ὅλους τὴν πλάτη κ' νὰ τραβήξουμε μόνοι πρὸς τὴ- Σαχάρα!

Ἀγαπητοὶ συνάδελφοι, μ- τὴν «ἐκστρατεία» σας αὐτὴ δ- δικᾶτε, πρῶτα καὶ κύρια, τοὺ- ἑαυτούς σας. Μὴ σᾶς ξεγελοῦ- μερικὰ ἀραιὰ χειροκροτήματα- Ἡ ποιότητά τους εἶναι πολὺ κρ- κή. Τὴν ἀξία τους τὴν ἔχει καθ- ρίσει ὁ Σωκράτης, πρὶν δυ- μισυ χιλιάδες χρόνια. Στ- «Μενέξενο» τοῦ Πλάτωνα λ- γει: «Εἶναι πολὺ εὔκολο κ- παινᾶ κανεὶς τοὺς Ἀθηναίους, μπροστὰ στοὺς Ἀθηναίους»...

τικοῦ μοῦ φωνάζει καὶ μοῦ λέγει ν' ἀναιρέσω ὅσα ἔγραφα. Τοῦ εἶπα ὅτι θὰ προστέσω ἀκόμα κι' ὅχι ν' ἀναιρέσω. ὅτι ἡ πατρίδα θέλει ἀ- ρετὴ κι' ὄχι κατασκοπος. Μὲ φ- θέρισε πολύ. Γύρεψαν νὰ μᾶς κι- νουν εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Δικαστήριον. Τοῦς εἶπα: «Τὴν ἔκθεσιν τὴν ἔκαμα ὅταν σκάλιζα τὸν κῆπο μου ὡς γιωργός, δὲν τὴν ἔκαμα ὡς στρατιωτικός». Ζήτησα καὶ κρίθηκα ἐγὼ τὸ πολιτικὸν δικαστήριον. Ἤ- των μαζὶ μου δεκαπέντε συνηγόροι κι' ὁ ἴδιος ὁ ἀσγγελέας. Καὶ τὸ δι- καστήριον γιομάτο ἀξω καὶ μέσα. Καὶ οἱ περισσότεροι ἀκροατὰ κλαίγαν ὅταν μὲ ἔπαιρνε ἀπὸ τὸ ἀκροατήριον οἱ συνηγόροι. Μίλησα καὶ μόνος μου. Τότε αὐτεῖνοι ὅλοι φαρμακῶθηκαν διατί δὲν μὲ καταδίκασαν. Σὲ ὅλιον καιρὸν 'νεργοῦσε καὶ φέρνουν κλέφτες ἀπδῷω τὸ σπίτι μου εἰς τὴς κολόνες τοῦ Ὀλυμπίου Διός κι' ἀρχίνησαν τοὺς ντουφεκισμοὺς. Καὶ εἶπαν ὅτι τοὺς ἤφερε ἐγὼ. Κ' ἔγὼ' ἂν ἤξερα ἀπὸ αὐτὸ τίποτας, νἄχω τὴν κατάρα τῆς πατρίδος. Χάρη εἰς τὸν Βασιλέα—ἔμαθε τὸ δίκιον καὶ τὴν ἀλήθεια καὶ γλύτωσα.

Ἐἰδὰ ὅτι ἡ Κυβέρνησή μας ἔφυγε ὅλως διόλου ἀπὸ τὴν δικαιοσύνη. Τότε ἔπρεπε ὁ κάθε ἀγωνιστὴς νὰ προσέχει διὰ τὴν πατρίδα τοῦ καὶ τοῦ λογου του νὰ μὴν κυβερνιέται μὲ τὸ «ἔτζι θέλω». Ἀφοῦ κατήχησα ὅλο τὸ κράτος μὲ τὴς ὑπογραφές, ἔκρινα εὔλογον νὰ ὁδῶω καὶ πολιτικοὺς εἰς τὴν προτεύουσα. Κανένας ἄλλος δὲν ἤταν νὰ ἔχω ἐμπιστοσύνη—ὁ Μεταξᾶς, ὅτι ἐδείξε καὶ χαρακτῆρα εἰς τὴν προεδρία τοῦ Μαυροκορδάτου. Τότε ἀρχίξαμαστε ὅτι νὰ κάῳμμεν 'Εθνικὴ Συνέλεῳη καὶ Σύνταγμα, καὶ διειώκαμαστε τοιοῦτους. Κι' ἂν ὁ Βασιλέας ἤτανε νὰ μὴν εἶμαστε οὔτε ταγματικοί, οὔτε κυβερνητικοί, ἀ- δὲν ὑπογράφαι, νὰ τοῦ εἶμαστε ἀ- γάντιει, ὅτι τότε θὰ μᾶς σκοτώσει. Σὲ αὐτὰ ἐλαε μείνομεν σύνῳωνοι μὲ τὸν Μεταξᾶ κι' ἐδείξε μεγάλον πατριωτισμὸν καὶ πολλὴ ἐμπιστοσύνη σ' ἐμένα—χωρὶς ἐγὼ νὰ τοῦ εἰπῶ ὅτι 'νεργοῦσα καὶ πρωτήτρα κι' ὅτι γράφω καὶ ἀνθρώπους, ὅτι ἔχει ξένες σκέσες καὶ δ

ΜΑΡΣΕΛ ΠΡΟΥΣΤ

ΔΙΑΚΟΠΕΣ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ

ΤΟΥ ΚΛ. ΠΑΡΑΣΧΟΥ

[Στὰ ἑλληνικὰ ἔχουν γίνει ἐλάχιστες ὡς τώρα μεταφράσεις τοῦ κύριου ἔργου τοῦ Προῦστ, τοῦ «Εἰς ἀναζήτησιν τοῦ χαμένου καιροῦ», καὶ γιατὶ ἡ μετάφραση καθαυτὴ εἶναι πολὺ δύσκολη καὶ γιατὶ πρόκειται γιὰ πολύτιμο ἔργο μὲ βαθειὰ συνοχὴ ποὺ δὲ θᾶταν σωστὸ νὰ μεταφράσουν ἀποσπάσματα τοῦ μονάχα. Ἀκόμα λιγότερο — καθόλου δσο ξέρω —ἔχουν μεταφραστεῖ τὰ δευτερεύοντα — καὶ νεανικὰ τὸ περισσότερο — ἔργα τοῦ Προῦστ, τὰ «Les plisirs et les Jours», τὰ «Pastiches et Melanges» καὶ τὰ «Chroniques».Τὰ «Chroniques» ἀπ' δσου πῆρα τὸ «Διακοπὲς τοῦ Πάσχα» εἶνε «κομμάτια» (χρονογραφήματα δὲ θάπρεπε μὲ κανένα τρόπο κανεὶς νὰ τὰ πεῖ) ποὺ δημοσιεύτηκαν ἀπὸ τὰ 1892 ὡς τὰ 1921 σὲ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες καὶ ποὺ ἔχουν θέμα εἴτε τὴν κοσμικὴ παρ-ισιάνικη ζωὴ τῆς προπολεμικῆς περιόδου, εἴτε διάφορες ἐντυπώσεις καὶ ἀναμνήσεις τοῦ Προῦστ, εἴτε βιβλία καὶ ζητήματα αἰσθητικὰ καὶ φιλολογικὰ (τὸ ὅρος τοῦ Φλωμπὲρ λ.χ.). Φυσικὰ ἡ προσωπικότητα τοῦ μεγάλου συγγραφέα φανερώνεται μὲ δλα τῆς σχεδὸν τὰ γνωρίσματα κι' ἐδῶ: ἡ ἀγάπη τοῦ Προῦστ γιὰ τὴν κοσμικὴ ζωὴ ποὺ καταντοῦσε πάθος, ἡ ἱκανότητά του νὰ παρατηρεῖ τὰ πρόσωπα στὶς πιὸ χαρακτηριστικές τους λεπτομέρειες καὶ κατόπιν νὰ τὰ ζωντανεύει μαζὶ μὲ τὴν ἀτμόσφαιρα, ὅπου τὰ εἶδε νὰ κινοῦνται, ἡ λειτουργία τῆς μνήμης του, ἐκείνου ποὺ ἐκεῖνος ἀποκαλοῦσε καὶ ἀκριβῶς ἀρχαιολόγιο ποὺ στὸν Προῦστ εἶναι πολὺ περισσότερο ἀπὸ μνήμη, δλος τὸ ἀ φυλκὸς βίος, δλες οἱ συνειδησιακὲς καταστάσεις του, ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ ἐνημερότητά του, οἱ ἰδέες του γιὰ τὴν τέχνη τοῦ λόγου, ποὺ πρέπει ν' ἀφίνει τὴ σκιερὴ ἄχνα τους στὰ αἰσθήματά σας μὰ καὶ νὰ ξεδιαλύνει μὲ τὴν ἔκφραση δ,τι ἔχουν κοῦ σκοτεινό, ὁ λυρισμὸς τοῦ ὁ τόσο γνωστὸς καὶ βαθύς — κι' ὁ τόσο ὁ ἐξὸς — τέλος, τὸ ὅρος τοῦ. Ἡ βάση τῶν «Chroniques» καὶ στὰ ἄλλα νεανικὰ ἔργα τοῦ Προῦστ, τὸ ὅρος τοῦ μὲ τὰ τόσο προσωπικὰ γνωρίσματα ποὺ πῆρε ἀργότερα, δὲν εἶναι ἀκόμη ἀλλιτέλα διαμορφωμένο. Δυὸ στοιχεῖα τοῦ, ὅμως, ἀπὸ τὰ πιὸ χαρακτηριστικά, δείχνονται φανερὰ καὶ ἐδῶ: οἱ εἰκόνες, πότε ἐξωτερικές, πότε τυχαῖες, ἀλλὰ ποὺ τὶ· γενιὰ, θέλεις ἢ ἴδια ἡ ἐογασία τῆς συνείδησης, τῆς μνήμης, δλης τῆς ψυχῆς ποὺ ποικίζει νὰ ἐκφρασεῖ καὶ ποὺ γιὰ τοῦτο γίνονται κι' αὐτὲς ὄργανα γιὰ τὴν ἔρευνα καὶ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ ψυχικοῦ κόσμου, καὶ ἡ σύνθεση τῆς φράσης· φράσης ποὺ δὲν ἀπ-βλέπει σὰν ἀρμονικὸ ζύγισμά της, κατὰν πιστότερη — μὲ τὶς μικρότερες δυνατὲς θυσίες — ἀποτύπωση τοῦ ψυχικοῦ κόσμου.

Τὸ κομμάτι ποὺ μετάφρασα εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα τῶν «Chroniques» ἀπ' ἐκεῖνα ὅπου πιὸ καθαρὰ διακρίνονται τὰ γνωρίσματα τοῦ Προῦστ, γιὰ τὰ ὁποῖα μίλησα ἐεθὺς παραπάνω, καὶ ὅπου φαίνεται πέσο στὸν βιθὺ αὐτὸν λυρικὸ — ποὺ γιὰ τοῦτο εἶναι καὶ μεγάλος πεζογράφος — ὁ λυρισμὸς ξεπηδᾶ ἀπὸ τὴ γνώση, εἶναι γνώση καὶ ἀποκάλυψη, σύλληψη τοῦ δ,τι πιὸ πλούσιο, πιὸ σύνθετο, πιὸ σκοτεινὸ, πιὸ μουσικὸ σαλεύει στὰ βάθη τοῦ ἐγώ μας].

Κ. Π.

* * *

Εἶναι ἀνέντεοι οἱ μυθιστοριογράφοι, ποὺ μετρεῦν μὲ μέρες καὶ μὲ χρόνια. Οἱ μέρες εἶναι ἰσόχρονες γιὰ τὸ ρολεῖ ἴσως, μὰ ἔχι καὶ γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Ὑπάρχουν μέρες ἀνηφορικὲς καὶ ἀτέλειωτες ποὺ δὲ ξέρει κανεὶς καιρὸ ἀτέλειωτο γιὰ τὰ τὶς ἀνέθεει καὶ μέσες γλυστερὲς ποὺ τὶς κατεβαίνεις ἐλεοταχῆς, τραγουδῶντας. Γιὰ νὰ διατρέξουν τὶς μέρες-εἰ φύσεις προπάντων οἱ κάποιες νευρικὲς, διαθέτουν, σὰν τὰ αὐτοκίνητα, διάφορες «ταχύτητες».

Ὕστερα ὑπάρχουν μέρες παράταιρες, πασφέλβτες ποὺ ἔσχεναι ἀπὲ μιὰν ἄλλη ἐποχὴ, ἀπὸ ἕνα ἄλλο κλίμα. Βρίσκεσαι στὸ Παρίσι, εἶναι χειμώνας, καὶ ὅμως, ἐνῶ μισοκοιμᾶσαι ἀκόμα, νοιώθεις ἀτ' ἀγνέζει ἔνα ποωϊνὸ ἀνοιξιάτικο τῆς Σικελίας. Ἀπὸ τὴν κρέτο ποὺ κάνει τὸ πρῶτο κίλιμα τοῦ τραίν, αἰσθανκιστὲ ἀτι δὲν τρεμοιάζει μέσα στὴ ἀρονη, ἀλλ' ἀτι ξεκινᾶ γιὰ χλανὲς αἰθοὶες· ἐνῶ χίλια θέματα λιτὰ λεπτὰ δουλεμένα γιὰ διάφερα δοχανα, ἀπὸ τὰ κέρας τοῦ διερθυτῆ τῶν κοηνῶν ὡς τὸ πίσεσο τοῦ γιόδρη, ἐνεργοπτρώνεν ἀνέλαφρα τὸν πρωϊνὸ ἀέρα, σὰν μιὰ «εἰσαγωγὴ γιὰ μιὰ ἰιέσα γιοστινά». Καὶ μὲ τὴν πρώτη ἀντίδα τοῦ ἥλιου ποὺ μᾶς γγίζει, σὰν τὸ ἀναλμα τοῦ Μέμνονα, ἀρχίζουμε νὰ τοαγουδοῦμε. Κι εὖτε χρεοῦζονται κἀν οἱ ἀλλαγὲς αὐτὲς τοῦ καιροῦ γιὰ νὰ φέρουν ἐαρνικὰ στὴν εὐαισθησία μας, στὴν ὀσφρησία μας, ἕνα μελωδικὸ μοτίβο ἀπὸ ἔνα δυνελὸ διαφορετικό. Τὸ νὰ ἱστερεῖς τὰ περισταταικὰ εἶναι σὰ νὰ θέλεις νὰ κάμεις τοὺς ἀνθρώπους νὰ γνωρίσουν μιὰ ὀπερα ἀπὲ μένε τὸ λιμπρέτο· μὰ ἀν ἔγρκρα ἕνα μυθιστόρημα, θὰ προσκαθεῦσα νὰ διαφοροποιήσω τὶς διαδοχικὲς μουσικὲς τῶν ἡμερῶν.

Θυμοῦμαι μιὰ χρονιὰ, ὅταν ἤμουν παιδί, ὁ πατέρας μου ἀποφάσισε τὶς διακοπὲς τοῦ Πάσχα νὰ τὶς περάσουμε στὴ Φλωρεντία. Εἶναι μεγάλο πρᾶμα ἕνα ὄνομα. ποὺ διαφερετικὸ ἀπὸ μιὰ λέξη. Σιγὰ-σιγὰ, ὅσο περνᾶ ὁ καιρὸς, τὰ ὀνόματα μεταβάλλονται σὲ λέξεις· ἀνακαλύπτουμε ὅτι μεταξὺ μιᾶς πόλης ποὺ λέγεται Κεμπρλὲ καὶ μιᾶς πόλης ποὺ λέγεται Βάνν, μεταξὺ ἑνὸς χωρίου ποὺ ἀνεμιᾶζεται Ζουανβίλ καὶ ἑνὸς χωρίου ποὺ ἀνεμιᾶζεται Βαλλομπρέζ, δὲν ὑπάρχει ἴσως τέση διαφορὰ ὅση μεταξὺ τῶν ἀνεμάτων τους. Μὰ γιὰ καιρὸ στὴν ἀρχὴ τὰ ὀνόματα μᾶς ἐεγελοῦν· οἱ λέξεις μᾶς παρουσιάζουν μιὰ εἰκόνα καθαρὴ καὶ συνηθισμένη τῶν πραγμάτων, σὰν ἐκείνες ποὺ κρεμοῦν στοὺς τοίχους τῶν σχολείων, γιὰ νὰ μᾶς δείξουν τί εἶναι ἕνα τεζάκι ξυλουργοῦ. Ἕνα πρέβατο, ἕνα κοπέλλα, πράγματα ποὺ ξέρουμε ὅτι εἶναι ἰδια μὲ ὅλα τ' ἄλλα τοῦ εἴδους των. Τὸ ὄνομα ἐμοὺς μᾶς κάνει νὰ πιστεύουμε ὅτι ἡ πόλη ποὺ δηλώνει εἶναι ἕνα πράσωπο, ὅτι ὑπάρχει ἀδυσσες μεταξὺ αὐτῆς καὶ κάθε ἄλλης πόλης.

Μὰ ἡ εἰκόνα τῆς πόλης, τέτοια ποὺ τὴ δίνει τ' ὄνομά της, εἶναι ἀναγκαστικὰ ἀπλοποιημένη. Ἕνα ὄνομα δὲν εἶναι κάτι ποὺ πλατὺ δὲ δκ μπορεύσαμε νὰ χωρέσουμε μέσα του πολὺ διάστημα καὶ πολλὴ δίαρκεια: ἕνα μενῆχα μνημεῖο καὶ ἰδωμένο πάντα στὴν ἴδια ὥρα· τὸ πρωϊνὸ ἀέεα, σὰν μιὰ «εἰσαγωγὴ γιὰ μιὰ ιιέσα γιοστινά». Καὶ μὲ τὴν πρώτη ἀντίδα τοῦ ἥλιου ποὺ μᾶς γγίζει, σὰν τὸ ἀναλμα τοῦ Μέμνονα, ἀρχίζουμε νὰ τοαγουδοῦμε. Κι εὖτε χρεοῦζονται κἀν οἱ ἀλλαγὲς αὐτὲς τοῦ καιροῦ γιὰ νὰ φέρουν ἐαρνικὰ στὴν εὐαισθησία μας, στὴν ὀσφρησία μας, ἕνα μελωδικὸ μοτίβο ἀπὸ ἕνα δυνελὸ διαφορετικό. Τὸ νὰ ἱστερεῖς τὰ περισταταικὰ εἶναι σὰ νὰ θέλεις νὰ κάμεις τοὺς ἀνθρώπους νὰ γνωρίσουν μιὰ ὀπερα ἀπὲ μένε τὸ λιμπρέτο· μὰ ἀν ἔγρκρα ἕνα μυθιστόρημα, θὰ προσκαθεῦσα νὰ διαφοροποιήσω τὶς διαδοχικὲς μουσικὲς τῶν ἡμερῶν.

Θυμοῦμαι μιὰ χρονιὰ, ὅταν ἤμουν παιδί, ὁ πατέρας μου ἀποφάσισε τὶς διακοπὲς τοῦ Πάσχα νὰ τὶς περάσουμε στὴ Φλωρεντία. Εἶναι μεγάλο πρᾶμα ἕνα ὄνομα. ποὺ διαφερετικὸ ἀπὸ μιὰ λέξη. Σιγὰ-σιγὰ, ὅσο περνᾶ ὁ καιρὸς, τὰ ὀνόματα μεταβάλλονται σὲ λέξεις· ἀνακαλύπτουμε ὅτι μεταξὺ μιᾶς πόλης ποὺ λέγεται Κεμπρλὲ καὶ μιᾶς πόλης ποὺ λέγεται Βάνν, μεταξὺ ἑνὸς χωρίου ποὺ ἀνεμιᾶζεται Ζουανβίλ καὶ ἑνὸς χωρίου ποὺ ἀνεμιᾶζεται Βαλλομπρέζ, δὲν ὑπάρχει ἴσως τέση διαφορὰ ὅση μεταξὺ τῶν ἀνεμάτων τους. Μὰ γιὰ καιρὸ στὴν ἀρχὴ τὰ ὀνόματα μᾶς ἐεγελοῦν· οἱ λέξεις μᾶς παρουσιάζουν μιὰ εἰκόνα καθαρὴ καὶ συνηθισμένη τῶν πραγμάτων, σὰν ἐκείνες ποὺ κρεμοῦν στοὺς τοίχους τῶν σχολείων, γιὰ νὰ μᾶς δείξουν τί εἶναι ἕνα τεζάκι ξυλουργοῦ. Ἕνα πρέβατο, ἕνα κοπέλλα, πράγματα ποὺ ξέρουμε ὅτι εἶναι ἰδια μὲ ὅλα τ' ἄλλα τοῦ εἴδους των. Τὸ ὄνομα ἐμοὺς μᾶς κάνει νὰ πιστεύουμε ὅτι ἡ πόλη ποὺ δηλώνει εἶναι ἕνα πράσωπο, ὅτι ὑπάρχει ἀδυσσες μεταξὺ αὐτῆς καὶ κάθε ἄλλης πόλης.

Μὰ ἡ εἰκόνα τῆς πόλης, τέτοια ποὺ τὴ δίνει τ' ὄνομά της, εἶναι ἀναγκαστικὰ ἀπλοποιημένη. Ἕνα ὄνομα δὲν εἶναι κάτι ποὺ πλατὺ δὲ δκ μπορεύσαμε νὰ χωρέσουμε μέσα του πολὺ διάστημα καὶ πολλὴ δίαρκεια: ἕνα μενῆχα μνημεῖο καὶ ἰδωμένο πάντα στὴν ἴδια ὥρα· τὸ πρωϊνὸ ἀέεα, σὰν μιὰ «εἰσαγωγὴ γιὰ μιὰ ιιέσα γιοστινά». Καὶ μὲ τὴν πρώτη ἀντίδα τοῦ ἥλιου ποὺ μᾶς γγίζει, σὰν τὸ ἀναλμα τοῦ Μέμνονα, ἀρχίζουμε νὰ τοαγουδοῦμε. Κι εὖτε χρεοῦζονται κἀν οἱ ἀλλαγὲς αὐτὲς τοῦ καιροῦ γιὰ νὰ φέρουν ἐαρνικὰ στὴν εὐαισθησία μας, στὴν ὀσφρησία μας, ἕνα μελωδικὸ μοτίβο ἀπὸ ἕνα δυνελὸ διαφορετικό. Τὸ νὰ ἱστερεῖς τὰ περισταταικὰ εἶναι σὰ νὰ θέλεις νὰ κάμεις τοὺς ἀνθρώπους νὰ γνωρίσουν μιὰ ὀπερα ἀπὲ μένε τὸ λιμπρέτο· μὰ ἀν ἔγρκρα ἕνα μυθιστόρημα, θὰ προσκαθεῦσα νὰ διαφοροποιήσω τὶς διαδοχικὲς μουσικὲς τῶν ἡμερῶν.

Ὁ χειμώνας ἔρκιξε νὰ ξαναρχίζει. ὁ πατέρας μου ἔλεγε ὅτι ἡ ἀτμοσφαιρικὴ κατάσταση δὲν ἦταν διόλου κατάλληλη γιὰ ἀναχώρηση. Ἤτανε ἡ ἐποχὴ ὅπου τὰ ἄλλα χρόνια φτάνανε σὲ μιὰ μικρὴ πόλη τῆς Μάγας καὶ βρίσκαμε τὶς διοικέττες ν' ἀρχίζουν νὰ γαλαντίζουν καὶ τὶς φωτιὲς ξαναγιομίνες. Μὰ τὴ χρονιὰ γιὰ τὴν ὁποίαν μιλῶ, ἡ λαχτάρα μου νὰ περάσω τὶς διακοπὲς τοῦ Πάσχα στὴ Φλωρεντία εἶχε σβόμει τὴ θύμηση τῶν διακοπῶν κοντὰ στὴ Σάρτρ. Προσπλωνόμαστε σὲ λεῖες τὶς στιγμὲς τῆς ζωῆς μας ποὺ περισσότερο σ' ἐκεῖνο ποὺ ἐπιθυμοῦμε παρὰ σ' ἐκεῖνο ποὺ ἔχουμε ἐμπρὸς στὰ μάτια μας. Ἂν ἀναλύαμε τὰ συναισθήματα ποὺ γεννοῦν τὰ μάτια καὶ ἡ ὀσφρηση σ' ἕναν ἄνθρωπο ὁ ὁποῖος μιὰ μέρα φλογερὴ τοῦ Ἰουνίου γυρίζει στὸ σπίτι του γιὰ νὰ γευματίσει, δὲ θὰ βρίσκαμε τόσο τὴ σκόνη τῶν δρόμων ποὺ διασχίζει καὶ τὶς θαμπωτικὲς ἐπιγραφὲς τῶν μαγαζιῶν μπρὲς στὰ ὁποῖα περνᾶ ὅσο τὶς μυρωδιὲς ποὺ θαβρεῖ σ' ἕνα λεπτὸ—μυρωδιὲς τῆς φρουτίερας μὲ τὰ κεράσια καὶ μὲ τὰ ρόδακινα, τοῦ μηλόκρασου, τῆς γραβιέρας—τὶς μετέωρες μέσα στὸ ἡμίφως, τὸ λιπαρὸ, τὸ θερινιωμένο, τὸ διάφανο καὶ δροσερὸ τῆς τραπεζαρίας, ποὺ τὸ χαρακώνουν, ποὺ τὸ διοστίζουν φλέβες ντελικάτες σὰν τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ἀχάτη, ἐνῶ τὰ ἀπὸ πρωμαντικὸ γυαλὶ πέρτ-κουτὰ σχηματίζουν ἰριδισμοὺς καματιστοὺς οὐράνιον τόξον, ἢ κεφρώνουν ὅσο κ' ἔνεῖ «μάτια» παγωτοῦ. Ἔρετα κ' ἐγὼ ἔθλεπτα τὴ Φλωρεντία κοὶ τ' ἄνθη ποὺ ἀφθονα τὰ πουλοῦν στὸ λιόλουστο Πέντε-Βέκιε, ἐνῶ μ' ἕνα κρὺο ποὺ ὅμειο του δὲν εἶχε κάνει τὸν Γενάρη, ἀιεσχίζα τὸ μπουλέβαρ dés Halliens, ὅπου μ' ὅλεν τοῦτε, στὸν ἀέρα, τὸν ὑγρὸ καὶ παχυμένο σὰ νερὸ, ποὺ τὶς περιζωνεῖ, οἱ καστανιὲς ἀσχίζαν, ἀκριβεῖς κιλεσμένοι, ντυμένοι κιόλα τὶς ἀπίσημες πεσιθολές τους, καὶ ποὺ ἡ κακοκαιρία δὲν τὶς ἀπεδβρρυνε, νὰ στρογγυλεύουν καὶ νὰ λαξεύουν στοὺς πηγμένους τοὺ ἔγκυες, τὴν ἀκατανάχητη πρασινάδα ποὺ ἡ ἄνοιξη τρομαχτὴ δύναμη τοῦ κρύου τὴν ἐνάντιώνε, δὲν κατάφερνε ἅμως νὰ τὴν καταστείλει.

Ὅταν γύρεις στὸ σπίτι, διάβαζα διέλιξ γιὰ τὴ Φλωρεντία ποὺ δὲν ἤξαν τῶν Ἀνφὶ Γκέιν καὶ Βολεφὶ Λαρμπὰ, γιατὶ ἡ «Νέα Γαλλικὴ Ἐπιθεώρησις» (1) κειμώταν ἀκμαία τυλιγμένη στὰ σπάργανα τοῦ Μάλλοντος. Μὰ τὰ διβλία δὲ μὲ συγκινοῦσαν ὅσο οἱ ὁδηγοὶ καὶ οἱ ὁδηγοὶ ὅσο τὸ δρομολέγιο τῶν τραίνων. Πραγματικὰ, τὴν ταραχή μου τὴν προκαλοῦσε ἡ σκέψη ὅτι στὴ Φλωρεντία αὐτὴ, ποὺ τὴν ἐθλεπα μπροστά μου, κοντινὴ ἀλλὰ καὶ ἀπρόσιτη μέσα στὴ φαντασία μου, θὰ μπορεῦσα νὰ ἐρεθῶ μὲ ἕνα λεξεδρόμημα, μὲ μιὰ κομπή, παίρνοντας «τὴν διὰ ξηρᾶς ὁδόν». Δὲ μπόρεσα ποτὲ νὰ κρατήσω τὴ χαρὰ μου ὅταν ὁ πατέρας μου, ἐνῶ δὲν ἔπαυε νὰ παραπονιέται γιὰ τὸ κρύο, ἄρχισε νὰ γυρεύει ποιὸ θὰ ἦταν τὸ καλλίτερο τρένο καὶ ὅταν κατάλαβα ὅτι μπαίνοντας μετὰ τὸ γεῦμα στὸ κοντισμένο ἄντρο. στὸ τζκμωτὸ ἐργαστήριο τοῦ σταθμοῦ, ἀνεβαίνοντας στὸ μκγικὸ θαγόνι ποὺ θ' ἀναλάβανε νὰ κάνει τὴ μεταμόρφωση γύρω μας, θὰ μπορεύσαμε νὰ ξυπνήσουμε τὴν ἄλλη μέρα στὰ πόδια τῶν λόφων τοῦ Φιεζόλε, στὴν πόλη τῶν κρίνων: «Ἀπλοῦν, προσθέτει ὁ πατέρας μου, μπορεῖτε νὰ εἶστε φτασμένοι στὴ Φλωρεντία ἀπὸ τὶς 29 τοῦ μηνὸς ἢ καὶ τὸ πρωὶ τοῦ Πάσχα ἀκόμα», κάνοντας ἔτσι νὰ ἔμεῖ ἡ Φλωρεντία αὐτὴ ἔχει πιὰ μόνο ἀπὸ τὸ ἀφηρημένο Διάστημα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν φανταστικὸ ἐκεῖνο χρόνο ὅπου τοποθετοῦμε ἔχει μιὰ μόνη θερινὴ διαμονὴ, μὰ καὶ ἄλλες ταυτόχρονα, καὶ νὰ μπεῖ σὲ μιὰ συγκεκριμένη ἑβδομάδα τῆς χωῆς μου (ἑβδομάδα ποὺ ἀρχίζει μὲ τὴ Δευτέρα) ὅπου ἡ πλύστρα θὰ μεῖφερνε τὸ ἄσπρο γιλέκο ποὺ τέχα γεμίσει μὲ μελάνια, ἑβδομάδα κοινὴ μὰ πραγματικὴ, γιατὶ δὲν ἐπιδεχόταν περιττὴ ἐπανελλήν. Κ' αἰσθανθηκα ὅτι χαρὰς στὴν πιὸ συγκινητικὴ γεωμετρία. Ἔβαχ ν' ἀναγράψω ἀτὰ πλάνα τῆς ζωῆς μου τοὺς θέλους καὶ τοὺς πύργους τῆς πόλης τῶν λουλουδιῶν.

Τέλος, ἔφτασα στὸν ἀνώτατο ἀαθμὸ τῆς χαρᾶς, ὅταν ἄκουσα τὸν πατέρα μου νὰ μοῦ-λέει: «Θὰ κάνει ἀκόμα κρύο τὸ βράδυ στὶς ἔχβες τοῦ "Ἀρνε, θὰ κάνεις καλὸ νὰ βάλεις, γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο, στὸ μπαοῦλο σου τὸ χειμωνιάτικό σου παινοφρέι καὶ τὸ χοντρὸ σου σακκάκι».

Γιατὶ τότε μένε αἰσθανθηκα ὅτι ἐγὼ καὶ ὄχι ἄλλος θὰ περιπατοῦσα τὴν παραμονὴ τοῦ Πάσχα στὴν πόλη αὐτὴ, ὅπου φανταζόμουν ὅτι δὲν κατοικοῦν παρὰ μονάχα ἄνθρωποι τῆς Ἀναγέννησης, ἔτι θάμπαινα στὶς ἐκκλησιὲς ὅπου, ὅταν θλέπεις τὰ φέντα τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Ἀντζέλικο, νομίζεις ὅτι τὲ φεγγεβόλο ἀπόγευμα πέρασε τὸ κατῶφλι μαζὶ σου καὶ ἡλθε καὶ ἔθαλε στὴ σκιὰ καὶ στὴ δροσιὰ τὸν ἀμπρὸν οὐρανό. Τότε, πράγμα ποὺ τὲ χα πιστέψει ὡς χτὲς ἀκόμα ἐν ἀδύνατο, ἔνειωσα σ' ἀληθεια ὅτι ἐισχωρεῦσε σ' αὐτὸ τὲ ὄνομα τῆς Φλωρεντίας μὲ μιὰν ἄθλιση ὑπέρτατη καὶ ἀνώτερη ἀπὸ τὶς δυνάμεις μου, ἀγαζεντας ἀπὸ πάνω μου, σὰν ἕνα κακκαλὸ ζίχας, ἀντικείμενο, τὸν ἀέρα τῆς κάμαρας μου ποὺ δὲν ἦταν πιὰ κιόλας κάμαρα μου, τὸν ἀντικατάστησα μὲ ἴσα μέρη ἀέρα φλωρεντινοῦ, μὲ τὴν ἀνείωτη καὶ ἰδιαίτερη ἐκείνη ἀτμοσφαῖρα τὴν ὅμοια μὲ τὰν ἀνείωτον καὶ ποὺ τὴν εἶχα κλεῖσει στὸ ὄνομα Φλωρεντία· ἔνειωσα νὰ γίνεται μέσα μου μιὰ θαυμαστὴ ἀποσάρκωση· καὶ σ' αὐτὴν τὴν προσετέθη ἡ δυσφορία ἐκείνη ποὺ αἰσθανόμαστε ὅταν μᾶς πιάνει πονοκέφαλος· τὸ βράδυ ἤμουν κρεβατωμένος μὲ πυρετὸ, ὁ γιατρὸς ἀπαγόρευσε νὰ ταξιδέψω καὶ ἔτσι τὰ σχέδιά μου ἔγιναν καπνές.

"Ὀχι ὁλωσδιόλου ὁστόσο· γιατὶ τὴν ἑπόμενη σαρακοστὴ ἡ ἀνάμνηση τῶν σχεδίων μου γιὰ τὴ Φλωρεντία ἔδωσε τὴ γεύση τους στὶς μέρες ποὺ ἔζησα, τὶς ἐνάρμενεσε. "Ἐρχοντας ἀκούσει μιὰ μέρα μιὰ κυρία ποὺ ἔλεγε: «Ἀναγκάστηκα νὰ ξαναφορέσω τὰ γουνάρικά μου· ἀλήθεια ὁ καιρὸς δὲν εἶναι ἀνάλογες τὴν ἐποχὴ, δὲ θᾶλεγε κανεὶς πὼς εἶναι τόσο κοντὰ τὸ Πάσχα, νομίζεις πὼς θὰ ξαναμπεῖσω ποὺ ἀγκάνω», οἱ λέξεις αὐτὲς μοῦ ἔδωσαν ξαφνικὰ μιὰ ἐντύωση ἀνοιξῆς, τὸ μελωδικὸ μοτίβο ξαναφάνηκε, ποὺ εἶχε μαγέψει τὸν περασμένο χρόνο τὶς ἴδιες ἑβδομάδες ποὺ αὐτὲς τώρα οἱ φετεινὲς φαινόνταν μιὰ ἀνάμνησή τους· ἂν ἤθελα νὰ τοῦ δρῶ ἕνα ἀντίστοιχο στὴ μουσικὴ θάλεγα ὅτι εἶχε τὴν μυρωμένη λεπτότητα, τὴν ἐξαισια καὶ εὔθραυστη τοῦ θέματος τῆς ἀνάρρωσης καὶ τὸν ρόδων στὸ «Φερβάαλ» τοῦ κ. ντ' Ἐντί.

—Τὰ ἔνειρα ποὺ κλείνουμε στὰ ὀνόματα μένοὺν ἀγγίχτα ὅσε κρατοῦμε τὰ ὀνόματα· αὐτὰ ἐμπρτίκα κλεισμένα, ἔσο δὲν ταξιδεύουμε μὰ μόλις τὰ μισανοίξουμε, ἐσοδήποτε λίγο, μόλις φτάσουμε στὴν πολιτεία, τὸ πρῶτο τρᾶμ ποὺ περνᾶ χιμᾶ μὲς σ' αὐτὰ, καὶ ἡ ἀνάμνησή του μένει γιὰ πάντα ἐνωμένη μὲ τὴν πρόσοψη τῆς Σάντα Μαρία Νοβέλλα.

Μοῦ πέρασε ἡ ὀψεψία πέρυσι ὅτι ἡ μέρα τοῦ Πάσχα δὲν παράλλαξε ἀπὸ τὶς ἄλλες, δὲν ἤξερε ὅτι λεγότανε Πάσχα, καὶ στὸν ἄνεμο ποὺ φυσοῦσε μοῦ φάνηκε πὼς εἶχε ἀνεγνωρίσει μιὰ γλυκύτητα ποὺ τὴν εἶχα ἤδη αἰσθανθεῖ, τὴν ἀνάλλαχτη ὕλη, τὴ γνώριμη ὑγρασία, τὴν ἀνῆξερη ρευστότητα τῶν πλπνῶν ἡμερῶν. Μὰ δὲν μπορεῦσα νὰ ἐμπεδίσω εἰ ἀνάμνησεις τῶν σχεδίων ποὺ εἶχα κάνει τὸν περασμένο χρόνο νὰ δίνουν στὴν ἑβδομάδα τοῦ Πάσχα κάτι τὸ φλωρεντινὸ στὴ Φλωρεντία, κάτι τὸ πασχαλινό. Ἡ ἑβδομάδα τοῦ Πάσχα ἦταν ἀκόμα μακρυά, ἀλλὰ στὴ σειρὰ τῶν ἡμερῶν ποὺ ἀπλώνονταν μπροστά μου εἰ ἄγιες μέρες ξεκδοεντχν πιὸ φωτεινές μὲ μιὰν ἀχτῖδα ἀκάνω τους σὰν κάπεια σπίτια μακρυνοῦ χωριοῦ ποὺ τὰ ἐλέπουμε μὲ μιὰν ἀνταύγεια φωτὸς καὶ ἰσκιων· κρατοῦσαν ἀπάνω τους ἔλε τὸν ἥλιο. Ὁπως ἡ πόλη τῆς Βρετάνυης ποὺ ἀριάζει. Μὰ εὖτε κι' αὐτὸ θὰ κάνω. Θὰ περιοριστῶ ὀτὸ τελευταῖο ἄρθρο του «Ἡ κατάπτωση ἑνὸς λογίου», γιατὶ ἀκριβῶς ἀπ' ἀφορμῆς ὁπ γράφει τοῦτα καὶ γιατὶ ἀκριβῶς μέσα σ' αὐτὸ εἶναι ὅλος ὁ κ. Καραντώνης. Ἀναλυτικὴ ἀναίρεση ὅλων ἐκ-να λέει ὅς τὸ τέλος τοῦ ἄρθρου του, δὲ θὰ ἐπιχειρήσω. Εἶναι ὅλα τῆς ἴδιες μορφῆς καὶ — κατὰ τὴν ταπεινή μου πάντα γνώ··· — κάθε ἄλλο παρὰ ἀναντίον τοῦ κ. Θεοτοκᾶ στρέφονται. Ὁμπὸς καὶ δίκτης τους ὁ κ. Καραντώνης στέκει.

Αὐτὸν καὶ μόνον χαρακτηρίζουν καὶ αὐτοῦ ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον τὴν ἠθικὴ κατάπτωση ὁλοκληρώνουν.

Καὶ πρέπει σ' ἀλήθεια νἄνεα κινεῖς πολὺ ψύχραιμος. γιὰ νὰ μὴν ἀγανακτήσει, διαβάζοντας φράσεις σὰν καὶ τοῦτες :

«...Κραυγὴ διαμαρτυρίας παράφωνη, ἀκατανόητη κὰ λόγος, δυσγχόρητη σὰν ἤθος...» ὁπογραμμίζω τοῦ-

(1) Ποιὸ ἤτανε καὶ εἶναι σθνεργάτες τῆς οἱ δυὸ αὐτοὶ συγγραφεῖς καὶ ποὺ ἐξέδωσε τὰ περισσότερα βιβλία τους.

Πάσχα κάτι τὸ φλωρεντινὸ στὴ Φλωρεντία, κάτι τὸ πασχαλινό. Ἡ ἑβδομάδα τοῦ Πάσχα ἦταν ἀκόμα μακρυὰ, ἀλλὰ στὴ σειρὰ τῶν ἡμερῶν ποὺ ἀπλώνονταν μπροστά μου εἰ ἄγιες μέρες ξεκδοεντχν πιὸ φωτεινές μὲ μιὰν ἀχτῖδα ἀκάνω τους σὰν κάπεια σπίτια μακρυνοῦ χωριοῦ ποὺ τὰ ἐλέπουμε μὲ μιὰν ἀνταύγεια φωτὸς καὶ ἰσκιων· κρατοῦσαν ἀπάνω τους ἔλε τὸν ἥλιο. Ὁπως ἡ πόλη τῆς Βρετάνυης ποὺ ἀριάζει. Μὰ εὖτε κι' αὐτὸ θὰ κάνω. Θὰ περιοριστῶ ὀτὸ τελευταῖο ἄρθρο του «Ἡ κατάπτωση ἑνὸς λογίου», γιατὶ ἀκριβῶς ἀπ' ἀφορμῆς ὁπ γράφει τοῦτα καὶ γιατὶ ἀκριβῶς μέσα σ' αὐτὸ εἶναι ὅλος ὁ κ. Καραντώνης. Ἀναλυτικὴ ἀναίρεση ὅλων ἐκ-να λέει ὅς τὸ τέλος τοῦ ἄρθρου του, δὲ θὰ ἐπιχειρήσω. Εἶναι ὅλα τῆς ἴδιες μορφῆς καὶ — κατὰ τὴν ταπεινή μου πάντα γνώ··· — κάθε ἄλλο παρὰ ἀναντίον τοῦ κ. Θεοτοκᾶ στρέφονται. Ὁμπὸς καὶ δίκτης τους ὁ κ. Καραντώνης στέκει.

Αὐτὸν καὶ μόνον χαρακτηρίζουν καὶ αὐτοῦ ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον τὴν ἠθικὴ κατάπτωση ὁλοκληρώνουν.

Καὶ πρέπει σ' ἀλήθεια νἄνεα κινεῖς πολὺ ψύχραιμος. γιὰ νὰ μὴν ἀγανακτήσει, διαβάζοντας φράσεις σὰν καὶ τοῦτες :

«...Κραυγὴ διαμαρτυρίας παράφωνη, ἀκατανόητη κὰ λόγος, δυσγχόρητη σὰν ἤθος...» ὁπογραμμίζω τοῦ-

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ

ΜΙΑ ΦΩΝΗ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑΣ

[Δημοσιεύουμε μ'

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Ο ΣΟΜΑΛΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Α'.

Εἶτανε Μάης κ' ἔμορφη καὶ δροσερὴ ἡ μέρα. Φυσοῦσε τόσο ὄσο νὰ σαλεύουνε τὰ φύλλα. Ὁ ἥλιος ἔκαιε κι' ὁ ποταμός, χλιαρός, ἀνάδινε μιὰ βαριὰ μυρωδιὰ βοῦρκου καὶ σάπιου χόρτου. Ὁ γύρω τόπος, πλούσιος χωρὶς ἐλπιδοιὰ, σπλώνοντανν ἀπάνω στὰ βαλτόνερα καμπίσιος, ἄξουνος ὁλότελα, δασωμένος ἀπὸ ἀρχαῖα μεγάλα δέντρα, ὅπου ξεχώριζαν οἱ ἀσημόφυλλες λεῦκες, τὰ πιὸ φουντωμένα ἀβάλφια τους οἱ ἀσπρόπευκοι, κ' οἱ νερόχαρες «κυμέλες Ἰτιές». Μέσα στὸ ψηλὸ χορτάρι, ποὺ ξεπηδοῦσε ἀγριὸ, τριξότο, ὁλοτσιντωμένο ἀπ' τὸ χώμα, χορταστμένο νερο καὶ λούμα τῆς πλημμύρας, βυυζζανε πλήθος μαμοῦδια. Μιὰ λυγομάρα, μιὰ δίψα ἠδονῆς, κρατοῦσε τὸ κορμὶ, τυραννικιὰ καὶ γλυκιὰ ἀντάμα. καὶ ποὺ τὴν στοχαζόσουν σὰν ἕνα νόμο τῆς γῆς αὐτῆς, ποὺ ἔξω του δὲ θὰ μποροῦσες νὰ βασταχτεῖς σὴν ἁρμονία της.

Στὴ σκάλα τοῦ ποταμόσηου, ποὺ τὸ κράζαν Ἀνθονῆσι οἱ ντόποι, φτιαγμένη μὲ λίγες σανίδες πρόχειρα καρφωμένες, κατὼ ἀπ' τὴν ἰσκιο μιᾶς Ἰτιᾶς, ποὺ βαστοῦσε τὶς ρίζες της μέσα στὴ λάσπη τοῦ ποταμοῦ, στεκόταν ἕνας ἄνθρωπος μὲ τὰ δυὸ παιδιά του, ἕνα ἀγόρι ὡς δεκαπέντε χρονῶ καὶ μιὰ κόρη λίγο μικρότερη.

Ἐκεῖνος θἔχε περάσει τὰ τριαντα-πέντε, καὶ, μόλο ποὺ ἔδειχνε νέος ἀκόμα, τὸ σῶμα του ἦταν γερμένο καὶ τὰ μαλλιὰ του γκρίζα σὰν μελίγκια. Φορεμένος ὄχι πολὺ φροντισμένα μὰ καθαρά, ἐμοιαζε λίγο σὰν ἔξω ἀπ' τὴν ἐποχή, εἴτε ἀπὸ τὸ κόψιμο τοῦ ρούχου του, ποὺ δὲν ἀκολουθοῦσε κανένα συρμὸ, εἴτε κι' ἀπ' τ' ὅλο του, ποὺδειχνε ἀσυνήθεια, ἄν δγι παράξενο. Τίποτε δὲ μποροῦσε νὰ σὲ κάμει νὰ γελάσεις, μὰ' κάτι, ποὺ σ' ἔφερνε νὰ ξαναγυρίσεις νὰ τόνε δεῖς, χωρὶς νὰ ξέρεις νὰ πεῖς θετικὰ τὶ γιατί.

— Ὁ βαρκάρης δὲν ξεκίνησε ἀκόμα ἀπ' ἀντίκρυ κ' ἡ μητέρα θὰ μᾶς περιμένει, εἶπε ὀτὰ παιδιά του, ποὺ παίζανε χτυπώντας τὸ νερὸ μὲ τὶς ψιλὲς βέργες ποὺ βαστοῦσαν. Εἶναι περασμένο μεσημέρι.

Τὰ παιδιὰ παραδομένα στὸ παιχνίδι τους δὲν ἄκουαν. "Ἕνας τζίτζικας τραγουδοῦσε σὲ μιὰ λεῦκα μέσα στὴ μεσημεριάτικη σιωπή. Μιὰ κούραση ἔκοβε τὰ ἥματα. "Ὅλα εἶταν ὡραῖα καὶ μεστὰ καὶ σ' ἀποκοίμιζαν σὲ μιὰ γαλήνη τέτοια, ποὺ θἐθελες νὰρχαζε ἐκεῖ πέρα ἡ ζωὴ καὶ νὰ μὴ γνώριζες τίποτα πιὸ πέρα

— Θὰ μᾶς περιμένει, μουρμούρισε ξανὰ, σὰ νὰ μιλοῦσε μὲ τὸν ἑαυτό του, κ' εἶτε χάθηκε στὴ συλλογή του, εἴτε τονὲ χόνεψε ἡ ὑπνωτικὴ γλυκάδα τῆς ὥρας, δὲν εἶπε πιὰ τίποτα.

Τὰ παιδιὰ ξεκολούθησαν νὰ παίζουν κι' ὁ τζίτζικας νὰ λαλεῖ.

Ἡ χαρούμενη φωνὴ τῆς κόρης γιοῦ τὸν ἔσυρε ἀπ' το μούδιασμα ποὺ τὸν εἶχε κυριέψει :

— Πατέρα, ἔρχεται ὁ βαρκάρης.

Ἡ βαριὰ βάρκα, πδυοιαζε πιότερα σκάφη, σήμωσε χλιοτράντας στὸ θολὸ κοιμισμένο νερό, καὶ πρὶν ἀκόμα πλευρίσει στὸ σανιδωμα τῆς σκάλας καὶ νὰ ἀβράξει ὁ περατάης τὸ σκοινὶ ποὺ κρέμονταν σ' ἕνα χαλκὰ καρφωμένο στὸν κορμὸ τῆς Ἰτιᾶς, γιὰ νὰ τὴ δέσει, τὰ παιδιὰ ἀνυπόμονα πήδησαν κιόλας μέσα καὶ ἀβρονιάστηκαν ἀντικρυστὰ στοὺς παλιοὺς πάγκους, σκεπασμένους μὲ κάτι ποὺ θὰ ἦτανε χαλὶ μιὰ φορά. Ὁ βαρκάρης ποὺ τὰ γνώριζε, τὰ χάϊδεψε, τ' ἀστειεύτηκε, ὅπως τὰ εἶχε συνήθεια καὶ ρώτησε τὸν πατέρα ἂν βρῆκε τίποτα καλὸ νὰ ζωγραφίσει.

— Δὲν πῆρα χοιμαστα μαζί μου σήμερα, κὺρ Λόζη, τοῦ ἀποκρίθηκε ἐκεῖνος. "Ἤρτεμε νὰ περοπατήσουμε μονάχα. Πήγαμε ὡς τὴν ἄκρη τοῦ νησιοῦ καὶ γυρίσαμε. Ἡ ὥρα κύλησε γλήγορα.

— Κι' ὅμως οἱ μέρες σὰν τὴ σημερινὴ εἶναι λιγοστές, κὺριε Σομάλη. Δυὸ μῆνες ἀκόμα καὶ θ' ἀρχίσουν οἱ βροχὲς τοῦ Ἀδγουστου, οἱ κακοκαιρίες κ' οἱ κατοχγιὲς τοῦ Σεπτεμβρη. Κ' ὕστερα κ' οἱ μέρες οἱ χειμωνιάτικες μὲ τὴ λάμπα ἀπ' τὶς τέσσερις. Κ' ἔχει τόσες ἐμορφες γωνιὲς τὸ νησί, ἀπόκρυφες, ποὺ δὲν πρέπει νὰ μείνουν ἀξωγράφο στες. Ἐγὼ τὶς ἐρω μιὰ καὶ μιά. Εἶμαι βαρκάρης, μὰ ἐγὼ ἀξστιμα μέσα μου, καταλαβαίνω ἀπὸ ξιοφορά. Κρίμα ποὺ γάνοστε μιὰ τέτοια ἥλιογορά. Σᾶς βλέπουμε σπάνια ἀπ' ἐδωπέρα, λόγος νὰ πιστεύω πὼς δὲν ἔνετε καὶ συχνὰ ἐδῶ καιρὲς. Τὴν ἀγοπῶ ἐγὼ τὴ ζωγραφική καὶ μοῦ φαίνετα. πὼς ἀν εἶχα καιρὸ κάτι θὰ μποροῦσα νὰ κάμω. Σὰν βλέπω τὰ κάντρα ποὺ μᾶς ἀρεσιάζουνε στὶς βιτρίνες οἱ ζωγράφοι στὸ Παρίσι, γιατὶ τάχατες νὰ μὴν το πῶ; Δἴντρα κόκκινα, οὐρανοὶ πράσινοι, ὅ,τι τοῦς ἀτιάζει, οἱ ἀλιτήριοι. Καὶ τοὺς λένε τεχνίτες! Κ' εἶναι καὶ χάρματα, ποὺ πλερώνουνε χιλιάδες αὐτὲς τὶς μουντζοῦρες. "Ελα, Θεέ μου! "Αχ, ἂν εἶχα καιρὸ ἐγώ...

Μιλώντας ὁ κὺρ Λόζης εἶχε δέσει τὴ βάρκα κ' ἔβλωσε καὶ τὸ χέρι τοῦ Σομάλη νὰ τονὲ βοηθήσει νὰ μπεῖ μέσα. Κατόπι, ἔβγοις νὰ στοματήσει τὴν ὁμιλία του, ἔβγαλε ἀπὸ γὴν τσέπη τοῦ παντελονιοῦ του τὸ πακέτο του κι' ἄρχισε νὰ στρίβει τοιγάρο. Εἶχε ἀκόμα πέντε λεπτὰ νὰ περιμένει. Μπροῦσε στὸ μεταξὺ νὰ παρουσιαστοῦνε κι' ἄλλοι πελάτες.

"Αφησε τὸ σκοινὶ, ἔσιαζε ὅσο μποροῦσε τὸ χαλὶ τοῦ μπάγκου καὶ πῆδηξε ἀπ' τὴ βάρκα γιὰ νὰ τὴν τραβήξει πιὸ κοντὰ στὴ σκάλα.

Οἱ βατσινιὲς, ποὺ σκέπαζαν ζερβόδεζα τὸ μονοπάτι, θρίζσαν καὶ δυὸ κορίτσια πράβαλαν στὸν ἥλιο τρεχάτα. Ροβόλησαν τὸ λιγὸ κατηφόρι ποὺ κυλοῦσε πρὸς τὸ νερὸ καὶ σταμάτησαν μπροστὰ στὴ βάρκα. Ὁ κὺρ Λόζης τὰ βοήθησε νὰ μποῦνε.

Ἡ πρώτη, ποὺ φαίνοταν πιὸ νέα ἀπ' τὴν ἄλλη, ἂς δεκαοχτὼ χρονῶ, προχώρησε ἀκουμπώντας στὴν ὑπρέλλα ποὺ κρατοῦσε. Σ' ἕνα ὅμως ξαφνικὸ τίναγμα τῆς βάρκας, ποὺ προκάλεσε ἡ δεύτερη σκοντέφτοντας σ' ἕνα κομμάτι σίδερο οιγμέο στὴν πατοσιά, παραστράτησε καὶ θἐπεσε ἂν δὲν πρόφταινε ὁ Σομάλης νὰ τῆς σ' ἕνα γλυκὸ χαμόγελο. Μὲ δυσκολία ἀναοπκόθηκε ν' ἀποκριθεῖ στὰ ἀγκαλιάσματα καὶ τὰ φιλιὰ τοῦ. Τὰ ὡραῖα κερέτια δάχτυλα κοντοστάθηκαν μέσα στὰ μαλλιὰ τοῦ κ' τ' ἀδύναμο κεφάλι ἔσκυψε. Ἔσκυψε μὲ κόπο, ὡς ποὺ ἀκούμπησε στὰ δυὸ κατὰ τοῦς κ' ἀναπαύτηκε μιὰ στιγμὴ σὲ τοῦτη τὴ στάση. Τὰ λεπτὰ ρουθούνια ἀνοιχτηκαν σὲ μιὰν ἀργόστεφη, ὑπόκωφον γίλια δυὸ μικροβαθειὰ ἀνασσιμιὰ, σὰ νὰ γυρεύανε ἀέρωμα τοῦ λεύτερου ἀέρα ποὺ ἔλουνε σὲ τὰ κεφάλια ἑκεῖνα καὶ ξανάπεσαν ἀδλληπτα. "Αν καὶ τὸ αἰσθάνοσα, ὡστόσο δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω ὡς τώρα τί εἶναι ἐ κ ε ῖ ν ο ποὺ κάποτες σὰ νὰ ἐμποδίζει τὸ μαρα ἔθειχνε πιὸ κουρασμένος καὶ ἀνὸ νὰ μὲ καταλάβει καὶ νὰ μὲ πιὸ χλωμὸς. Σὰ νὰ φοβόταν μήπως κάμει βοή, στάθηκε βουβὸς περιμένοντας τὸ πακέτο τοῦ τσιγάρου. Ἔβγαλε τὴς σκηνῆς. Τὸ πρόσωπο τοῦ μαρτυροῦσε ἕναν πόνο ποὺ ἔδειχνε ἀδύκα προσπαθοῦσανε νὰ τὸν κρύψει τὴν συγκίνησή του. Κάτι μικρολεπτομέρειες ἀπὸ τὴν ὄψη τοῦ θεατῆ, κι' ἔτσι τραβηχτήκανε τὰ πουλιὰ πληησιάστὴ γυναίκα τοῦ, κάθησε πλάγι τοῦ καὶ ἀγκάλιασε τὴ φίλησε.

— Σ' εὐχαριστῶ, Βασιλική μου, τῆς εἶπε, μὰ κοπιάζεις πολύ, κ' ἐγὼ δὲν ἔχω δρεξη. Μοῦ φαίνεται σὰ νὰ σηκώθηκα μόλις ἀπ' τὸ τραπέζι. Σκέψου λίγο καὶ τὸν ἑαυτό σου. Κάτι μικρολεπτομέρειες στὴν ὄκρη τοῦ κρεββατιοῦ, τὴ χάρα τῆς μίλησε γιὰ τὸν πρωϊνὸ πόνο ρίπατο.

Ἐκεῖνη τὸν ἄκουε προσεχτικὴ, ἐνῶ τὸ μάτι της περπατοῦσε παντοῦ ἀνὸ πάνω του, ἀπ' τὰ μαλλιὰ του πὸ εἶχανε ἀσπρίσει πρὶν τῆς ὥρας, ἀπὸ τὰ ροῦχα του πὸ τάσιαζε κάποιο κάπου μὲ τὸ λιγνὸ της χέρι κι' ἀπὸ τὰ παπούτσια του ποὺ θὰ τάθελε ν' ἀλλάξει ὡς λίγο πιὸ καινούργια. Ἡ ἀθέλεφὴ τῆς Κας Σομάλη πρόβαλε στὴ θύρα μὲ τὸ φαγὶ τῆς ἀρροωστης μέσα σ' ἕνα δίσκο. Μικρότερη στὰ χρόνια ἤμεινε μαζί τους ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ παντρεύτηκαν. Εἶταανε μελαχρινὴ αὐτὴ καὶ ψηλόλιγνη. Δὲν ἤμοιαζε τῆς ἀδερφῆς της. Στὰ καστανὰ της μάτια γελοῦσε πάντα μιὰ καλόβολη διάθεση ποὺ τὴν ἔκανε συμπαθητική. Ἡ ἀθουσα τοῦ θεάτρου καὶ τὰ θλυς. Ἔβλεπ σὲ κάθε συμφέρο, ζοῦσθηματικὰ κύματα ποὺ ἔξασπασε εὐχαριστημένη, ὅποιες κ' ἂν εἶναι τὰ περιστάσεις καὶ θυσιαζόντανε ὁλόψυχα γιὰ ὅσους ἀγαποῦσε, χωρὶς νὰ μετανοιώνει καὶ μπροστὰ σὲ τὰ χωράφια, ἀντὶ ν' ἀκολουθήσει τὴ δεντροφυτεμένη λεωφόρο ποὺ ὁδηγοῦσε ἴσια στὴ Ν... ὅπου κατοικοῦσε ἀπὸ χρόνια, στὰ περίχωρα τοῦ Παρισιοῦ.

"Οχι μακριὰ ἀπ' τὸ σπίτι του, σ' ἕνα γύρισια τοῦ δρόμου, τοῦ φάνηκε πὼς ξανάδε τὶς δυὸ κοπέλλες καὶ πὼς γνώρισε τὴ μιά, τὴν πιὸ νέα, ἀπ' τὴν ὄσπρη φορεσιά της. Κὰ τοῦ φάνηκε ἀκόμα πὼς κάτι πάρα ἄξενα γένηκε μέσα του. Μὰ εἶτε δὲ μπροῦσε, εἶτε δὲν ἤθελε νὰ καταλάβει, ἐσκολούθησε μπροστὰ μὲ τὰ παιδιὰ του. Βιαστικὸς νὰ ξαναμπεῖ στὶς συνήθειές του.

Β'.

Ἡ κάμαρα εἶταανε μεγάλη. "Αν κ' ἐπιπλωμένη μὲ ὅ,τι ἀπαραίτητο μνάχα, δὲν ἤμοιαζε γυμνὴ, δὲν τὴ φανταζόσουν κρύο τὸ χειμῶνα. Στὴ μέση ἕνα μεγάλο κρεββάτι, κατάστρυο σ' ἕνα παράθυρο ποὺ ἔμπρας ἐλλογιάριαστο τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἴσια ἀπ' τὸν οὐρανὸ σταλμένο. Πλάϊ του ἕνα τραπεζάκι, μιὰ ντουλάπα γιὰ τὰ ροῦχα, μιὰ πολυθρόνα μπροστὰ σ' ἕνα δεύτερο παράθυρο ἤβλεπε στὸ δρόμο, δυὸ καρέγλες, φτιασμένα ὅλα ἀπὸ καλὸ βεντικαμένο ξύλο καὶ στὸ πάτωμα ἕνα χαλὶ χωρὶς ἀξία, "Ὅλα καθαρὰ καὶ σὰν θὰ ἦταν τὸ ἑαυτό τους. Ὁ ἥλιος τοῦ καλοκαιριοῦ ἐγλύκαινε τὴν τόση αὐστηρότητα. Ἔδινε σὰ μιὰ φυσιογνωμία στὴ ἀσήμαντη κάμαρα. Ἀπ' τὸ παράθυρο ποὺ ἀντίκρυζε τὸ κρεββάτι φαίνεταν μόνο κορφὲς ἀπ' ἀγριολεύκες ποὺ ἀσιμωτρέψιζαν μέσα στὴ φωτογραφὶ τοῦ μεσημεριοῦ.

— Στὴν κλίνη ἡ Κα Σομάλη, κειτάμενη ἀπὸ μῆνες. Εἶταανε μιὰ γυναῖκα μόλις τριάντα χρονῶ, μαρομένη ἀπ' τὴν πολύκαιρη ἀρρώστια, μὰ ἔμοσφη ἀκόμα. Τὰ λλεπιάστικα σεντόνια αὔξαιναν τὴ φυσικὴ ἀσπρίλα τοῦ προσώπου, πδυοιαζε ἔτσι κάτι αὐτοφωτο κ' ἀγγελικὸ μέσα στὸ πυρόξανθο χρυσάφι τῆς κόμης. Βλέποντας γὴν ξαπλωμένη ὅπως εἶταν στὸ κατάλευκο κρεββάτι, ποὺ ἀπ' τὴ θέση ποὺ εἶχε ἤμοιαζε σὰν πλωρισμένο πρὸς τὸν ὀρίζοντ, μπροῦσες νὰ σκεφτεῖς πὼς ἔπλεε ἥσυχη κατὰ τὸ φῶς ἐκεῖ ἀπάνω καὶ πὼς βρίσκονταν προσωρινὰ σ' ἐκεῖνο τὸ δωμάτιο, σὰν κάτω ἀπὸ τὴν κομάρα ἑνὸς γεφυριοῦ.

Τὰ παιδιὰ μπήκανε μέσα τρέχοντας, γελαστὰ κ' ἀπρόσεχτα, σὰ νὰ βοίσκονταν ἀκόμα στὰ χωράφια. Τὰ μάτια τῆς δρεωσοτῆς πήρανε ζωὴ θωρώντας τα καὶ τὰ γείλη λόθηκαν ἐλεχχούσουνε τὴ γαμη καὶ τὴ μορωδιὰ τῆς τροφῆς, ὅπως κάνει κανένας μὲ γιατρικά. Μὰ σὲ λίγο τὸ χέρι ἀτάθηκε καὶ τὸ πρόσωπό της τὸ φρωσε μιὰ ἀνίκητη ἀηδία.

Κανακοΐτας ἀπιελπισμένα μιὰ τὴν ὄψή της μιὰ τὸν ἀντρα της, σὰν νὰ μοῦ προσμένει νὰ τὸ μαλώσουν καὶ γυρεύει ἔλεος. Ἡ Βασιλικὴ ἔβοντας πὼς τὴν ἔρχοιτοαν δάκρυα κατὰ πὼς τὴν ἀγαπᾶ.

Ὁ Καμένη Βασιλική, ψιθόρισε ἡ ἀρρωστη. Οὔτε τόσο νὰ μὴν μπορῶ τὴν εὐχαριστήσω. Καὶ παράτησε τὸ κουτάλι μέσα στὸ πιάτο,

Ἡ σωπὴ ποὺ ἀκολούθησε τὰ λόγια τῆς, ἔκαμε τὸ Σομάλη ν' ἀνατριχιαστεῖ. "Εσκυψε σπουδαχτικὰ καὶ τὸ ἕνα πορτοκάλι μ' ἀπ' τὸ δίκ' κ' εἶπε τὴς γυναίκας του.

— Θὰ φᾶς τουλάχιστο λίγο πορτοκάλι μένα.

Ἡ ἀρρωστη κούνησε μονάχα τὸ κεφάλι. Τὸ βλέμμα της γύρεψε τὴν ἀγγεστοῦν τ' οὐρανοῦ καὶ χάθηκε μέσα. "Ὀταν ἡ ἀρρωστη γύρισε πρὸς τὸ παράθυρο, πῆβλεπε στὸ δρόμο, ἀφοῦ ἡ ἀδερφή της τῆς ἔσιαζε πάλι τὰ μαξιλάρια πίσω της, ἡ Βασιλικὴ εἶδε δυὸ χοντρὰ δάκρυα ποὺ κυλοῦσανε σ' ἀσκρα μαγουλά της. Μὰ κανὸ δὲν πρόφτασε νὰ τὰ σφουγγίσει ἀπ' τὴν αἰτία τους. "Ἀνέβασε τὸ στόμα, ἀνοίξανε τὰ χείλη, ἐνῶ τὴ δόσε καὶ τὴν ἔβγαζε δαφηρημένα, ἀνὸ τὰ τρυφερὰ τὰ μάτια ἀπ' τὸ ὄμορφο. "Η σωπὴ βάρανε πάλι στὸ δωμάτιο κι' ὁ Σομάλης ἀπάντησε πὼς δὲν καταλαβε. "Ἤερε τὴν αἰτία τους. "Ἀνέβασε τὸ στόμα, ἀνοίξανε τὰ χείλη, ἐνῶ τὴ δόσε καὶ τὴν ἔβγαζε δαφηρημένα, ἀνὸ τὰ τρυφερὰ τὰ μάτια ἀπ' τὸ ὄμορφο. "Η σωπὴ βάρανε πάλι στὸ δωμάτιο κι' ὁ Σομάλης ἀπάντησε πὼς δὲν καταλαβε. "Ἤερε τὴν αἰτία τους. "Ἀνέβασε τὸ στόμα, ἀνοίξανε τὰ χείλη, ἐνῶ τὴ δόσε καὶ τὴν ἔβγαζε δαφηρημένα. Κάτι ποὺ τὸν ἔπιτνε ἀπὸ χρόνια. Γρόκησε μιὰν ἀνάγκη ν' ἀγκαλιάσει τὴ γυναῖκα του, γιὰ τὴς πεῖ πὼς κανένας δὲ μπροῦσε νὰ τὴν ἀγαπήσει ὅπως ἐκεῖνος. Μὰ ἤξερε ἀπὸ πρὶν πὼς ἡ φωνὴ τῆς καρδιᾶς τοῦ δὲ θἄφτανε ὡς τὴ δική της τὴν καρδιά. Δὲ θὰ τὴν ἔνιοσοῦσε. Μονάχα ποὺ τὸ κάμομὰ τοῦ θἄφερνε στὴν ὄψη τῆς ζωῆς ἐυλοῦρης ποὺ εἶχανε κατακαβίσει μὲ τὸν καιρὸ στὸ βυθὸ της, κ' ἔτανε καλύτερο νὰ μένουν ἐκεῖ κάτω.

Ἡ Βασιλικὴ ζυνοφάντηκε στὴν πόρτα, εἶπε τοῦ Σομάλη πὼς τὸ τραπέζι εἶταν ἕτοιμο καὶ τὰ παιδιὰ περίμεναν. "Ηρτε κατόπι. κοντὰ στὴν ἀδερφή της, λέγοντας πὼς ἐκεῖνη εἶχε κιόλας φάει.

Ὁ Σομάλης παράτησε περίλυπος τὸ ξεφλουδισμένο πορτοκάλι ἀπάνω στὸ μικρὸ τραπεζ. καὶ βγῆκε ἀργοπατώντας ἀπ' τὴν κρεββατοκάμαρα, δίχως νὰ πεῖ λέξη.

"Ὀταν ἡ ἀρρωστη γύρισε πρὸς τὸ παράθυρο, πῆβλεπε στὸ δρόμο, ἀφοῦ ἡ ἀδερφή της τῆς ἔσιαζε πάλι τὰ μαξιλάρια πίσω της, ἡ Βασιλικὴ εἶδε δυὸ χοντρὰ δάκρυα ποὺ κυλοῦσανε σ' ἀσκρα μαγουλά της. Μὰ κανὸ δὲν πρόφτασε νὰ τὰ σφουγγίσει ἀπ' τὴν αἰτία τους. "Ἀνέβασε τὸ στόμα, ἀνοίξανε τὰ χείλη, ἐνῶ τὴ δόσε καὶ τὴν ἔβγαζε δαφηρημένα, ἀνὸ τὰ τρυφερὰ τὰ μάτια ἀπ' τὸ ὄμορφο. "Η σωπὴ βάρανε πάλι στὸ δωμάτιο κι' ὁ Σομάλης ἀπάντησε πὼς δὲν καταλαβε. "Ἤερε τὴν αἰτία τους. "Ἀνέβασε τὸ στόμα, ἀνοίξανε τὰ χείλη, ἐνῶ τὴ δόσε καὶ τὴν ἔβγαζε δαφηρημένα. Κάτι ποὺ τὸν ἔπιτνε ἀπὸ χρόνια. Γρόκησε μιὰν ἀνάγκη ν' ἀγκαλιάσει τὴ γυναῖκα του, γιὰ τὴς πεῖ πὼς κανένας δὲ μπροῦσε νὰ τὴν ἀγαπήσει ὅπως ἐκεῖνος. Μὰ ἤξερε ἀπὸ πρὶν πὼς ἡ φωνὴ τῆς καρδιᾶς τοῦ δὲ θἄφτανε ὡς τὴ δική της τὴν καρδιά. Δὲ θὰ τὴν ἔνιοσοῦσε. Μονάχα ποὺ τὸ κάμομὰ τοῦ θἄφερνε στὴν ὄψη τῆς ζωῆς ἐυλοῦρης ποὺ εἶχανε κατακαβίσει μὲ τὸν καιρὸ στὸ βυθὸ της, κ' ἔτανε καλύτερο νὰ μένουν ἐκεῖ κάτω.

Ἡ Βασιλικὴ ζυνοφάντηκε στὴν πόρτα, εἶπε τοῦ Σομάλη πὼς τὸ τραπέζι εἶταν ἕτοιμο καὶ τὰ παιδιὰ περίμεναν. "Ηρτε κατόπι. κοντὰ στὴν ἀδερφή της, λέγοντας πὼς ἐκεῖνη εἶχε κιόλας φάει.

Ὁ Σομάλης παράτησε περίλυπος τὸ ξεφλουδισμένο πορτοκάλι ἀπάνω στὸ μικρὸ τραπεζ. καὶ βγῆκε ἀργοπατώντας ἀπ' τὴν κρεββατοκάμαρα, δίχως νὰ πεῖ λέξη.

"Ὀταν ἡ ἀρρωστη γύρισε πρὸς τὸ παράθυρο, πῆβλεπε στὸ δρόμο, ἀφοῦ ἡ ἀδερφή της τῆς ἔσιαζε πάλι τὰ μαξιλάρια πίσω της, ἡ Βασιλικὴ εἶδε δυὸ χοντρὰ δάκρυα ποὺ κυλοῦσανε σ' ἀσκρα μαγουλά της. Μὰ κανὸ δὲν πρόφτασε νὰ τὰ σφουγγίσει ἀπ'

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΑΠΟ ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΑΜΙΕΛ

[Εἶναι ἀρκετὰ γνωστό, ἂν καὶ δὲν ἔχει μεταφραστεῖ στὸν τόπο μας, τὸ σπουδαῖο ἔργο τοῦ Ἐλβετοῦ φιλοσόφου καὶ αἰσθητικοῦ τοῦ περασμένου αἰώνα Ἑνρίκου — Φρεδερίκου Ἀμιέλ, (1821—1887), τὸ ἰδιαίτερο ἡμερολόγιό του, ποὺ ἐκδημοσιεύτηκε μετὰ τὸ θάνατό του. Ἀπὸ τὸ ἔργο αὐτὸ μεταφράζουμε σήμερα ἕνα ἀπόσπασμα χαρακτηριστικό, ποὺ ἀναφέρεται σὲ δυὸ μουσικὲς μεγαλοφυΐες τοῦ περασμένου αἰώνα] :

14 Μαΐου 1856.— Τρίτο κονσέρτο τοῦ quatuors. Ἤταν σύντομο: βαριασιόνες γιὰ πιάνο καὶ βιολὶ τοῦ Μπετόβεν καὶ δυὸ quatuors, τίποτ' ἄλλο. Τὰ quatuors ἦταν ἀπόλυτα διαυγὴ καὶ εὔκολα στὰ ἀποτελοῦν ἑνότητα. Τὸ ἕνα τοῦ Μόζαρτ, τὸ ἄλλο τοῦ Μπετόβεν. Μπόρεσα νὰ συγκρίνω τοὺς δυὸ μαέστρ, ἡ προσωπικότητα τους μοῦ δείχτηκε ὁλοκάθαρη: ὁ Μόζαρτ, ἡ χάρη, ἡ ἐλευθερία, ἡ σίγουρη, λεπτὴ καὶ κυκλωρὴ φόρμα, ἡ ὑπέροχη καὶ ἀριστοκρατικὴ ὀμορφιά, ἡ γαλήνη τῆς ψυχῆς, ἡ ὑγεία καὶ τὸ ταλέντο ποὺ φτάνει στὰ ὅρια τῆς μεγαλοφυΐας. Ὁ Μπετόβεν πιὸ παθητικός, πιὸ περιπαθής, πιὸ σπαραγμένος, πιὸ βαθυός, λιγώτερο τέλειος, περισσότερο ὁλόβρος τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ, τῆς φαντασίας του ἢ τοῦ πάθους του, πιὸ συγκινητικὸς καὶ πιὸ μεγαλόπρεπος ἀπ' τὸ Μόζαρτ. Ὁ Μόζαρτ ξανανεώνει, καθώς οἱ διάδοχοι τοῦ Πλάτωνα, σᾶς σβήνει, σᾶς ἀποκαλύπτει τὴ δύναμή σας, σᾶς δίνει τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἰσορροπία. Ὁ Μπετόβεν σᾶς κυριεύει, εἶναι πιὸ τραγικὸς καὶ ρητορικός, ἐνῶ ὁ Μόζαρτ εἶναι πιὸ ἀδιάφορος καὶ ποιητικός. Ὁ Μόζαρτ εἶναι πιὸ Ἕλληνας κι' ὁ Μπετόβεν πιὸ χριστιανός. Ὁ ἕνας εἶναι γαλήνιος, ὁ ἄλλος θοβαρός. Ὁ πρῶτος εἶναι πιὸ δύνατος ἀπ' τὸ πεπρωμένο, γιατὶ πάτρινε τὴ ζωὴ λιγώτερο βαθειά: Ὁ δεύτερος εἶναι λιγώτερο δυνατός, γιατὶ μετρήθηκε ἀπὸ μεγαλύτερες θλίψεις. Τὸ ταλέντο τοῦ δὲ στάνει πάντα τὴ μεγαλοφυΐα του καὶ τὸ πάθος εἶναι τὸ κυριώτερο χαρακτηριστικό του, ὅπως ἡ τελειότης στὸ Μόζαρτ. Σ' αὐτὸν ὅλα εἶναι ἰσορροπημένα καὶ ἡ τέχνη βριαμβεύει, στὸν Μπετόβεν τὸ συναίσθημα κυριαρχεῖ καὶ ἡ συγκίνηση ἔρχεται νὰ ταράξει τὴν τέχνη, βαθαίνοντάς την.**

. . . . . .

17 Δεκεμβρίου 1856.— Ἀπόψε δεύτερη συναυλία quatuors. Αὐτὸ μὲ συγκίνησε πιὸ πολὺ ἀπ' τὴν πρώτη, τὰ ἔργα ποὺ παίχτηκαν ἦταν πιὸ ὑψηλά, πιὸ δυνατά. Ἤταν τὸ quatuors σὲ ρὲ ἔλασσον τοῦ Μόζαρτ καὶ ἕνα ἄλλο σὲ ντὸ μεῖζον τοῦ Μπετόβεν, χωρισμένα ἀπὸ ἕνα κονσέρτο τοῦ Spohr. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ ὄμορφο καὶ ζωηρὸ στὸ σύνολό του, ἀπ' τὴ φούγκα στὸ ἄλλεγκρο, ἀπ' τὴν εὐαισθησία στὸ ἀντάντζιο καὶ τὴν λεπτότητα στὸ φινάλε, ἀλλὰ δὲν φανερώνει παρὰ ἕνα καλὸ ταλέντο σὲ μιὰ μέτρια ψυχή. Οἱ δυὸ ἄλλοι βρίσκονται σ' ἐπαφὴ μὲ τὴ μεγαλοφυΐα καὶ φανερώνουν δυὸ μεγάλες ψυχές. Ὁ Μόζαρτ εἶναι ἡ ἐσωτερική ἐλευθερία, ὁ Μπετόβεν εἶναι ὁ δυνατὸς ἐνθουσιασμός. "Ετσι ὁ ἕνας μᾶς ἐλευθερώνει κι' ἄλλος μᾶς κυριεύει ἀπ' τὸν ἑαυτό μας. Δὲν πιστεύω νὰ ἔχω νοιώσει πιὸ καθαρὰ καὶ πιὸ ἐντατικὰ ἀπὸ σήμερα τὴ διαφορὰ αὐτῶν τῶν δυὸ μαέστρ. Οἱ δυὸ τους ἠθικοὶ κόσμοι δείχτηκαν διάφανοι μπροστὰ στὰ μάτια μου καὶ μοῦ φάνηκε πὼς διαβάζω καθαρὰ κι' ὡς τὸ βάθος.**

Τὸ quatuor ἀφηγεῖται τὴν ἡμέρα μιᾶς ἀπ' τὶς ἀπτικὲς ἐκεῖνες ψυχες, ποὺ ἔχουν κάτι ἀπ' τὴ θεϊκὴ γαλήνη. Ἡ πρώτη σκηνὴ εἶναι μιὰ ὡμορφη συζήτηση, σὰν τοῦ Σωκράτη στὴν ὄχθη τοῦ Ἰλισσοῦ, ὁ χαρακτήρας τῆς εἶναι ἡ ὑπέροχη εὐγένεια μὲ τὸ λεπτὸ χαμόγελο καὶ τὴν εὐθυμη ὁμιλία. Ἡ δεύτερη σκηνὴ εἶναι ζωντανὴ παθητική. "Ενας σύννεφο γλυστρησε πάνω στὸ γαλάζιο τοῦ ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ. Μιὰ θυελλα, σὰν ἐκεῖνες ποὺ ἡ ζωή φέρνει μέσα της, ἀκόμα καὶ μεταξὺ τῶν μεγάλων καρδιῶν, ποὺ ἐχτιμοῦνται καὶ ἀγαπιοῦνται, ἦρθε νὰ ταράξει αὐτὴ τὴν ἁρμονία. Ποιὰ εἶναι ἡ αἰτία; ἀσυνεννοησία; ἄρνηση; κανένας δὲν τὸ ξέρει ἀλλὰ ἐξοπάλε. Τὸ ἀντάντε εἶναι μιὰ σκηνὴ παράπονου κι' ἐπίπληξης, ἀλλὰ τέτοια ὅπως μπορεῖ νὰ γίνει ἀνάμεσα σ' ἀδάνατους. Τί ἐξύφωση μέσα στὸ παράπονο, τί συγκίνηση καὶ τί εὐγένεια μέσα στὴν ἐπίπληξη! Ἡ φωνὴ τρέμει καὶ γίνεται πιὸ σοβαρή, ἀλλὰ μένει γεμάτη ἀξιοπρέπεια. Τὸ σύννεφο πέρασε, ὁ ἥλιος ξανχύρισε, ἡ ἐξήγηση ἔγινε, ἡ ἀφύσικα ἀπότομα ἀτάθηκεν. Ἡ τρίτη σκηνὴ χαριαστίζει τὴν ἀγαλλίαση ἀπ' τὴν συμφιλίωση. Τὸ φινάλε δείχνει τὴν συγκρατημένη χεὐθυμία, τὴ γαλήνη, τὴν ὑπέρτατην ἐλευθερία λουλούδι τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς, βασικὸ θέμα τοῦ ἔργου.

Μιὰ σκηνὴ ἀπὸ τὶς «Τρεῖς ἀστρφὲς» τοῦ Τσέχωφ, ὅπως παίχτηκε πρὶν λίγον καιρὸ στὸ Λονδίνο, στὸ «Κουὶν Θήατερ».

Τὸ ἔργο τοῦ Μπετόβεν εἶναι ἡ τραγικὴ εἰρωνία, ποὺ κάνει νὰ γουρεύει ἡ δίνη τῆς ζωῆς πάνω στὸ πάντα ἀπειλητικὸ βάραθρο τοῦ ἀπείρου. Ἐδῶ, κανένα ἴχνος ἑνότητας. Ἱκανοποίησης, γαλήνης. Βρισκόμαστε μπροστὰ στὴν αἰώνια μονομαχία μεταξὺ δυὸ μεγάλων δυνάμεων, τὸ βάραθρο, ποὺ καταπίνει κάθε πράμα τελειωμένο καὶ τῆς ζωῆς ποὺ ἀμύνεται, διαστέλλεται καὶ μεθάει. Τὰ πρῶτα μέτρα σπένε τὰ δεσμὰ κι' ἀνοίγουν τὸ σπήλαια τῆς μεγάλης ἀβύσσου. Ἡ πάλη ἀνοίξει. Κρατάει πολύ. Ἡ ζωὴ γεννιέται, παγνιδίζει καὶ κάνει τρέλλες, ἀριθμιν καθώς πεταλούδα, ποὺ πετάει πάνω ἀπ' τὸν γκρεμό. Ὕστερα μεγαλόνει τὶς κατακτήσεις της καὶ τραγουδάει τὸ καταρθώματά της. Δημιουργεῖ ἕνα βασίλειο, κάνει μιὰ φύση. Ἀλλὰ ἀπ' τὸ ἀνοιχτὸ βάραθρο ὁ τυφώνας ἐγκιόνεται, οἱ τιτάνες τραντάζουν τὶς πόρτες τοῦ καινούργιου βασίλειου. Μιὰ γιγάντια μάχη ἀρχίζει. Ἀκούονται οἱ τρομακτικὲς προσπάθειες τῆς δυνάμεως τοῦ χάους. Ἡ ζωὴ κ' ρίζει στὸ τέλος, ἀλλὰ ἡ νίκη δὲν εἶναι ὁριστικὴ καὶ μέσα στὴ μέθη της ὑπάρχει μιὰ δόση πόνου κι' ἀνησυχίας. Ἡ ψυχὴ τοῦ Μπετόβεν εἶναι παραγμένη. Τὸ πάθος καὶ ὁ τρόμο τοῦ ἀπειρου φαίνονται νὰ τὸν πετοῦν καθὼς μπάλλα ἀπ' τὸν οὐρανὸ στὴν κόλαση: αὐτοῦ βρίσκεται ἡ ἀπραντωσύνη του.

Ποιός εἶναι πιὸ μεγάλος; Ὁ Μόζαρτ ἢ ὁ Μπετόβεν; Ἀνώφελη ἐρώτημα! Ὁ ἕνας εἶναι πιὸ συγκεντρωμένος, ὁ ἄλλος περισσότερο κοσμικός. Ὁ πρῶτος εἶναι ἡ αἰρήνη, ἡ τέλεια τέχνη, ἡ ἄμεση ὀμορφιά· ὁ δεύτερος εἶναι ὁ ἔξοχος, ὁ τρόμος καὶ ὁ οἰκτος, ἡ ὀμορφιὰ ἀπ' τὴν ἀνάποδη. Ὁ ἕνας δίνει ἐκεῖνο ποὺ ὁ ἄλλος κάνει ποίημα. Ὁ Μόζαρτ δείχνει τὴν κλασσικὴ καθαρότητα τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ γαλάζιου οὐρανοῦ, ὁ Μπετόβεν τὸ ρομαντικὸ μεγαλεῖο τῶν θυελλῶν τοῦ ἀγέρα καὶ τῆς θάλασσας, καὶ ἐνῶ ἡ ψυχὴ τοῦ Μόζαρτ φαίνεται νὰ κάθεται πάνω στὶς ἀθῆοιες κορφὲς τοῦ Ὀλύμπου, ἡ ψυχὴ τοῦ Μπετόβεν σκαρφαλώνει ἀνατριγιάζοντας πάνω στοὺς θυελλώδεις βράχους τοῦ Σινᾶ. Ἂς εὐλογήσουμε καὶ τοὺς δυό. Καθένας δείχνει μιὰ στιγμὴ τῆς ἰδεοδίκης ζωῆς. Κοθένας μᾶς κάνει καλό. Ἂς τοὺς ἀγαπήσουμε....

ΕΡΡΙΚΟΣ ΑΜΙΕΛ

ΤΑ ΘΕΑΤΡΑ ΜΑΣ

Οἱ «Φοίνισσες» τοῦ Εὐριπίδη.— Τὸ «Ὅλα θ' ἀλλάξουν τοῦ κ. Μπόγρη.— Ἡ ἐπίδειξη τῆς Ν. Δ. Σχολῆς τοῦ κ. Σ. Καραντινοῦ καὶ ὁ Χατζηκυριάκος Γκίκας.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ κ. Μ. Κ.

Οἱ «ΦΟΙΝΙΣΣΕΣ»

Ὁ κ. Λίνος Καρζῆς μπαίνει στὴν κατηγορία τῶν ἡρωϊκῶν ἐρασιτεχνῶν τοῦ θεάτρου, ποὺ, ἀκουμπώντας ἀπάνω σ' ἕνα ἐπάγγελμα ὁσχετο μὲ τὸν κεντρικὸν ἔρωτα τῆς ζωῆς τοῦ, ἀντλοῦνε ἀπ' αὐτὸ τοὺς ὁλικοὺς πέρους ποὺ τοὺς ἐπιτρέπουνε νὰ πραγματώνουν τὰ πολυέξοδα αἰσθητικά τους ἰδανικά. Συγκεκριμένα, ὁ διηγόρος κ. Λίνος Καρζῆς εἶν' ἐρωτοχυπημένος μὲ τ' ἀρχαῖο Ἀττικὸ Θέατρο. Λιο καὶ μεγάλο τὸ πάθος του, ἀνάλογες κι' ἀξιοθαύμαστες οἱ θυσίες του. Πρὶν τέσσερα χρόνια, στὸ Παναθηναϊκὸ Στάδιο μᾶς ἔδωσε ἔαρρωτὰ πρῶτα δείγματα τῆς σκηνοθετικῆς δουλειάς του, μὲ παράστασες ποὺ κάθε ἄλλο παρὰ μᾶς ἄφησαν ἀγαθὲς ἀναμνήσες. Τὸ ὕδιο ἀκριβῶς δὲ μποροῦμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὶς «Φοίνισσες» τοῦ Εὐριπίδη τοῦ ὁ κ. Καρζῆς ἀπέβασε ἐδῶ καὶ μιὰ ἑβδομάδα στὸ Ὠδεῖο τοῦ Ἀττικοῦ Ἡρώδη.

Οἱ «Φοίνισσες» τοῦ κ. Κ. βλεπόμενες καὶ κριμένες ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς σχετικότητας, καθὼς μᾶς τὸ ἐπιβάλλει ἡ ἔγνοια καὶ ξενόπληκτη παραπλήσια θεατρικὴ περίοδο ποὺ περνᾶμε τώρα καὶ τρία χρόνια — μὲ ἐξαίρεση τὴν ἀξιοθαύμαστη δουλειὰ τοῦ κ. Κοῦν — εἶναι αἰγουρὰ μιὰ παράσταση ποὺ ἀν καὶ δὲν ἤρθε νὰ προσφέρει τίποτα τὸ καινούριο, εἶχε τουλάχιστον τοῦτο τὸ ἰδιαίτερο χαρακτηριστικό: τὴ ὁδοῦ καὶ ψυχόρμητην ἀγάπη τοῦ σκηνοθέτη σ' ἕνα ἰδεοτικὸ ποὺ τὸ πιστεύει γιὰ δικό του καὶ ποὺ ἀποζητάει νὰ τὸ πραγματώσει δουλεύοντας μ' εἰλικρινεια καὶ φλογερὸν ἐνθουσιασμό. Τέτοιο τὸ βαθύτερο χαρακτηριστικὸ τῆς παράστασης, δὲ μποροῦσε παρὰ καὶ μέσ' ἀκόμη ἀπὸ τὰ λάθεα καὶ τὰ παρασταρτήματά της νὰ μᾶς μεταδώσει πολλὲς φορὲς τὴ συγκίνηση ἐκείνη ποὺ μάταια προσπάθησαν νὰ μᾶς δώσουνε οἱ ὁλωσδιόλου τεχνῖτες, ποιμπόδικες, τραγικὰ μιμητικὲς καὶ ξενόφερτες διδασκαλίες τοῦ «Ἱππόλυτου» καὶ τῆς «Ἠλέχτρας» ποὺ παρακολουθήσαμε στὸν ἴδιο χῶρο πρὶν ἕνα δυὸ χρόνια. Χίλια δυὸ ψεγάδια στὴ λεφτομέρεια καὶ στὸ σύνολο, ἐκδηλωμένα στὴν ἀνομοιογενὴν ὑπηρεσία τοῦ σκηνικοῦ, τῆς μέσκας, τοῦ κουστουμιοῦ, τοῦ χοροῦ, τῆς ὑποκρισης καὶ γενικὰ τῆς ἀλληλοσυγκρουόμενης — καὶ κατὰ τὴ γνώμη μου λοιθεμένης — βασικῆς ἀρνῆς, πρὸς ὅ,τι πραγματικὰ γιοῦτανε ἀπάνω στὴ σκηνή, θὰ μποροῦνε κανεὶς νὰ καταγράψει στὸ παθητικὸ τῆς παράστασης τοῦ κ. Καρζῆ. Μὰ ὅλ' αὐτὰ τὰ ψεγάδια γιντόνε μπορῶ νὰ πῶ συμπαθητικά, γιατὶ ὅλα ἤταν σφραγισμένα ἀπὸ τὴν ὕπαρξη τῆς φωτιάς, τῆς ἀφέλειας καὶ τῆς εἰλικρίνειας ἑνὸς ἔντιχτου ποὺ ποθεῖ ὁλόψυχα — καὶ ὄχι ἴχνος ταλέντο — κάτι νὰ βρεῖ καὶ κάτι νὰ πεῖ συγκινητικὸ κι' ὀφέλιμο γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ θεατῆ. Κι' αὐτὸ τὸ ἀξιόλογο κάτι, τὸ βρίσκω νὰ μᾶς τὸ δίνει ὁ κ. Καρζῆς περισσότερο ἀπὸ ταυτοῦ ἄλλοῦ στὴν κίνηση καὶ στὸ λόγο τῶν δεκαπέντε Φοινισσῶν τοῦ Χοροῦ. Ἡ ἐκφραστικὴ κίνηση τοῦ χοροῦ αὐτοῦ στάθηκε πολλὲς στιγμὲς ἀληθινὸ θαυμαστὴ πολὺ περισσότερο στὶς «φορὲς» καὶ σχεδὸν καθόλου στὰ «ἀχήματα» ποὺ δὲν ἐξέφυγαν τὸ τεχνητὸ καὶ τὸ ψεύτικο ὅφος τῆς ἐξωτερικῆς προσπάθειας. Στὸ σύνολό του ὡστόσο ὁ Χορὸς τῶν Φοινισσῶν εἶχε μιὰν ἀληθινὴ καὶ ὀστικὴ συμμετοχὴ στὸ ἐκτυλισσόμενο Δράμα, τέτοια ὅπου δὲν τὴν εἶδαμε ὁτὸν τόπο μας ὀστερα ἀπὸ τὸ γνωμὸ τοῦ Φώτου Πολίτη, κ' ὕστερ' ἀπὸ τὴν «Ἀλκηστη» ποὺ μᾶς ἔδωσε πρὶν τρία νοέλια ὁ κ. Κοῦν. Σὰν παράστοση ἀκόμα οἱ «Φοίνισσες» εἶχαν ἕνα ρυθμὸ γοργὸ ποὺ, παρ' ὅλη τὴν ἀνομοιογενεια καὶ τὸ σχετικὸ στόμφο του, κατάφερε νὰ συγκρατήσει -ἡν προσοχὴ τοῦ κοινοῦ σχεδὸν ἀδιάκοπη. Συγκρατῶ στὴ μνήμη μου ἀρκετὲς καλὲς στιγμὲς τῆς Ἰοκάστης (Ἐ. Ξανθάκη), τοῦ Πολυνείκη (Θ. Μωρίδη), τοῦ Μενοικεὰ (Ι. Μακρίδη), τῆς Ἀντιγόνης (Α. Ζωγράφου) καὶ τῆς Κορυφαίας τοῦ Χοροῦ (Μαρίας Χριστοπούλου). Ἡ κ. Ζωγράφου, μὲ τὴ θερμὴ, δραματική, καὶ ὑποβλητικὴ φωνή της, θὰ μποροῦσε — τραγουδώντας ἕνα λιτώτερο καὶ πιὸ σύμφωνο πρὸς τὰ λαϊκὰ δεδομένα μας μοιρολόϊ — νὰ χει μιὰν ἀναμφισβήτητην ἐπιτυχία στὴ σκηνὴ τῆς εἴσοδου τῶν τεκρῶν τῆς μάνας καὶ τῶν ἀδερφῶν της, σκηνὴ ποὺ ὡστόσο στάσηκε ἡ καλλίτερα δοὺλεμένη καὶ ἀποδοτιένη ἀπ' ὅλο τὸ ἔργο.

Ἡ μουσικὴ τοῦ κ. Ψάχου, ἀβλαβὴ κι' ἀπονήρευτη, στοιχεῖα μὲ τὴ διακριτικότητα τῆς θετικῆ στὴν ἐξυπηρέτηση τῆς παράστασης. Ὅσο κι' ἂν μύρζε ἕνιαν κάποιο στενόχωρο καὶ δυσκίνητο ἐασκαλισμό — μὲ τὸ γραμματικό κι' ὄχι πνευματικὸ τῆς περιεχόμενο — κατόφερε ὡστόσο νὰ δημιουργήσει μιὰν ἀτμόσφαιρα ἠχητικῆς σεμνότητας ποὺ εἶμαι ἀνοχρεωμένος νὰ τὴν ὀνομάσω εὐφρετεῖη, κι' ἀπαραίτητη ἀντίδραση γιὰ τὰ νεῦρα μας ὀστερα ἀπὸ τοὺς ἑετραχλισμένους τόνους τῆς μουσικῆς ἐπιθήψιας ποὺ ἀκούσαμε τὰ τελευταῖα χρόνια σ' ἀναλογες περίστασες. Ἐκεῖνο ποὺ πιστεύω γιὰ λάθος στὴ μουσικὴ τοῦ κ. Ψάνου εἶναι ἡ ὁλοκληρωτικὴ παραδοσὴ της στὴ λατρεία τοῦ νεκροῦ γραμματοῦ τῆς ἀρχαίας μουσικῆς τεχνοτροπίας καὶ τῶν ἠχητικῶν της ἀντιλήψεων. Ὅμως αὐτὸ τὸ λάθος — ὅταν τὸ μετεφέρετε ὀτὸ πεδίο τῆς ὅλης σκηνοθετικῆς ἀντίληψης — τὸ βλοκετε νὰ χαρατηρίζει βασικὰ καὶ τὴν προσπάθεια τοῦ κ. Καρζῆ:

Ἡ «ζωτανὴ ἑνότητα» τῆς ἀρχέγονης Θυμελικῆς ἀντίληψης, δὲ γίνεται νὰ πραγματωθεῖ στὶς ἡμέρες μας ἀπὸ τὶς νοοταλγικὲς ἀναζητήσεις μας μ' ὅσα στὴν ὑγρασία τῶν μουσεῖων, ἀπὸ τὴν ἀντιγραφὴ τῶν ἀρχαίων ἀγγείων, κι' ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς ἀρχαίας παρασημαντικῆς. Αὐτὰ ὅλα βέβαια ἐπιβάλλεται νὰ τὰ κάνουμε. Ὅχι ὅμως γιὰ γ' ἀντλήσουμε τὶς πηγὲς τῆς ποιητῆς ἔκφρασής μας ἀπὸ τὴν ἀντιγραφὴ ἑνὸς κόσμου μεγαλειώδικου, ἀλλὰ μορφικὰ γιὰ μᾶς πεθαμένου. Ἡ μελέτη τοῦ ὁλοκλήρωμ.ου καὶ πολύτιμου αὐτοῦ πολιτισμοῦ πρέπει νὰ μᾶς γίνεται μονάχα συγκινητικὴ παρόμηση γιὰ τὴν ἔρευνα καὶ τὴν εὕρεση τῆς μορφῆς ποὺ ἔχει παρμενη σπὸς ἡμ.ᾶς μ.ὰ ἀθάνατη ὀυσία του, πρέπει νὰ μᾶς γίνεται ζωντανὸ ἐσκίνημα γιὰ τὴν εὕρεση τῶν μορφῶν ποὺ ἔχουν πάρει οἱ παναιώνιες ἀλήθειες τῆς Θυμελικῆς ἀντίληψης στὰ σπλάχνα τῆς σύγχρονης ζωῆς τοῦ λαοῦ μας. Ζωντανὴ ἑνότητα, ναι. Ἡ ἑνότητα ὅμως αὐτὴ μπορεῖ νὰ γίνει ζωντανὴ καὶ γι' αὐτὸ προχχατοποιήσιμη, μονάχα ὅν ζεῖ διασταρμένη στὰ τωρινὰ ἐκφραστικὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς τοῦ τόπου καὶ τοῦ λαοῦ μας. Καὶ, μὰ τὴν ἀλήθεια, πιστεύω πὼς αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τὰ κουβαλνὰ μέσα στὰ σπλάχνα του ὁ λαός μας μὲ πρωτόφαντο στὴν ἱστορία φανατισμό, καὶ μάλιστα τὰ διατηρεῖ τόσο ζωντανὰ ποὺ δὲν εἶναι δύσκολο νὰ γ' ἀνακαλύψουμε μόλις προσέξουμε λίγο τὶς παρουσίες τῶν τραγουδιῶν του καὶ τοὺς χοροὺς του. Ὅμως ὁ κ. Καρζῆς τὴν ἀλήθειαν αὐτὴ δὲ φαίνεται νὰ τὴν ξεχνάει στὴ μελέτη ποὺ δημοσιεύει στὸ πρόγραμμα ὅ-εαν μέσα σ' αὐτὴν ἀναγνωρίζει τὴν «προνοιακή» μας θέση, τὴν παρεμφεσή πρὸς τὴν ἀρχαία Ἰδιοσυστασία μας, τὴ γλωσσική μας συγγένεια, καὶ τὴν ἀντίληψη τῆς ζωῆς καθὼς παρουσιάζεται στὸ δημοτικὸ μας κύκλο καὶ στὴν δημοτική μας κοσμοθεωρία. Ὕστερ' ἀπ' αὐτὸ καταντάει βέβαια τὸ λιγώτερο πιοάξεινο πὼς ὁ κ. Κ. ὁδηγήθηκε στὸ ἀναθέμα τοῦ Ἀττικοῦ Δραμάτου μὲ τὰ ἐκφραστικὰ μέσα ποὺ ζοῦσαν ἐδῶ καὶ δυόμισι χιλιάδες χρόνια! Σ' αὐτὴ τὴ σφαλερὴ βάση χρωστιέται ἔτσι κατὰ τὴ γνώμη μου, ὅλο τὸ αἰσθητικὸ ἀναπόθεμα κι' ἡ ἀμηχανία τῆς παράστασης τῶν «Φοινισσῶν», μαζὶ μὲ τὴ τερατώδικο κάστρο τῆς ἀπνοΐας θήβας καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀκόμα εὐ-

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 11)

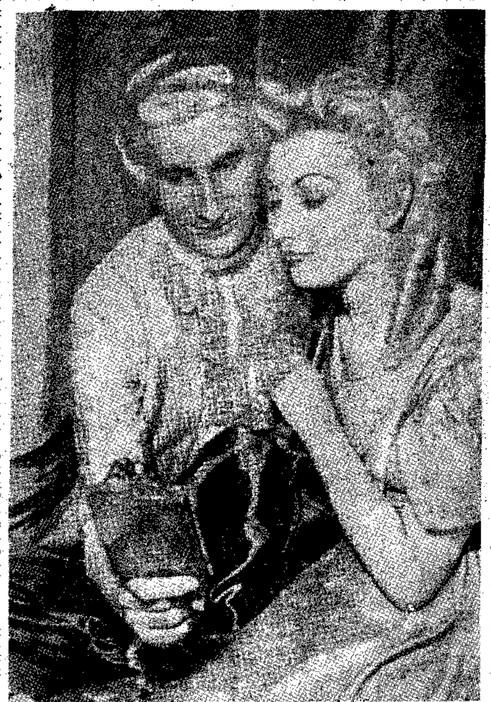

Μιὰ σκηνὴ ἀπὸ τὴν κωμωδία τοῦ Μυοὲ «Les marros du feu» ὅπως παίζεται τώρα στὸ Παρίσι στὸ θέατρο «Δύο Μάσκες».

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ

ΤΟΥ κ. ΓΙΩΡΓΟΥ ΘΕΟΤΟΚΑ

Ἀγαπητὲ Φωτιάδη,

Φαντάζουμε ὅτι θὰ παρατήρησες στὸ τελευταῖο τεῦχος τοῦ ἐγκρίτου περιοδικοῦ «Τὰ Νέα Γράμματα» (ἀριθ. 4—5), περιοδικοῦ ὅπου συνεργάζουνται τακτικὰ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀξιολογώτερους ἀντιπροσώπους τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας γενεᾶς, ἕνα ἀνώνυμο δημοσίευμα ποὺ μὲ ἀφοσιωμένη προσωπικά. (Ἀνώνυμο δὲν εἶναι μονάχα τὸ δημοσίευμα ποὺ δὲν ἔχει ὑπογραφή. Ἀνώνυμο εἶναι ἀσφαλῶς καὶ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει μιὰ ὑπογραφὴ ποὺ δὲν ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ).

Τὸ δημοσίευμα ἔχει τίτλο «Ἡ κατάπτωση ἑνὸς λογίου». Ὁ «λόγιος» αὐτὸς, ὅπως ἀντιλαμβάνεσαι, δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενο. Ὁ τίτλος δικαιολογεῖται ἀπὸ τὰ ἐπίθετα ποὺ χαρακτηρίζουν τὰ γραφόμενά μου ὡς «ἀκαταλόγιστα, παραζαλισμένα, κούφια, κακόπιστα, λιβελογραφικά, συκοφαντικά, ἀσήμαντα καὶ παιδικά». Πρόκειται, καθὼς βλέπεις, γιὰ συγγραφεῖς μὲ ὄφος, ποὺ ξέρουν νὰ χρησιμοποιήσουν τὸ μεγάλο πλοῦτο ἐπιθέτων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας. Τὸ τελευταῖο μάλιστα, τὸ «παιδικὸ», πρέπει νὰ πῶ ὅτι μοῦ ἀρέσει ἰδιαιτέρως. Γνωρίζεις ἴσως ἀπὸ ἀτομική σου πεῖρα πὼς, ὅταν ἕνας ἄνθρωπος πατήσει τὰ τριάντα, ἀργίζει νὰ αἰσθάνεται κάποια εὐχαρίστηση σὰν ἀκούει νὰ τὸν φωνάζουν «παιδί». Ἔτσι, λόγου χάρη στὰ δημόσια γραφεῖα, ὅταν κανένας σοβαρότατος διευθυντὴς μᾶς λέει συγκαταβατικὰ «παιδί μου», φεύγουμε κατενθουσιασμένοι. Καὶ νὰ συλλογιστεῖς ὅτι, λίγα χρόνια πρὶν, κάναμε ὅ,τι μπορούσαμε γιὰ νὰ περνοῦμε γιὰ μεγάλοι καὶ θεωρούσαμε τὸ «παιδί» θανάσιμη προσβολή.

Τὸ δημοσίευμα ὡστόσο τοῦ ἐγκρίτου καὶ ἀξιολογωτάτου περιοδικοῦ «Τὰ Νέα Γράμματα» δὲν εἶναι μονάχα ἕνα ἔργο μὲ λογοτεχνικὲς ἀξιώσεις. Εἶναι συνάμα ἕνα ψυχολογικὸ δοκίμιο πολὺ ἀξιοπρόσεχτο. Ἀνατέμνει τὴν ἐσωτερική μου ζωή, μὲ ψυχαναλύσει καὶ μοῦ καταλογίζει ἁπλούστατα «ψυχικὴ διαστροφὴ καὶ διανοητικὴ χαλάρωση». Παρακάτω ἡ διάγνωση εἶναι ἀκόμα πιὸ κατηγορηματική. Ἡ κατάστασή μου εἶναι «ἀπελπιστικὴ ἀνησία». Κι' ἄλλα τέτοια ἀρκετὰ, ποὺ δὲ μοῦ ἐπιτρέπει ὁ χῶρος νὰ τὰ ἐξεσηκώσω ὅλα καὶ νὰ τὰ παραδώσω «εἰς κοινὴν θέαν».

Αὐτὰ βέβαια εἶναι ὡραῖα, τερπνὰ καὶ ἐνδιαφέροντα καὶ τιμοῦν ἐξίσου καὶ ἐκείνους ποὺ τὰ γράφουν, καὶ ἐκείνους ποὺ τυχὸν τὰ ὑπανοιεύουν, καὶ ἐκείνους ποὺ τὰ ἐγκρίνουν. Ἀφορμὴ τῆς ἐκστρατείας εἶναι, ὅπως ξέρεις, ὅτι διαφώνησα, στὸ περιοδικό σου, μὲ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ παραλληλίζουν τὸν Περικλῆ Γιαννόπουλο μὲ τὸν Κάντ καὶ ποὺ τὸν θαυμάζουν ὅταν διακηρύττει πὼς ὅλα τὰ ξένα ἔθνη εἶναι βάοβαρα. Ἐλπίζω, ἀγαπητὲ Φωτιάδη, ὅτι θὰ παραδεχτεῖς πὼς εἶμαι καὶ ἐγὼ "Ἕλληνας πατριώτης, ποτισμένος μὲ πατριωτικὸ πνεῦμα καὶ ἑλληνολάτρης, ὅσο ὁποιοσδήποτε ἄλλος. Πιστεύω ὅμως ὅτι ἀληθινὸς ἑλληνολάτρης εἶναι ἐκεῖνος ποὺ εἶναι συνάμα λάτρης τῆς ἀλήθειας καὶ ποὺ αἰσθάνεται κάποια ἀπέγθεια γιὰ τὴν ψευδολογία καὶ τὴν καπηλεία. Τὰ ὅσα μοῦ ἀπαγγέλλει σήμερα τὸ ἔγκριτο περιοδικὸ «Τὰ Νέα Γράμματα» μὲ πείθουν ἐντελῶς πὼς οἱ ἀντιρρήσεις μου ἐναντίον τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ νιαννοπουλ·— οὐ εἴχανε κάποια βάση καὶ κάποια χρησιμότητα.

Δὲν πρόκειται ὡστόσο, ἀγαπητὲ Φωτιάδη, νὰ ἀπαντήσω στὴ φρασεολογία αὐτῶν τῶν κυρίων καὶ τοῦτο γιὰ τὸν ἁπλὸ λόγο ὅτι βαρέθηκα νὰ καταγίνουμαι μὲ τέτοια πρόσωπα καὶ πράγματα.

**Δὲν εἴμαστε πιὰ φοιτητὲς γιὰ νὰ αἰσθανόμαστε ἡδονὴ σὲ ὅ,τι εἶναι ντόρος, διαδήλωση καὶ κορεκλιές. Οὔτε οἱ ἄνθ·····ποι ποὺ μᾶς διαβάζουν (αὐτὸ τὸ «βάρβαρο ἀκροατήριο» ὅπως λένε σὲ μιὰ ἄλλη στήλη τὰ «Νέα Γράμματα») εἶναι ἄνθρωποι ποὺ ἐνδιαφέρουνται εἰδικὰ γιὰ κορεκλιὲς καὶ τὰ παρόμοια. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ παρακολουθοῦν μιὰ συζήτηση θέλουν νὰ ἀκούσουν ἐπιχειρήσεις εἰδεμὴ, ὅσο περισσότερο ντόρο κάνεις, τόσο περισσότερη περιφόνηση θὰ συνάξεις. Ἡ πρόθεσή μου εἶναι νὰ τονίσω ἀκριβῶς τοῦτο, ὅτι τὸ ἀρθρίδιό μου γιὰ τὸ Γιαννόπουλο περιεῖχε, κουτσὰ ἢ στραβὰ, μερικὰ ἐπιχειρήματα : γιὰ τὴ γλώσσα καὶ τὸ δημοτικισμὸ, γιὰ τὴ ζωγραφική, γιὰ τὴν πολιτική,

ΑΝΤΡΕ ΖΙΝΤ

ΟΙ ΚΙΒΔΗΛΟΠΟΙΟΙ

ΜΕΤΑΦ. ΤΟΥ Κ. ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

Τὸ εἶδατε καὶ μένος σας, ὅταν τὸν περιποιόσαστε... Σᾶς εἶπε ποτὲ εὐχαριστῶ; Πήρατε ἀπ' αὐτὸν τὸ παραμικρότερο δλέμμα, τὸ πιὸ φευγαλέο χαμόγελο; Πιστεύω πάντα πὼς τοῦ τὰ χρωστοῦσαν ὅλα. "Ω! ἦταν αὐτὸ ποὺ λένε χαρχαρτήρα. Πιστεύω πὼς ἔκαμε νὰ ὑποφέρει πολλὰ ἡ μητέρα μου, ποὺ τὴν ἀγαποῦσε μολοτοῦτο, ἀν ὑποθέσουμε πὼς ἀγάπησε κι αὐτὸς ἀληθινά. Πιστεύω πὼς ἔκαμε νὰ ὑποφέρει ὅλος ὁ κόσμος γύρω του, οἱ ἄνθρωποί του, τὰ σκυλιά του, τ' ἄλογά του, οἱ ἐρωμένες του οἱ φίλοι του ὄχι, γιατὶ δὲν εἶχε οὔτ' ἕναν. Ὁ θάνατός του κάνει τὸν καθένα νὰ λέει σῦφ! Ἤταν, πιστεύω, ἕνας ἄνθρωπος μεγάλης ἀξίας «μὲς στὸν κύκλο τοῦ», ὅπως λένε· μὰ δὲ μπόρεσα ποτὲ ν' ἀνακαλύψω σὲ ποιόν. Ἤταν, ἐξάπαντος, ἐξωνύστατος. — Στὸ θάδος ἄλλοχα γι' αὐτόν, διατηρῶ ἀκόμα ἕνα εἶδος θαυμασμοῦ. Μὰ ὅσο γιὰ νὰ παίξω μὲ τὸ μαντήλι... ὅσο γιὰ νὰ θγάλω ἀπὸ μέσα μου δάκρυα... ὄχι, δὲν εἶμαι τόσο μπεμπὲς γι' αὐτό. Ἐμπρός! δίνετέ του καὶ σὲ μιὰ ὥρα ἐλάτε νὰ μὲ θρῆτε στῆς Λίλιαν.— Πῶς; σᾶς πειράζει ποὺ δὲν εἶστε μὲ σμόκιν; Τί ἀνόητος ποὺ εἶστε! Γιὰ ποιὸ λόγο; Θάμαστε μόνοι μας. Ἀνάφτε πρῖν φύγετε ἕνα τσιγάρο. Κοτσέλτε μου τοῦτο γρήγορα τ' αὐτοκίνητο· θάρθει νὰ σᾶς ξαναπάρει κατόπι.

Εἶδε τὸ Βιοέντιο νὰ θγαίνει, σήκωσε τῆς πλάτες του, ἔπειτα πῆγε στὸ δωματιό του γιὰ νὰ θάλει τὰ ρούχα του, ποὺ τὸν περίμεναν ἁπλωμένα σ' ἕναν σοφά.

⁂

Σ' ἕνα δωμάτιο τοῦ πρώτου πατώματος ὁ γέρο κόμης ἀναπαύεται ἀπάνω στὸ νεκρικὸ κρεβάτι. Ἔχουν θάλει ἕναν Ἐσταυρωμένο στὸ στῆθος του, ἀμέλησαν ὅμως νὰ σταυρώσουν τὰ χέρια του. Μιὰ γενειάδα κάμποσων ἡμερῶν μετρᾶς, τὴ γανιὰ τοῦ θελληματικοῦ πηγουνιοῦ του. Οἱ πλάγιες ρυτίδες ποὺ κυλοκόνουν τὸ μέτωπό του, κάτω ἀπ' τὰ στοχτιὰ ὁλόρθα μαλλιά του, φαίνουντ.αι πολὺ θαθιές καὶ σκα χαλαρωμένες. Τὸ μάτι εἶναι χωμένο μὲς στὴν κωμάρα τῶν φρυδιῶν ποὺ τὴ σκεπάζει μιὰ τούρα τρίχες. Ἐπειδὴ δὲ θὰ τὸν ξαναδοῦμε πια, γί' αὐτὸ ἴσα ἴσα τὸν μελετᾶ περισσότερο. Στὸ προσκέφαλο τοῦ κρεβατιοῦ εἶναι μιὰ πολυθρόνα, ὅπου κάθεται ἡ Σεραφίνα, ἡ γειὰ ὑπηρέτρια. Νὰ ὅμως ποὺ σηκώθηκε σύτη. Ζυγώνει στὸ τραπεζί, ὅπου μιὰ λάμπα πετρελαίου παλιοῦ τύπου φωτίζει ἀδύνατα τὸ δωμάτιο· ἡ λάμπα χρειάζεται νὰ τῆς σηκώσουν τὸ φυτίλι. Ἔνα ἀμπαζοῦρ φέρνει τὸ φῶς ἀπάνω στὸ θιβλίο ποὺ διαθάζει ὁ μικρὸς Γκοντράν...

— Κουρασταίνατε, κύριε Γκοντράν. Καλὰ θὰ κάμετε νὰ πᾶτε γιὰ ὕπνο.

Ὁ Γκοντράν ρίχνει ἕνα θλέμμα πολὺ γλυκὸ στὴ Σεραφίνα. Τὰ ξανθὰ του μαλλιὰ, ποὺ τὰ παραμερίζει ἀπὸ τὸ μέτωπο, χωμαΐζουν στοὺς κροτάφους του. Εἶναι δεκαπέντε χρονῶν τὸ σχεδὸν γυναικεῖο πρόσωπό του δὲ μπόρεσα ποτὲ ν' ἀνακαλύψω σὲ ποιόν. Ἤταν, ἐξάπαντος, ἐξωνύστατος. — Στὸ θάδος ἄλλοχα γι' αὐτόν, διατηρῶ ἀκόμα ἕνα εἶδος θαυμασμοῦ. Μὰ ὅσο γιὰ νὰ παίξω μὲ τὸ μαντήλι... ὅσο γιὰ νὰ θγάλω ἀπὸ μέσα μου δάκρυα... ὄχι, δὲν εἶμαι τόσο μπεμπὲς γι' αὐτό. Ἐμπρός! δίνετέ του καὶ σὲ μιὰ ὥρα ἐλάτε νὰ μὲ θρῆτε στῆς Λίλιαν.— Πῶς; σᾶς πειράζει ποὺ δὲν εἶστε μὲ σμόκιν; Τί ἀνόητος ποὺ εἶστε! Γιὰ ποιὸ λόγο; Θάμαστε μόνοι μας. Ἀνάφτε πρῖν φύγετε ἕνα τσιγάρο. Κοτσέλτε μου τοῦτο γρήγορα τ' αὐτοκίνητο· θάρθει νὰ σᾶς ξαναπάρει κατόπι.

Ἔνα τὸ Βιοέντιο νὰ θγαίνει, σήκωσε τῆς πλάτες του, ἔπειτα πῆγε στὸ δωμάτιό του γιὰ νὰ θάλει τὰ ρούχα του, ποὺ τὸν περίμεναν ἁπλωμένα σ' ἕναν σοφά.

⁂

Ἡ Σεραφίνα, ἡ γειὰ ὑπηρέτρια, ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἀγαποῦσα μητέρα μου, ποὺ τὴν ἀγαποῦσε μολοτοῦτο, ἀν ὑποθέσουμε πὼς ἀγάπησε κι αὐτὸς ἀληθινά. Πιστεύω πὼς ἔκαμε νὰ ὑποφέρει ὅλος ὁ κόσμος γύρω του, οἱ ἄνθρωποί του, τὰ σκυλιά του, τ' ἄλογά του, οἱ ἐρωμένες του· οἱ φίλοι του ὄχι, γιατὶ δὲν εἶχε οὔτ' ἕναν. Ὁ θάνατός του κάνει τὸν καθένα νὰ λέει σῦφ! Ἤταν, πιστεύω, ἕνας ἄνθρωπος μεγάλης ἀξίας «μὲς στὸν κύκλο τοῦ», ὅπως λένε· μὰ δὲ μπόρεσα ποτὲ ν' ἀνακαλύψω σὲ ποιόν. Ἤταν, ἐξάπαντος, ἐξωνύστατος. — Στὸ θάδος ἄλλοχα γι' αὐτόν, διατηρῶ ἀκόμα ἕνα εἶδος θαυμασμοῦ. Μὰ ὅσο γιὰ νὰ παίξω μὲ τὸ μαντήλι... ὅσο γιὰ νὰ θγάλω ἀπὸ μέσα μου δάκρυα... ὄχι, δὲν εἶμαι τόσο μπεμπὲς γι' αὐτό. Ἐμπρός! δίνετέ του καὶ σὲ μιὰ ὥρα ἐλάτε νὰ μὲ θρῆτε στῆς Λίλιαν.— Πῶς; σᾶς πειράζει ποὺ δὲν εἶστε μὲ σμόκιν; Τί ἀνόητος ποὺ εἶστε! Γιὰ ποιὸ λόγο; Θάμαστε μόνοι μας. Ἀνάφτε πρῖν φύγετε ἕνα τσιγάρο. Κοτσέλτε μου τοῦτο γρήγορα τ' αὐτοκίνητο· θάρθει νὰ σᾶς ξαναπάρει κατόπι.

Εἶδε τὸ Βιοέντιο νὰ θγαίνει, σήκωσε τῆς πλάτες του, ἔπειτα πῆγε στὸ δωμάτιό του γιὰ νὰ θάλει τὰ ρούχα του, ποὺ τὸν περίμεναν ἁπλωμένα σ' ἕναν σοφά.

⁂

Ἡ Σεραφίνα, ἡ γειὰ ὑπηρέτρια, ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἀγαποῦσα μητέρα μου, ποὺ τὴν ἀγαποῦσε μολοτοῦτο, ἀν ὑποθέσουμε πὼς ἀγάπησε κι αὐτὸς ἀληθινά. Πιστεύω πὼς ἔκαμε νὰ ὑποφέρει ὅλος ὁ κόσμος γύρω του, οἱ ἄνθρωποί του, τὰ σκυλιά του, τ' ἄλογά του, οἱ ἐρωμένες του· οἱ φίλοι του ὄχι, γιατὶ δὲν εἶχε οὔτ' ἕναν. Ὁ θάνατός του κάνει τὸν καθένα νὰ λέει σῦφ! "Ἤταν, πιστεύω, ἕνας ἄνθρωπος μεγάλης ἀξίας «μὲς στὸν κύκλο τοῦ», ὅπως λένε· μὰ δὲ μπόρεσα ποτὲ ν' ἀνακαλύψω σὲ ποιόν. "

ΠΟΡΤΡΑΙΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΓΕΝΕΑΣ

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ

(Τάς «Ν. Γ.» δφήνουν άπόλυτα ἐλεύθερους τοὺς λογοτέχνες ἀπὸ τοὺς ὁποίους ζητοῦν τὶς σχετικές συνεντεύξεις, νὰ ἐκφράσουν τὶς ἀποιεσδήποτε κρίσεις κι' ἀντιλήψεις τους τόσο γιὰ τὰ καλλιτεχνικὰ ζητήματα,ὅσο καὶ γιὰ τοὺς συγγραφεῖς ἐκπροσώπους τοῦ τόπου μας. Καμμιὰ ἀπολύτως δέσμευση δὲν θὰ ὑπάρξει,οὔτε γιὰ τοὺς πιὸ στενοὺς συνεργάτες μας. Ὁ μόνος περιορισμὸς ποὺ θέτουν εἶναι νὰ μὴ θιγθεῖ ἡ ἰδιωτικὴ ζωὴ ὁποιουδήποτε. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πορτραῖτα αὐτὰ ἔχουν σκοπὸ νὰ δώσουν μιὰ ζωντανὴ εἰκόνα συγγραφέων μιᾶς γενιᾶς κι' ὅχι νὰ προκαλέσουνε συζητήσεις, τὰ «Ν. Γ.» δὲ θὰ δημοσιέψουν καμμιὰν ἀπάντηση σὲ ὅσα τυχὸν ζητήματα θὰ θίγονται σ' αὐτά. Ὁπωσδήποτε θὰ δοθεῖ ἡ εὐκαιρία σὲ ποιὸ λοὺς ν' ἀπαντήσουν, ἀφοῦ ὁ κύκλος τῶν πορτραίτων αὐτῶν θὰ εἶναι ὅσο τὸ δυνατὸν εὐρύτερος, νωσὶς ὅμως νὰ κρατηθεῖ ὁποιαδήποτε ἱεραρχία στὴ δημοσίευσή τους, ποὺ θὰ γίνεται μὲ τὴ σειρὰ ποὺ μᾶς δίνουνται).

* * *

Ὁ κ. Ἀντρέας Καραντώνης εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ ἐνδιαφέρουσες φυσιογνωμίες τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων. Κριτικὸς μὲ αὐτοσυνείδηση καὶ αὐτοσεβασμὸ, ἀκολουθήσας ἀλάτσλα διαφορετικὰ δρόμο ἀπὸ τοὺς περισσότερους σημερινοὺς Ἕλληνες κριτικούς.

Αὐτὸ ποὺ χαρακτηρίζει καὶ ξεχωρίζει τὸν αἰσθητικὸ διανοούμενον ἄνθρωπο μὲ τὴν ἔγκυρη γνώμη, εἶναι ἡ ἱκανότητα καὶ ἡ δύναμη στὸ νὰ προσδιορίζει καὶ νὰ ἐχτιμᾶ τὶς διάφορες λογοτεχνικὲς καὶ γενικὰ τὶς πνευματικὲς ἀξίες στὸν ἰδιαίτερο τόνο, στὴν ὁρισμένη ψυχικότητα καὶ στὴν ὁρισμένη ἐποχὴ, ποὺ αὐτές κατὰ γενικὸ νόμο ἐκπροσωποῦν ἡ συμβολίζουν.

«Ἡ κριτικὴ γιὰ νἄχει θέση καὶ νόημα, πρέπει πρῶτα νὰ ὑποτάσσεται συνειδητὰ σὲ κάποιους νόμους ἱστορικοὺς, φυσικοὺς καὶ ψυχολογικοὺς, καὶ μακρυὰ ἀπὸ κάθε συμφεροντολογικὸ ὑπολογισμὸ, νὰ ζεῖ καὶ νὰ προσδιορίζει καὶ νὰ ἐχτιμᾶ τὶς ἀτομικά, μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ νοῦ, αὐτὲ ποὺ θὰ ἐκφράσει». Μόνο μιὰ τέτοια καλοσυνείδητη καὶ φωτισμένη κριτικὴ γίνεται πραγματικὸς ὀδηγὸς ἔχει μόνο στοὺς σημερινοὺς λογοτέχνες, ἀλλὰ καὶ στοὺς αὐριανούς.

Αὐτὴ τὴν ἀντάτρη καὶ πολιτισμένη κριτικὴ ἀσκεῖ, ἀρκετὰ χρόνια τώρα, κι' ὁ κ. Ἀντρέας Καραντώνης. Γι' αὐτὸ ἔχουν καὶ ξεχωριστὴ σημασία οἱ ἀπαντήσεις, ποὺ εἶχε τὴν εὐγενικιὰ καλωσὼν νὰ δώσει.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ

«Γεννήθηκα στὴν Ἄνδρο, στὰ 1910, κι στὰ 1923 ἤρθα στὴν Ἀθήνα γιὰ τὸ γυμνάσιο καὶ γιὰ νὰ σπουδάσω νομικά. Μαθητὴς ἀκόμα στὸ γυμνάσιο, πρωτόνοιωσα τὴν ἀκαταμάχητη, ἀπὸ τότε, γοητεία τῆς ποίησης, ποὺ συνέπεσε γιὰ μένα μὲ τὴν ἀνακάλυψη τοῦ Παλαμικοῦ ἔργου. Μοῦ εἶναι δύσκολο νὰ ἐκφράσω τὰ αἰσθήματα μου ἐκείνης τῆς ἐποχῆς: αἰσθήματα μιᾶς μυστικῆς θρησκείας καὶ μιᾶς ἀγνῆς λατρείας πρὸς τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ.

Τὰ ἐφηβικά μου χρόνια δὲν ἤτανε τίποτε ἄλλο παρὰ μιὰ ἐπίμονη καὶ σταθερὴ προσπάθεια νὰ κατιχήσω τὸν Παλαμᾶ, γλώσσα, αἴσθημα, στοχασμὸ, καὶ ὁλόκληρο νὰ τὸν μεταγγίσω μέσα μου.

Ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ πέρασα σὲ ὁλόκληρη τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία καὶ ἰδιαίτερα δέθηκα μὲ τὴ δημοτικὴ παράδοση. Τελμὶ νὰ σᾶς πῶ πῶς γιὰ μένα Παλαμικὴ συνείδηση καὶ νεοελληνικὴ ἐθνικὴ συνείδηση εἶναι τὸ ἴδιο. Ἡ Ἑλλάδα δὲν εἶναι ἰδέα, δὲν εἶναι μένε σύμβολο. Εἶναι π ρ α γ μ α τ ι κ ό τ η τ α. Καὶ ἡ πραγματικότητα αὐτὴ δείχνεται σὲ ὅλη τὴς τὴν πολυποιοφία μέσα στὸ Παλαμικὸ ἔργο. Στὸν Παλαμᾶ χρωστῶ τὴν ἀσύγκριτη χάρη πὼς μ' ἔκαμε νὰ νοιώθω τὴν Ἑλλάδα στέρεη κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου. Πολλοὶ θὰ γελάσουνε, ἴσως, γιὰ μιὰ τέτοια ὁ μ ο λ ο γ ί α, μὰ ἐγὼ λυπᾶμαι κατάκαρδα παρακολουθώντας τὸ δραματικὸ παράδοξο μὰ ἐνὸς πλήθους ξ ε ρ ι ζ ω μ ἐ ν ω ν νέων, ποὺ ἐνῶ χρησιμοποιεῖνε τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν ἔχουνε μελετοῦτα πνευματικὴ πατρίδα. Καὶ ὅμως ὑπάρχουνε ὁ Παλαμᾶς καὶ ὁ Σικελιανός, ὑπάρχει τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι, ὁ Σολωμὸς, ὁ Περικλῆς Γιαννόπουλος κ. ἄ. π.

Ἡ λατρεία μου πρὸς τὸ Παλαμικὸ ἔργο νωρὶς ξύπνησε μέσα μου τὴν ἀνάγκη νὰ τὴ μεταδώσω καὶ σὲ ἄλλους γράφοντας, μελετώντας, ἀνακλύοντας, ὑπερασπίζοντας τὸ ἔργο αὐτό.

Ἔτσι γνωρίστηκα μὲ τὸν Γιώργο Κατσίμπαλη, τὸν ἀφιλοκερδέστερο σύγχρονον Ἕλληνα, ποὺ θὰ μελετηθεῖ μιὰ μέρα ἡ σημαντικὴ καὶ ἰδιόρρυθμη συμβολὴ του στὴ λογοτεχνία μας καὶ εἰδικότερα στὶς πνευματικὲς ἐκδηλώσεις τῆς γενεᾶς τοῦ 1930. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς γνωριμιᾶς μου μὲ τὸν Κατσίμπαλη ἤταν ν' ἀφιερωθῶ στὴν κριτική. Ἀγαπᾶ τὴ λογοτεχνία μας, πιστεύω πὼς ἔθγαλε μεγάλες προσωπικότητες καὶ ἔιδοκια τὸ μέλλον τῆς ἀνήκει...

ΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

—Ἠ ἀποκλειστικὴ, μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς, ἀπασχόληση σας μὲ τὴν κριτικὴ τοῦ εἰδεῖου θὰ σᾶς ὁδήγησε, ἀσφαλῶς, στὴν ἀποκρυστάλλωση ὁρισμένων συμπερασμάτων, σχετικὰ μὲ τὴν πνευματικὴ μας παραγωγή. Θὰ εἴχατε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ πεῖτε τὴ γνώμη σας πάνω σ' αὐτήν;

—Διευδύνοντας ἕνα λογοτεχνικὸ περιοδικὸ ἐπὶ τρία χρόνια,μπέρασα νὰ παρακολουθήσω, ἀποσδήποτε συστηματικὰ, ὅλους τοὺς κλάδους τῆς πνευματικῆς παραγωγῆς, σ' αὐτὸ τὸ διάστημα καὶ νὰ καταλήξω σὲ κάποια συμπεράσματα, ποὺ εἶναι θέβαια ὑποκειμενικὰ, μὰ ἔχουνε κάποιε χαρακτήρα στατιστικῆς. Θὰ μοῦ ἐπιτρέφετε, λοιπὸν, νὰ σᾶς ἐκθέσω τὰ συμπεράσματα αὐτὰ, μιλώντας σὰν κάπως σχολαστικά. Τὴ σύγχρονη πνευματικὴ μας παραγωγὴ, ποὺ εἶ παλαιότερο—ἂν κρίνω ἀπὸ τὶς ἄλλες συνεντεύξεις σας—τὴν ἀξιολογεῖν μὲ μιὰ ὑπερβολικὴ ἐπιφύλαξη καὶ εἰ νεώτερο, μοιράτα, τὴν ὑπερτιμοῦνε, τὴ θλέπω κάτω ἀπὸ τὴν τριπλὴ μορφὴ, τῆς πεζογραφίας, τῆς ποίησης καὶ τῆς κριτικῆς. Καὶ στεῦς τρεῖς αὐτοὺς τομεῖς τὰ τελευταῖα δέκα χρόνια σημειώθηκε μιὰ κίνηση, ποὺ ἀκόμα δὲν εἶναι καιρὸς νὰ ἐχτιμήσουμε τὰ τελικὰ της ἀποτελέσματα, μὰ τοῦ μπορεῦμε ἀπωσδήποτε νὰ τὴ θεωπήσουμε δημιουργική, ἀπὸ τὴν ἄποψη, τοὐλάχιστο, ὅτι ἔνινε φορμὴ νὰ ἐκδηλωθοῦν μερικὰ ταλέντα, πᾶσια ποὺ δὲν εἶνε σωιεῖ σὲ ἄλε τὸ ἄγενε διάστημα τῆς πολεικῆς καὶ μεταπολεικῆς ἐποχῆς—ἂν ἐξαιρέσουμε τὸν Καρυωτάκη.

Η ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

— Γιὰ τοὺς νέους πεζογράφους μας ποιὰ γνώμη ἔχετε;

—Βέβαια, ἐξετάζοντας σήμερα τὴ συνέχεια τοῦ ἔργου τῶν πεζογραφων, ποὺ φάνηκαν μετὰ τὸ 1930, δὲ μπορεῦμε νὰ νοιώσουμε τὸν ἴδιο ἐνθουσιασμὸ ποὺ μᾶς εἶχε συνεπάρει ἐταν οἱ νέοι αὐτοὶ μᾶς πρωτοξεπετάνανε τὴν προσωπικότητά τους καὶ μᾶς ὑπεσχόνταν τόσα πολλά. Οἱ ἐλπίδες μας ὅτι δημιουργιέται συνολικὰ μιὰ ἀπόλυτα νέα καὶ συχρονισμένη πεζογραφικὴ παράδοση, συνυφασμένη μὲ τὴν αὐστηρὴ ἔννοια τῆς λογοτεχνίας καὶ τὴν αἰσθητικὴ πρέοδε τῆς ζωντανῆς μας γλώσσας, δὲ φαίνεται πὼς θὰ πραγματοεπεισθοῦνε. Ἡ πεζογραφία μας λέγεται σ ύ γ χ ρ ο ν η δίχως νὰ εἶναι ἀπόλυτα. Δὲν προπορεύεται ἀπὸ τὴν ἐποχή μας, ὅπως θἄπρεπε, μὰ ἀπὸ ἀκολουθεῖ σπασμωδικά, ἔχοντας γυρισμένο τὸ πρόσωπό της πάρα πολὺ πρὸς παρασμένες μορφὲς τέχνης, καὶ ὅχι ὅσο ἔπρεπε πρὸς τὸ παρόν, καὶ τὸ δινὲ μας κι τὸ εὐφωνάτιε, ἀπ' ὅπου θὰ μποροῦσε νὰ ἀντλήσει τὰ στοιχεῖα ἑνὸς ἐλάτελα καινεούργιου ὕφους. Φυσικά, συγκριτικὰ μὲ τὴν προπολεμικὴ πεζογραφία μας, ἐχει βαθοῦνει ἀρκετὰ τὴν ἠθικὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς· νιώθει τὸ βάρος τῆς κοινωνίας πραγματικότητας· ἀντιλαμβάνεται —θεωρητικὰ ὅμως—τὴν ὑπαρξὴ ἑνὸς κοινωνικὸν καὶ ψυχολογικὸν προβλημάτων (στὸν ἔρωτα, στὴ φιλία, στὴ θρησκεία, στὶς σχέσεις τοῦ ἀτόμου πρὸς τὴν πολιτεία)· διαισθάνεται ἴσως πὼς συντελεῖται στὴν Ἑλλάδα μιὰ σύνθεση ἀπὸ πολλὲς διπὲς μας παραδόσεις καὶ ξένες ἐπιδράσεις, μὰ οὐσιαστικὰ στέκεται σὰν ἔξω ἀπὸ τὰ θέματα αὐτὰ καὶ ἀπαντᾶπαὐετκι μόνο στὴν ἀτομικότητα τῶν συγγραφέων ποὺ κατὰ κανόνα ἔλκει τὴν κατεχωρὴ της ἀπὸ τὴν ψυχοσύνθεση ἑνὸς ἀπομονωμένου καὶ ἀντιποιονικοῦ ἑ γ ω. Ἐ' αὐτὸ παρὰ τὴν ὑπαρξὴ δυναμῶν ἀφηγηματικῶν καὶ περιγραφικῶν ταλέντων, ἡ σύγχρονη πεζογραφία μας συνελικὰ δὲ δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι πρέσθεσε κάτι νέο στὴ μέχρι σήμερα γνώμη μας τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνθρώπινης ὑποστασης. Τὴν ἀξία της λοιπὸν σ' τὴν ἀνεχτήσουμε στὸ πεδίο ἐκείνο ὅπου ἑ πεζογράφος ἐξαιολογεῖται ὑπὸ τύπον διηγημάτων καὶ ἐπιστολῶν ἀυθυστερημάτων τὴν προσωπική του ἐμπειρία. Ἐκεῖ θἀ βρουμε ταλέντα γνήσια, αὐθέρητα καὶ δυνατά, ἀρκετισμένα με ἱκανότητες φαντασίας καὶ πλεῦτο προσωπικῶν αἰσθημάτων ποὺ δὲν τὰ εἴχαν ἴσως οἱ παλαιότεροι. Τέτοιοι πεζογράφοι μὲ ὁλοκληρωμένη ὀπωσδήποτε προσωπικότητα, εἶναι ὁ Κοσμᾶς Πολίτης, ὁ Μυριβήλης, ὁ Καραγιάννης, ὁ Μπεράτης, ὁ Βενέζης καὶ ἡ Λιλίκα Νάκου. Στὴν κατηγορία αὐτὴ τείνουν, ἔχοντας ἀναμφισθήτητο ταλέντο,— μὰ ποὺ γιὰ λόγους εἴτε κακῶν ἐπιδράσεων, εἴτε λανθῆς καλλιέργειας, εἴτε ἐρασιτεχνισμοῦ, εἴτε ἀνωριμότητας, τὸ ταλέντο αὐτὸ δὲν ἔχει ἀκόμη ἀποδώσει ὅσα θἀ ἔπρεπε — ὁ Σκαρίμπας, ὁ Δασκαλάκης, ὁ Λευκῆς Ἀχρίτας, ὁ Ἀρκαδίου, ὁ Σφακιανάκης... Παραπλευρα στὴν κατηγορία αὐτὴ, δρᾶ καὶ παράγει μιὰ ἄλλη εἰκονέγεια πεζογράφων ποὺ εἶναι ἴσως πιὸ κοντὰ στὴν ἔννοια τῆς σύγχρονης λογοτεχνίας, ποὺ ἡ ἔργο τους εἶνει πρὸς τὴν μελέτη τῆς κοινωνίας μας, ποὺ ἔχουν συνείδηση τῆς λογοτεχνικῆς γλώσσας, τῆς σύνθεσης, τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς μορφῆς, μὰ ποὺ κάποτε στὸ ἔργο τους ἐπικίνδυνα συχέοντεκι τὰ ἐρια τοῦ γνήσιου ταλέντου καὶ τῆς φιλολογίας. Τέτοιοι εἶναι ὁ Θεοτοκᾶς, ὁ Πετσάλης, ὁ Τερζάκης, ὁ Κωστανάκης. Καλλιεργήθηκε ἀκόμη μὲ πολλὴ ἐπιτυχία τὸ εἶδος τῆς στενὰ προσωπικῆς λογοτεχνίας καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μονολόγου, ἀπὸ τὴν Εἰρήνη τὴν Ἀθηναία καὶ τὸ Στέλιο Ἐπιφλούδη. Πρέπει νὰ ἔχετε ὑπ' ὄψει σας ὅτι μιλώντας σὰν ἔτσι σχηματικὰ γιὰ τὴ σύγχρονη πεζογραφία μας δὲν τῆς ἀπεῦσασα πλήρη δικαιοσύνη ἐφ' ὅσον δὲν σᾶς εἶπα τίποτα ἀκόμη γιὰ τὸ ἔνα καὶ μόνο μεχρι σήμερα πεζογράφημα **ΓΗ ΚΑΙ ΝΕΡΟ** τοῦ Γ. Ν. Ἄμποτ. Κάποτε, ἕνας καὶ μόνος συγγραφέας δικαιωνει ἐλόκληρη γενεὰ συναδέλφων του καὶ μὲ τὸ ἔργο του ἀναπληρώνει ὅλες τὶς ἐλλείψεις ποὺ εἶχανε ὁυκδικὰ ἐπεῖνοι. Αὐτὸ πιστεύω καὶ ἐλπίζω πὼς θὰ γίνει μὲ τὴν "Ἀμποτ. Λυπᾶμαι εἰλικρινὰ γιατὶ ἕνας ἐλόκληρος κόσμος πεζογράφων, ποιητῶν, λογίων, δημοσιογράφ ω ν καὶ πολιτικολέγων, ἀγνόησε τὸ μοναδικὸ αὐτὸ πεζογράφημα ποὺ, καὶ με ὅλα του τὰ σημαντικὰ ἐλαττώματα, εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου τὸ συνδετικότερε, τὸ ἐλεῦτερε, τὸ κριτικώτερο καὶ τὸ πιο γόνιμε ἀπὸ τὴν ἄποψη μιᾶς θαθειάς ἠθικῆς πίστης γιὰ τὸ ἑλληνικὸ αὔριο, ὁλοκληρης τῆς λογοτεχνίας μας. Πιοῦ ἀπὸ τὸ ἔργο αὐτὸ διαθλέ π ε ι κανεὶς ἐκεῖνο ποὺ σᾶς ἔλεγα πιὸ πάνω, τὴν κριτικὴ σύνθεση ὁλκοῦ ἐλων τῶν σύγχρονων ἑλληνικῶν φυλετικῶν παραδόσεων καὶ κοινωνικῶν καταστασεῶν σύγχρονη ποιητικὴ μας κίνηση, ἐπικεφαλὶς μονολόγου, ἀπὸ τὴν Εἰρήνη τὴν Ἀθηναία καὶ τὸ Στέλιο Ἐπιφλούδη. Πρέπει νὰ ἔχετε ὑπ' ὄψει σας ὅτι μιλώντας σὰν ἔτσι σχηματικὰ γιὰ τὴ σύγχρονη πεζογραφία μας δὲν τῆς ἀπεῦσασα πλήρη δικαιοσύνη ἐφ' ὅσον δὲν σᾶς εἶπα τίποτα ἀκόμη γιὰ τὸ ἔνα καὶ μόνο μεχρι σήμερα πεζογράφημα **ΓΗ ΚΑΙ ΝΕΡΟ** τοῦ Γ. Ν. "Ἀμποτ. Κάποτε, ἕνας καὶ μόνος συγγραφέας δικαιωνει ἐλόκληρη γενεὰ συναδέλφων του καὶ μὲ τὸ ἔργο του ἀναπληρώνει ὅλες τὶς ἐλλείψεις ποὺ εἶχανε ὁυκδικὰ ἐπεῖνοι. Αὐτὸ πιστεύω καὶ ἐλπίζω πὼς θὰ γίνει μὲ τὴν "Ἀμποτ. Λυπᾶμαι εἰλικρινὰ γιατὶ ἕνας ἐλόκληρος κόσμος πεζογράφων, ποιητῶν, λογίων, δημοσιογράφ ω ν καὶ πολιτικολέγων, ἀγνόησε τὸ μοναδικὸ αὐτὸ πεζογράφημα ποὺ, καὶ με

ΠΟΡΤΡΑΙΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΓΕΝΕΑΣ

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠ' ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 12)

τὴν ποιητρία τῆς ζωῆς γοητευτικὴ συνταιριασμένη μὲ τὴν ἀρμόρα τῆς θάλασσας καὶ τὶς αἰσθητικές ἀποχρώσεις τῶν ἐξωτικῶν τόπων τῆς ἀνατολῆς ποὺ γνώρισε. Ὁ ἐπικινδυνα λεγόμενος Γ. Σαραντάρης τόνωσε κατὰ διαστήματα τὴ νεα μας ποίηση προσκομίζοντάς της μελοριτές σταγόνες ἐκλεκτοῦ λυρισμοῦ καθαρὰ λεκτικό. Εἶναι ἀναμφισβήτητη ἡ ἀξία τῆς ποίησης αὐτῆς τῶν νέων καὶ μὲ ἐξαιρετικὴ ἱκανοποίηση παρακολουθῶ τὴν ἀναγνώριση ποὺ τῆς γίνεται ἀκόμη καὶ ἀπὸ λεγιους ποὺ δὲν ἀνήκουσε στὴν τάξη τῶν νέων. Εἶπα μὲ ἐξαιρετική ἱκανοποίηση, γιατὶ τὸ περιοδικὸ ποὺ διευθύνω, τὰ «Νέα Γράμματα», προτοστάτησε στὴ συγκέντρωση καὶ στὴν ἐνίσχυση ἑλων τῶν ἀληθινὰ νέων ποιητῶν μας, μορφοποιώντας ἔτσι τὸ ὑφος τῆς καινούργιας τέχνης κι' ἐξασκώντας ἀληθινὴ ἐπιδραση σὲ ὅσους νέους ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ποίηση. Ἡ νέα ποίηση ἔφερε μιὰ γενικὴ ἀνατροπὴ στις μέχρι σήμερα ποιητικὲς παραδόσεις: ἀνατροπὴ ποὺ τὰ ἀποτελέσματά της καθρεφτιζονται στὸ τρίτο ρεῦμα. Κάτω ἀπὸ τὴ γοητεία καὶ τὰ καινοφανὲς τῆς ποίησης αὐτῆς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς καλύτερους καὶ τοὺς νεώτερους δουλευτὲς τοῦ στίχου τὸν ἐγκατάλειψαν καὶ ἀκολουθοῦν τὴν ἐλεύθερη μορφὴ καὶ τὴν τεχνικὴ τῆς νέας ποίησης. Μὰ ἡ ξηαδικὴ αὐτὴ ἔξοδος ἀπὸ τὸν στίχο ἄλλο δὲν εἶχε ἀποτέλεσμα παρὰ νὰ δείξει πὼς μὲ τὴν ἐξωτερικὴ ἀλλαγὴ τῆς μορφῆς δὲν προστέθηκε νέα ποίηση κοντὰ στὴν ἄλλη, μὰ ἀπλούστατα ἀνασταθηκε ὁ ἐτοιμοθάνατος καρυωτακισμὸς καὶ ἡ λυρικὴ κλάψα. Δυστυχῶς κανένας ἀπὸ τοὺς ἐξοδίτες αὐτοὺς δὲ μπορεῖ νὰ σταθεῖ μέσα στὸν κύκλο τῶν νέων ποιητῶν. Πρέπει μονάχα νὰ ἐξαιρέσουμε τὸν **Α. Δρίζα**. Ἀλλ' αὐτὸς εἶναι μιὰ περίπτωση τελείως προσωπική. Ξέφυγε ἀπὸ τὴν ξεπερασμένη αἰσθητικὴ τῆς παρφάσεως ἡγὶ ἀπὸ τὴν εὐκολο δρομο ποὺ προσπαθεῖν νὰ ξεφύγουν οἱ ἄλλοι, μὰ προσπαθώντας νὰ μεταμορφώσει ἐσωτερικὰ τὴν τέχνη του.

Ἔτσι κατέβρωσε νὰ συναντηθεῖ μορφικὰ μὲ τοὺς νέους ποιητές. Ἡ ποίησή του εἶναι τὸ λυρικὸ ἀπόσταγμα μιᾶς καθαρῆς ζωγραφικῆς, χρωματικῶν, κι' ἔκαμε ὡς τώρα πολλὴ προσπάθεια νὰ σταθεροποιήσει ποιητικὰ τὴ φραστική του εὐχέρεια καὶ τὰ ἀνθρωπιστικὰ θέματά του. Στάθηκε μιμητὴς τοῦ Καρυωτάκη, τοῦ Κανελλᾶ, τοῦ Βάρναλη, τοῦ ρίμπαντικοῦ μας μισρελεγιοῦ καὶ κατελλήθαίνοντας πὼς ἐπειδὴ τὸν ἐλεῖπει ἡ ἀκβειὰ αἰσθητικὴ καλλιέργειὰ καὶ τὸ καλλιτεχνικὸ του ἐνστικτο εἶναι κάπως ἀτροφικὸ, δὲ θὰ μπορέσει νὰ φτιεῖ ἀληθινὰ ποιητὴς νέες ὅπως τὸ ἐπιδιώκει.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ

—"Ας ἔρθουμε τώρα σ' ἕνα θέμα ποὺ ἀμεσώτερα σᾶς ἐνδιαφέρει: τὴν κριτική.

—Καὶ ἡ κριτικὴ ἀκολουθεῖ κι' αὐτὴ τὴ μιὰ γραμμὴ προόδου ποὺ σιγὰ-σιγὰ τὴ μετατοπίζει ἀπὸ τὰ στενὰ ὅρια τῆς δημοσιογραφικῆς δογματολογίας, τῆς ἀσκοπης ἀρνησης, τῆς θθικολογίας, τῆς ἐπιπόλαιης πολεμικῆς. Ὁ Νικολαΐδης, ὁ Δημητρέας καὶ ὁ Μαλλιός εἶναι οἱ τρεῖς κριτικοί, ποὺ ὅπως οἱ νέοι ποιητές, ἐγκαινίσαν κι' αὐτοὶ ἕνα ὑφος κριτικῆς πολιτισμένης, πιὸ αἰσθητικῆς, πιὸ ἐλεύθερης ἀπὸ τὰ δόγματα καὶ τὶς προλήψεις τῶν παλαιοτέρων κριτικῶν μας, καθόλου πικρόχολης κριτικῆς ποὺ εἶναι ἤρεμη καὶ αὐστηρὰ ἀντικειμενικὴ θεώρηση "ἡς ποιήτας τῶν ἔργων τῆς τέχνης. Οἱ τρεῖς ποὺ σᾶς ἀνέφερα εἶναι τυπικὰ πραγματικὸν κριτικὸν. Ἀπρεκατάληπτοι, συγκρατημένοι, λιτοί, ἀμέσοι στὴν ἔκφρασή τους. Σ' κοτὸς πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ τὸν Σεφέρη ποὺ μολονότι ποιητής, ἔγραψε μερικὰ θαυμαστὰ αἰσθητικὰ μελετήματα ποὺ δείχνουν πὼς κανένας ποιητὴς δὲν ἔχει ἀφεμειώσει τόσο τέλεια στὸ νοῦ του καὶ τὶς πιὸ λεπτὲς ἀποχρώσεις τῶν ποιητικῶν ἐννοιῶν. Θὰ ἔπρεπε ἄμως νὰ κατηγορήσουμε, τοὺς κριτικοὺς αὐτοὺς γιὰ ἕναν ὑπερβολικὸ καὶ ἀδικαιολόγητο ἐρασιτεχνισμό· γιὰ ἕναν φόβο καὶ μιὰ δυσκολία δημιουργίας. Ἐτσι μὲ τὸ νὰ φαίνονται ἀργὰ καὶ ποὺ στὴ δημιοτήτα ἀφίνουν καιρὸ ἀπὸ καὶ τόπο ν' ἀναντυχθεῖ ἡ ἄβλια ἐκεῖνη κριτικὴ σημειωματογραφία ποὺ μιλᾶ γιὰ ὅλους καὶ γιὰ ὅλα δίχως νὰ ἀφελεῖ μήτε τὴν τέχνη, μήτε τοὺς συγγραφεῖς, μήτε τὴν κριτική. Εἶναι τέση ἡ κριτικὴ τερρηδόνα ποὺ σκεπάζει τὴν λογοτεχνία μας πολλαπλασιάζοντας τὶς κπρασιτικὲς μορφὲς της, ὥστε πολλὲς φορὲς νεσταλγοῦμε καὶ κρίνεμε ἀπαρέπτη τὴν ὑπαρξη μιᾶς κριτικῆς μὲ δεύνεμο, κριτικὴς ἀστυνομικῆς, πειθαρχικῆς, ἔτσι ὅπως τὴν ἐξασκοῦσε ὁ Φῶτες Πολίτης... Ἐπειτα, εἶναι τέσα τὰ θέματα καὶ τὰ ζητήματα ποὺ δὲν ἔχουν μελετηθεῖ ἀπὸ τὴν κριτική μας, ὥστε ἀδίστακτα μπορεῖμε νὰ ποῦμε πὼς ἡ κριτικὴ πρέπει ν' ἀρχίσει ἀπὸ τὴν ἀρχή.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

—Ποιὰ εἶναι τὰ γενικὰ συμπεράσματά σας γιὰ τὴν πνευματικὴ μας ζωὴ γενικά;

—Δὲν ξέρω τί συμπέρασμα θὰ ἐγάλετε ἀπ' ὅλα αὐτὰ ποὺ εἠναμε γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου, μὰ νομίζω πὼς ὅ,τι τοὐλάχιστο ἀφορᾶ τὴν ὕπαρξη ταλέντων πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς ἀπόλυτα αἰσιόδοξος. Γὸ ἑλληνικὸ θαῦμα συνίσταται στὸ ἀδιάφευστο μέχρι σήμερα φαινόμενο πὼς ἡ ἑλληνικὴ γῆ ἀκαταπάυστα γεννοβολᾶ ταλέντα πάσης φύσεως· μόνο πὼς τὸ θαῦμα κύτὸ δέ μεταβάλλει τὰ πνευματικὰ μας πράματα γιατὶ τὰ ἐκμηδενίζει ἡ ἀθερόπευτη νεοελληνικὴ μιζέρια, δηλοδὴ ἡ ἔλλειψη ζωντανῆς ἐκπαίδευσης. Δὲν ἔχουμε ἀνεπτυγμένη τὴ συμόλιγη πνευματικὴ ζωὴ γιατὶ δὲν ἔχουμε καμιὰ συνεχὴ καὶ ἀδιάσπαστη παράδοση. Καὶ ὅδ ἔχουμε παράδοση, ὄχι γιατὶ λείπουνε τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ ἔργα, μὰ γιατὶ ἡ ἐκπαίδευσή μας εὐτε κὰν ὑποψιάζεται τὰ ζητήματα αὐτά. "Ας μάθουνε τὰ παιδιὰ στο σκολειὸ ρι-λολεγικὰ τὴ ζωντανὴ μας γλώσσα, ἂς διδαχτοῦνε τὴ λογοτεχνία μας ζωντανὰ καὶ συγχρονισμένα, καὶ τότε ἀσφαλῶς γρηγορα θ' ἀφήσουμε πίσω στὴς Συμπληγάδες τῆς ἀπαισιοδοξίας καὶ αἰσιοδοξίας. "Ὁμως οἱ αὐτὰ τὰ εἶπε μιὰ γιὰ πάντα ἕνας μεγάλος "Ἕλληνας ἀνωμορφωτής, ὁ Περικλῆς Γιαννόπουλος. Γι' αὐτὸ κρίναμε ἀναγκαῖο νὰ συγκεντρώσουμε στὰ «Νέα Γράμματα» τὸ ἔγνωστο ἔργο του, ἐλπίζοντας ὅτι τὸ κήρυγμά του θὰ συνδέσει πρὸς μιὰν Ἑλληνικὴ ἰδέα τὶς ἐγκατεσπαρμένες ἐδῶ καὶ κεῖ δυναμεις τῆς συγχρονης νεότητας.

Ἡ εὐγενικὰ καὶ κολλέοδιν δίαθεση τοῦ κ. Καραντώνη μοῦ δίνει τὸ θάρρος νὰ τοῦ ὑποβάλω ἀκόμη δυὸ ἐρωτήσεις.

—Ἐτοιμάζετε καμιὰ καινούρια ἐργασία;

—Ὀνειροπολῶ νὰ γράψω ἕνα βιβλίο γιὰ τὸν Παλαμᾶ. Πρὸς τὸ παρὸν μελετῶ τοὺς σύγχρονούς μας κι' ἐλπίζω νὰ φανεῖ ἕνα βιβλίο μου μὲ μελέτες γιὰ ὅλους τοὺς νέους πεζογράφους, ποιητὲς καὶ κριτικούς.

—Καὶ μιὰ τελευταία ἐρώτηση. Σὲ ποιὰ ἐποχὴ θὰ ἐπιθυμούσατε νὰ ζεύσατε;

—Δὲν εἶμαι παραδοξολόγος, ἀλλὰ ἡ ἐπιθυμία μου εἶναι νὰ ζεῦσα στὴν ἐποχὴ μου. Καὶ θὰ εὐχόμουνα τὴν Ἴδια ἐπιθυμία νὰ εἶχε κάθε νέος ὁήμερα. Ἡ ἐποχὴ μας προσφέρει τόση ἔκταση γιὰ δράση καὶ τόσα πειχίλα μέσα ζωῆς καὶ ζημιουργίας, ὑπάρχει τόσο ἄρθονο ὑλικὸ, παλιὸ καὶ νέο, γιὰ νὰ πλοστεῖ ἕνας καινούργιες τύπος ἀνθρώπου, ὁ ἄνδρωπος τοῦ 20οῦ αἰώνα, ὥστε ὰ ἦταν κούφιες ρομαντισμὸς νὰ γυρεύουμε τὴ μετάθεση τῆς ζωῆς μας σὲ φαντασιακὰ ἐργαστήρια τοῦ μέλλοντος ἢ στὰ νεκροταφεῖα τοῦ παρελδόντος. Θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ ζεῦσε ὁ καθένας μας τὴν προσωπική του ζωή, ἐντελικά, φυσικὰ καὶ ἑλληνικά, μέσα στὰ ὅρια τῆς πατρίδας μας, καὶ τότε, ὅταν καταλαβαίναμε πὼς στα-θήκαμε, ἐπὶ τέλους, στὰ δικά μας πόδια, θὰ εἴχαμε καιρὸ καὶ δικαίωμα νὰ ἀνειροπολήσουμε κάτι τὸ οὐσιαστικὸ γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Μὲ τὰ λόγια αὐτά, τὰ τόσο ζωντανὰ καὶ ἐπιγραμματικά, λέγια ἀληθινοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, τέλειωσε ἡ τόσο ἐνδιαφέρουσα συνομιλία μας μὲ τὸν κ. Καραντώνη.

Μ. Δ. ΚΟΡΦΙΑΤΗΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ Α.Ε.

ΔΙΕΘΝΕΣ ΤΜΗΜΑ - ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. ΤΗΛ. ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ

ΝΕΑ ΔΑΝΕΙΣΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	
ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ : ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΙΣ — Ἀρχαῖον κείμενον — Εἰσαγωγὴ — Μετάφρασις — Σημειώσεις, ὑπὸ Ἀγ. Τζαρτζάνου, 8ον, σελ. 103	Δρχ. 40.—
ΓΕΩΡΓ. Κ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ : Ψαφίδωμοι Μελέται, 8ον, σελ. 144	» 30.—
ΠΕΤΡΟΥ Θ. ΠΕΝΝΑ : Ἱστορία τῶν Σερρῶν, 1383—1913 8ον, σελ. 213	» 100.—
ΜΙΧ. Α. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΟΥ : 1.— Ἐπάδρασις τῆς ἀνωτάτης ἀμυσφαίρας. 11.— Ἐπάγιστα μέρη κόμματος, 8ον, σελ. 31	» 10.—
ΑΓΓ. Α. ΚΟΣΜΗ : Περασμένα κι' ἀλησμόνητα, 8ον, σελ. 161	» 50.—
ΔΗΜ. Α. ΖΩΤΟΥ : Ἡ Δικαιοσύνη εἰς τὸ κράτος τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, 8ον, σελ. 150	» 50.—
ΦΩΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ : Ἐκλογή, ἀπὸ τὸ ἔργο του — Εἴκοσι χρόνια κριτικῆς, 8ον, σελ. 345	» 75.—
ΔΗΜΟΣΘ. Σ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ : Ἡ θέσις τῆς βιομηχανίας ἐν τῇ κοινωνικῇ μας οἰκονομίᾳ, 8ον, σελ. 54	» 35.—
ΠΑΝ. Γ. ΛΕΚΑΤΣΑ : Πίνδαρος.— Εἰσαγωγὴ — ἔμμετρη μετάφραση — ἑρμηνευτικά, 8ον, σελ. 335	» 300.—

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ : Διαθέτομεν «ILLUSTRATION» Νο Χριστουγέννων.

ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Καθημερινὴ παραλαβὴ παντὸς νεοεκδοθείσου ΓΑΛΛΙΚΟΥ—ΑΓΓΛΙΚΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥ βιβλίου.

ΤΜΗΜΑ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ

Διαθέτομεν εἰς ὅλως ἐξαιρετικῶς χαμηλὰς τιμὰς σειρὰς : Ἀρχαιοτεννικῶν — Καλλιτεχνικῶν — Ἱστορικῶν — Φιλολογικῶν κλπ. βιβλίων

Λεξικά: LAROUSSE — MEYER'S — ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA.

Τὸ Βιβλίο

ΤΟΥ κ. Μ. ΚΟΡΦΙΑΤΗ

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΥΤΣΑΙΑΣ : «Χ ι μ ε ρ ι ς», ποίημα, Θεσσαλονίκη, 1938.

Εἶναι φανερὸ, γιὰ κείνον ποὺ παρακολουθεῖ κάπως ἀπὸ κοντὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς σύγχρονης λογοτεχνίας μας, ὅτι οἱ γυναῖκες λογογράφοι — ἄπως ἤτανε φυσικὸ κι' ἀπόμενο, ἄλλως τε — ὄχι μόνο αὐξήθηκαν σημαντικὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, ἀλλὰ καὶ δείχνουνε παράλληλα μιὰ τάση νὰ δημιουργήσουν, σὰν σύνολο, μιὰ ξεχωριστὴν ὀντότητα, ἕνα κόσμο δικό τους, μὲ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, ποὺ νὰ συμβαδίζει, βέβαια, μὲ τὸν ἄλλο κόσμο, τῶν συναδέλφων τους λογοτεχνῶν, πρὸς τὴν πραγμάτωση τῶν εὐγενικῶν ἰδεωλικῶν παρὰ σπινδέει δίλους μας σὲ μιὰ κοινὴ προσπάθεια.

Ἐνὸ ὅμως θὰ περίμενε κανεὶς, ἀπὸ μιὰ τέτοια τάση, νὰ παρουσιάζει στὶς ἐκδηλώσεις της — στὰ διάφορα βιβλία ποὺ μᾶς δίνουν οἱ γυναῖκες λογογράφοι καὶ ποιήτριες πάθε τόσο — ἔκδηλα τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ γυναικείου κόσμου, τῆς γυναικείας ψυχῆς καὶ τῆς γυναικείας ἀντίληψης γιὰ τὴ ζωή, ἀντίθετα βλέπουμε μέσα στὶς πνευματικὲς αὐτὲς ἐκδηλώσεις, ὅταν δὲν παρουσιάζουν ὁλόενα τὸ ἴδιο μοτίβο τοῦ στραγγαλισμένου ἐρωτισμοῦ, νὰ προσπαθοῦνε νὰ μιμηθοῦν τὸν ἄντρα, χωὶς φυσικὰ καὶ νὰ τὸ πετυχαίνουν.

Ἀλλά, ὁ γυναικεῖος κόσμος δὲν ἔχει, λοιπόν, τὶς διπὲς τοῦ ἐπιδιώξεις καὶ αἰτήματα, τὰ δικά του ἰδιανικά, ἕναν ἰδεατὸ, τέλος πάντων, κόσμο, γιὰ νὰ τὸν ἐκφράσει μὲ τοὺς πνευματικούς του ἐκπροσώπους; Δὲν θέλω νὰ καταλήξω σ' ἕνα τέτοιο συμπέρασμα, ποὺ θὰ ἦταν ἀρκετὰ ἀποτιμητικὸ γιὰ ὁλόκληρον ἕναν κόσμο, ποὺ ἀγωνίζεται πάντα νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν πιλιὰ καὶ καθυστερημένη ἐκείνη ἀντίληψη, ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴν κοινωνία μας γιὰ τὴν γυναῖκα, θέλοντάς την ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο μιὰ σκλάβα τοῦ ἄντρα καὶ τοῦ νοικοκυριοῦ της. χωρὶς προσοδοκία κι' ὑπότπτα, δίχως ψυχικὸ κόσμο δικό της, εἰνοσχιαίνη ρεαλιστικὰ καὶ ψυχικὰ.

Μ' αὐτὴ τὴν ἀντίληψη ὅμως, ἀπὸ τὴν ὁποία εἶναι ἀναφυσιῶμένο πὼς δὲν ἐκ κατορθώσει νὰ ξεφύγει ἐντελῶς ἡ γυναῖκα τὸν ἡμερῶν μας, παρ' ὅλες τὶς ἀξιόπαινες προσπάθειές της, εἶναι ὁυ νατὸ ν' ἀποχτήσουμε ποτὲ γυναικεῖα λογοτεχνία μὲ ἰδιαίτερην ὀντότητα, μὲ δικά της ξεχωριστὰ χαρακτηριστικά, τέτοια, ποὺ νὰ μᾶς κάνουν νὰ τὴν ἀπολογίσουμε σὰν ἰσότιμη — ἂν τηρηθοῦνε, βέβαια, ὅλες οἱ σχετικὲς ἀναλογίες τῆς ποιότητας καὶ τῆς ποσότητας τῆς παραγωγῆς της — μὲ τὴν ἀνδρική;" Ἀς ποῦ ἐπιτρεπεῖ νὰ ἔχω πολλὲς ἀμφιβολίες γι' αὐτό. Οἱ γυναῖκες λογοτέχνιδες, μὴ ἔχοντας ἀποτῆσει ἀκόμα μιὰν ἀπαραίτητη αὐτοτέλεια, στρέφονται ἀναγκαστικά, ὅταν δὲν καταδέχονσνε στὴ μυστικάπιθη ὑποταγή σ' ἕνα ἄρρενα ρομαντισμό, ποὺ, κάθὼς καταλαβαίνει ὁ καθένας, δὲ μπορεῖ πιὰ τὸν γίνει ἕνα δημιουργικὸ στοιχεῖο, μὰ ἀφετηρία γιὰ τὰ μεγάλα καὶ τὰ αἰώνια. Ἔτσι τὰ διάφορα βιβλία τῶν γυναικῶν λογογράφων καὶ ποιητριῶν, ποὺ μ' ἀξιέπαινο ἐπμονὴ ἔρχονται τελευταῖα νὰ χρυσοῦν τὶς πιὸ εὐάσχετες χορδὲς τῆς ψυχῆς μας ἢ ν' ἀποσπάσσονε τὶς ἐπιδοκιμασίες μας, ἀδυνατόνσνε μάλιστα νὰ ξεφεύσουν ἐπτὰ κοινὰ ἐκεῖνα μοτίβα μὲ τὰ ὁποῖα ὁλόενα ἀσχολοῦνται, τὰ μέχρι σήμερα δημιουργηματικὰ ἔργα τῶν συνοδέλφων τους, ποὺ ποσοφεύτηκαν σιόν ὁσδάτο δρόμο τῆς τέχνης. μᾶς δίνουν μιὰ μορφωτικὴ ἀποκαρδιοτικὴν ἐντύπωση τῆς γυναικείας σκέψης καὶ εὐαισθησίας, ποὺ ἐξακολουθεῖ σήμερα, στὴν ἀνήμυχη καὶ δημιουργικὴν ἐποχή μας, νὰ ἐκδηλώνεται τόσο καθυστερημένα...

Τὸ καινούργιο βιβλίο τῆς Θεσσαλονικιώτισσας ποιήτριας κ. Χρυσάνθης Ζυτσαίας — τὸ τρίτο κατὰ σειρὰν ποὺ τυπώνει — ποὺ μοῦ δίνει τὴν ἀφορμὴ γιὰ τὶς πολὺ γενικὲς αὐτὲς σκέψεῖς, εἶναι ἀκριβῶς — ἄσχετα ἀπὸ τὴν ὁποιοδήποτε ἀξία του ἕνα τέτοιο δείγμα. Αἰσθανόμαστε, πραγματικὰ μέσα ἀπὸ τὰ ποιήματα τῆς κ. Ζυτσαίας, νὰ θεωρεῖται τὸ ταλέντο, ποὺ ζητᾶ νὰ ἐκδηλωθεῖ, ὑποτρενοῦμαστε μιὰ λίνδαρο ἕναν κόσμο, ποὺ ἀγωνίζεται πάντα νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν πιλιὰ καὶ καθυστερημένη ἐκείνη ἀντίληψη, ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴν κοινωνία μας γιὰ τὴν γυναῖκα, θέλοντάς την ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο μιὰ σκλάβα τοῦ ἄντρα καὶ τοῦ νοικοκυριοῦ της. χωρὶς προσοδοκία κι' ὑπότπτα, δίχως ψυχικὸ κόσμο δικό της, εἰνοσχιαίνη ρεαλιστικὰ καὶ ψυχικὰ.

Μ' αὐτὴ τὴν ἀντίληψη ὅμως, ἀπὸ τὴν ὁποία εἶναι ἀναφυσιῶμένο πὼς δὲν ἐκ κατορθώσει νὰ ξεφύγει ἐντελῶς ἡ γυναῖκα τὸν ἡμερῶν μας, παρ' ὅλες τὶς ἀξιόπαινες προσπάθειές της, εἶναι ὁυ νατὸ ν' ἀποχτήσουμε ποτὲ γυναικεῖα λογοτεχνία μὲ ἰδιαίτερην ὀντότητα, μὲ δικά της ξεχωριστὰ χαρακτηριστικά, τέτοια, ποὺ νὰ μᾶς κάνουν νὰ τὴν ἀπολογίσουμε σὰν ἰσότιμη — ἂν τηρηθοῦνε, βέβαια, ὅλες οἱ σχετικὲς ἀναλογίες τῆς ποιότητας καὶ τῆς ποσότητας τῆς παραγωγῆς της — μὲ τὴν ἀνδρική;" Ἀς ποῦ ἐπιτρεπεῖ νὰ ἔχω πολλὲς ἀμφιβολίες γι' αὐτό. Οἱ γυναῖκες λογοτέχνιδες, μὴ ἔχοντας ἀποτῆσει ἀκόμα μιὰν ἀπαραίτητη αὐτοτέλεια, στρέφονται ἀναγκαστικά, ὅταν δὲν καταδέχονσνε στὴ μυστικάπιθη ὑποταγή σ' ἕνα ἄρρενα ρομαντισμό, ποὺ, κάθὼς καταλαβαίνει ὁ καθένας, δὲ μπορεῖ πιὰ τὸν γίνει ἕνα δημιουργικὸ στοιχεῖο, μὰ ἀφετηρία γιὰ τὰ μεγάλα καὶ τὰ αἰώνια. Ἔτσι τὰ διάφορα βιβλία τῶν γυναικῶν λογογράφων καὶ ποιητριῶν, ποὺ μ' ἀξιέπαινε ἐπμονὴ ἔρχονται τελευταῖα νὰ χρυσοῦν τὶς πιὸ εὐάσχετες χορδὲς τῆς ψυχῆς μας ἢ ν' ἀποσπάσσονε τὶς ἐπιδοκιμασίες μας, ἀδυνατόνσνε μάλιστα νὰ ξεφεύσουν ἐπτὰ κοινὰ ἐκεῖνα μοτίβα μὲ τὰ ὁποῖα ὁλόενα ἀσχολοῦνται, τὰ μέχρι σήμερα δημιουργηματικὰ ἔργα τῶν συνοδέλφων τους, ποὺ ποσοφεύτηκαν σιόν ὁσδάτο δρόμο τῆς τέχνης. μᾶς δίνουν μιὰ μορφωτικὴ ἀποκαρδιοτικὴν ἐντύπωση τῆς γυναικείας σκέψης καὶ εὐαισθησίας, ποὺ ἐξακολουθεῖ σήμερα, στὴν ἀνήμυχη καὶ δημιουργικὴν ἐποχή μας, νὰ ἐκδηλώνεται τόσο καθυστερημένα...

Τὸ καινούργιο βιβλίο τῆς Θεσσαλονικιώτισσας ποιήτριας κ. Χρυσάνθης Ζυτσαίας — τὸ τρίτο κατὰ σειρὰν ποὺ τυπώνει — ποὺ μοῦ δίνει τὴν ἀφορμὴ γιὰ τὶς πολὺ γενικὲς αὐτὲς σκέψεῖς, εἶναι ἀκριβῶς — ἄσχετα ἀπὸ τὴν ὁποιοδήποτε ἀξία του ἕνα τέτοιο δείγμα. Αἰσθανόμαστε, πραγματικὰ μέσα ἀπὸ τὰ ποιήματα τῆς κ. Ζυτσαίας, νὰ θεωρεῖται τὸ ταλέντο, ποὺ ζητᾶ νὰ ἐκδηλωθεῖ. ὑποτρενοῦμαστε μιὰ λίνδαρο ἕναν κόσμο, ποὺ ἀγωνίζεται πάντα νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν πιλιὰ καὶ μεγάλες ἐξάρσεις, ἀλλὰ τίποτ' ἀπ' ὁλ' αὐτὰ δὲν βλέπουμε νὰ παρουσιάζεται. Ἀπεναντίας, ἕνας ἄνευος κακῆς φιλολογίας φαίνεται πὼς νοιθεῖοι καὶ κατευθύνει τὶς ἐμπνεύσεις τῆς ποιήτριας, τόσον ὥστε σὲ πολλὲς σελίδες νὰ παρεξηγεῖται ἀλότελα τὸ νόημα τῆς ποιήσεως, νὰ συγχέεται ἡ ποίηση μὲ τὴ στιχοπλοκή, νὰ κατωστρέφεται ἀνεπανόρθωτα ἡ ποιητικὴ ἀφυδοκεῖα, νὰ ἀποδιόγνεται ἐπίμονα ὁ τι στοιχεῖο ὁποδήποτε μπορῶσε νὰ ὑπόρξει — καὶ νὰ διαβάζουμε στίχους σὰν αὐτοὺς :

Μεσάνυχτα βαθειὰ... μὰ στὴν Πολιτεία
ἄκομα ἀγρυπνοῦν.
Μὲ τὰ μεγάλα λαμπτῆνια, πλατειὲς φωτοαλουμινόφεγγα
οἱ ρύμες της, κι' ἀπ' τὰ θεάματα μὲ βιάση γυρνοῦν
οἱ πλούσιοι μὲ τὶς ὁμορφες κυρίες τους τὶς στολισμένες.

Μέσ' στὶς κρυστάλλινες βιτρίνες
ποζάρουν φωτεινὲς
στηθὲς ὑψηχες κοῦκλες—μὰ ποὺ ξέρουν
καὶ γελοῦνε —
Κι' ἀπ' τὶς ὑπόγειες τὶς ταβέρνες,
χαρούμενες φωνὲς
ἀκοῦν, Οὐγγαρέζες ξανθὲς χορεύουν
καὶ μεθοῦνε.

Ψηλὰ σὲ μιὰ σοφίτα τρεμίζει κάποια
φῶς ἀχνό.
Ποιὰ τάχα νὰ φοτάει κρύσσοια; Χαρὰ
γιὰ θλίψη
κρατάει τὰ μάτια ξάγυπνα; Γιὰ στὴ
μ' ἔγνοιες κανένα μέτωπο, μὴ τὸ ψωλιάει
λείψει...

Δὲν εἶναι μονάχα ὁ χαμηλὸς καὶ πεζολογικὸς τόνος, ποὺ μᾶς κάνει ἐντύπωση μέσα σ' αὐτὰ τὰ τραγούδια. Ἡ κ. Ζυτσαία, δυστυχῶς, παρ' ὅλο ποὺ θέρπερε, ὕστερα ἀπὸ ἕνα προηγούμενο δυὸ ἀκόμα βιβλίον της, δὲν κρατήσει καθόλου τὸ στίχο της, δὲν βασανίζεται ἀπὸ τὴ σύνθεση τῶν τραγουδιῶν της, σὰ νὰ δίνει τὴ μεγαλύτερη, σχεδὸν τὴ μονεδιυή, βαρύτητα στὸ περιεχόμενο. Ἀλλὰ κι' αὐτό, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ γοσταλγικὴ διάθεση γιὰ τὸ γενέθλιο τόπο τῆς ποιήτριας, ποὺ τῆς δίνει τὴν ἀφορμὴ νὰ γράψει μερικοὺς κοινοὺς, βέβαια, ἀλλὰ ἀρκετὰ συγκινημένους στίχους, εἶναι ρηχὸ κι' ἀνάδαθο. Μιὰ φιλοσοφία δίχως προοπτικὴ καὶ δίχως βάθος—πεῖσα μιᾶς ζωῆς περιορισμένης ἢ κυτταρισμένης μέσα ἀπὸ τὰ βιβλία — κι' ἕνα ὄχι ἀλησθινὸ ἀντίκρυσμα τῆς ζωῆς—τὰ ποιὰ εἶναι τὰ ἀπὸ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν τραγουδιῶν, ποὺ δὲν ἐσχαναι καὶ μὲ ἀξιώσεις. Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἡ κ. Ζυτσαία ἔχει ἕνα ταλέντο πολὺ μέτριο, ποὺ δὲν μπορεῖ ν' ἀκολοθεῖ τὶς μεγάλες ἐμπνεύσεις. Κι' ἂν κάποτε κάνει μιὰν ἀπόπειρα γι' αὐτές, ἡ προσπάθειά της μένει δίχως ἀποτέλεσμα.

⁂

ΜΑΝΟΥ ΚΡΑΛΗ : «Φθινόπωρο στὴ νόλασσα», ποίημα, Κύπρος, 1938.

Ὁ κ. Μάνος Κράλης, ποὺ εἶναι γνωστὸς κι' ἀπὸ ἕνα ἄκομα βιβλίο του στίχων, δονεῖται ἐλεύθερος ἀπὸ σπαρταχτικὲς ἀγωνίες. Ζῶντας πολὺ ἔντονα τὴ ἀνησυχίες του, προσπαθεῖ νὰ βρεῖ τὴ λύτρωση μὲ τὴν «καταγραφὴ» ποίησης, βλαστημώντας πολὺ συχνά, ἀλλὰ καὶ ἀδυνατώντας νὰ κρύψει τὸν σπαραγμὸ τοῦ κάτω ἀπὸ τὴν ἀγέραστη, ἀλλὰ καὶ ὑποταγμένη στάση τοῦ ἀνείκαν σ' ὁ.τι τοῦ πλησιάνει, ἕνα ἐνδιαφέρον ψυχὴ τοιοῦ.

Κίρκε,
τὸν κτίνειο καταφράχτη τῆς ψυχῆς μου πῶς
νὰ τὸν στερδιλίσω μέσ' στὰ
χέρια σου
ποὺ στέζουν ἥλιο,
τὴ θρυμματισμένη προσευχή μου
ἀντίκρυ στὴ μεγάλη πλάση
νὰ ξαναφεύσω!
Μὲς τὴ βαθειὰν ἀνάσα τοῦ κόσμου
σὰν τὴν ἀντιλμαὶ σκορπιστοειρεῖ πάνω
στὶς λίμνες
νὰ ξαναφεύσω!...
Ξανὰ
σειώντας τὸ φλά

ΓΡΑΦΕΙΑ
Πατησίων 8
ΤΗΛ. 30-461

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑ Περιοδος Β
ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ ΔΡ 4
Αριθ. φύλλου 80

ΜΙΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ

ΕΡΣΚΙΝ ΚΑΛΝΤΓΟΥΕΛ

ΤΟΝ ΜΕΓΑΛΟ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΟ

ΤΟΥ ΒΛΑΝΤΙΜΙΡ ΠΟΖΝΕΡ

Ένας φίλος μὲ εἶχε προειδοποιήσει :

— Τὸν Ἔρσκιν Κάλντγουελ; Ναί, βέβαια, μπορεῖτε νὰ τὸν δεῖτε. Μόνο, ποὺ δὲν θὰ πετύχετε καὶ πολλὰ πράματα.

— Δηλαδή ;

— Πέρασα χθὲς ἓξ ὧρες μαζί του. Δὲν ἄνοιξε τὸ στόμα του οὔτε μιὰ φορά. Θὰ μείνει στὸ Παρίσι μόνο τρεῖς μέρες. Δὲν ξέρει κανένα. Τέλος, προσπαθεῖστε.

Πῆγα νὰ τὸν δῶ τὴν ἄλλη μέρα.

Ὁ Ἔρσκιν Κάλντγουελ, συγγραφέας τοῦ «Τὸ μικρὸ πλέθρο τοῦ καλοῦ Θεοῦ», τοῦ «Ἐμεῖς οἱ ζωντανοὶ» καὶ τόσων ἄλλων βιβλίων, ὁ Ἔρσκιν Καλντγουελ, ψηλός, εὐρύστερνος, μέτριος πυρρός, μὲ δυνατὲς σιαγόνες, μὲ γαλάζια μάτια, μὲ προφορὰ τῶν Νοτίων, αὐτὸς ὁ Ἔρσκιν Κάλντγουελ, ποὺ χθὲς εἶχε μείνει ἓξ ὧρες βωβός, μιλάει ὅπως ὅλος ὁ κόσμος, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴν εἶναι κανένας φλύαρος. Καλύτερα: ἀπαντάει σὲ ὅλα τὰ ἐρωτήματα, ποὺ τοῦ ὑποβάλλουνται. Καὶ πάντα μὲ μέτρο.

Προπαρασκευάζω τὸ ἔδαφος μὲ συνηθισμένες ἐρωτήσεις· Τί καλὸς καιρός, τὸ ταξίδι ἦταν εὐχάριστο; Πῶς βλέπουνε τὸ Παρίσι οἱ φίλοι Ἀμερικάνοι;...

Ἀνώφελη προπαρασκευή, ὁ Κάλντγουελ δὲν ἀμύνεται καθόλου.

— Ναί, λέγει, εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἔρχομαι στὸ Παρίσι.

— Τί ξέρατε γιὰ τὴ Γαλλία, πρὶν ἔρθετε ;

— Ἀπὸ κοινωνικὴν ἄποψη ἡ Γαλλία εἶναι πολὺ μπροστὰ ἀπ' τὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ δουλεύουν εἶναι πιὸ καλὰ ὀργανωμένοι. Προστατεύονται πιὸ καλά. Τὰ συνδικάτα ἐδῶ εἶναι πιὸ ἰσχυρά: γενικὰ ὁ Ἀμερικάνος ἐργάτης ἦταν ὡς τὸν τελευταῖο καιρὸ ἀνοργάνωτος. Αὐτὰ τουλάχιστον, εἶχα διαβάσει.

»Ἀλλὰ δὲν διάβασα ποτὲ πολλά. Εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ περιορίζουμαι σ' ὁρισμένα πράματα. Ὅταν ἀνοίγω ἕνα βιβλίο, εἶνε κατὰ κανόνα κοινωνιολογικὸ ἢ οἰκονομολογικό.

— Καὶ φιλολογία;...

— Ναί. Μπαλζάκ, Μπωντελαίρ, Φράνς... Συνηθισμένα πράματα. Δίχως ἀμφιβολία ἔχω ἐπηρεαστεῖ ἀπ' τὴ γαλλικὴ φιλολογία. Ὅπως ὅλος ὁ κόσμος. Ὅπως κάθε συγγραφέας, ὁποιοσδήποτε.

— Καὶ ἀνάμεσα στοὺς συγχρόνους ;

— Τὸν Ἀντρέα Μαλρώ, πρὶν ἀπ' ὅλους, ποὺ θαυμάζω πολύ. Μοῦκανε μεγάλην ἐντύπωση τὸ «Ταξίδι ὡς τὸ τέλος τῆς νύχτας».

— Καὶ τί ξέρατε γιὰ τὸ Παρίσι, πρὶν ἔρθετε :

— Ἀ!... ὅπως καὶ γιὰ τοὺς Γάλλους κλασσικοὺς, τὰ συνηθισμένα πράματα. Τὸ Καρτιὲ Λατέν, τὸ Μονπαρνάς, καὶ τὰ λοιπά. Γνώρισα ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν μείνει ἐδῶ πέρα, τοὺς ἄκουσα νὰ μιλοῦν. Οἱ ἰδέες ποὺ ἔχουν ἐδῶ γιὰ τὸ ἐξωτερικὸ εἶναι πολὺ συμβατικές. Νά, λόγου χάρη, οἱ συγγραφεῖς σας σὰν μιλοῦν γιὰ τὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες... Ἄκουσα νὰ λέν πώς ἕνας ἀπ' αὐτοὺς ἔχει γράψει ἕναν ὁλόκληρο τόμο γιὰ τὴν Νέα Ὑόρκη, ὅπου δὲν μιλοῦσε παρὰ γιὰ τὸ Μανχάτταν, σὰν νὰ μὴν ὕπαρχε ἄλλη συνοικία...

— Ναί, κι' ἄλλοι συγγραφεῖς ἔχουν γράψει σειρὰ ἄρθρα γιὰ τὴν «Ἄγνωστη Ἀμερική», ποὺ τὸ πρῶτο ἦταν ἀφιερωμένο στοὺς γκάγκστερς καὶ τὸ δεύτερο στὸ Χόλλυγουντ, ἢ ἀντίστροφα.

— Αὐτὸ λέω κι' ἐγώ. Γι' αὐτὸ πρέπει νἆμαι πολὺ μετρημένος στὰ λόγια μου.

— Τί εἴδατε ἀπ' τὴ στιγμὴ ποὺ φθάσατε;

— Χρησιμοποίησα πολὺ τὸ ταξί. Αὐτὸς δὲν εἶναι βέβαια ὁ καλλίτερος τρόπος νὰ ἐπισκεφτεῖ κανένας μιὰ πόλη, ἀλλὰ τέλος πάντων, βλέπει ἔτσι δρόμους, σπίτια, δέντρα. Τὴν ἄλλη μέρα, ποὺ ἦρθα, εἶχε γίνει μιὰ μεγάλη συγκέντρωση στὸ δρόμο. Ἐπὶ τέσσερες ὧρες ἀνεκατεύθηκα μὲ τὸ παριζιάνικο πλῆθος.

— Εἶναι τόσο διαφορετικὸ ἀπ' τὸ ἀμερικάνικο ;

— Πάρα πολύ. Ἄπειρα πιὸ θερμό, ἀσυγκράτητο, ποτὲ δὲν εἶδα παρόμοιο πρᾶμα. Καὶ τόσο φιλικό! Εἶναι καταπληκτικό. Σὲ μᾶς ὅταν ζητᾶτε μιὰ πληροφορία, δὲν πετυχαίνετε πάντα ἀπάντηση. Ἐδῶ, ὁ ἄνθρωπος τοῦ δρόμου, ὁ σωφέρ, ὁ ἐφημεριδοπώλης, εἶναι ἡ προσωποποίηση τῆς εὐγένειας. Ποτὲ δὲν χάνεται κανένας Κι' ὅμως δὲν ξέρω οὔτε λέξη γαλλικά.

— Καὶ φεύγετε σύντομα ;

— Δυστυχῶς. Εἶμαι ὑποχρεωμένος. Πάω στὴν Τσεχοσλοβακία πρῶτα, ὕστερα στὴν Ἱσπανία, στὴν κυβερνητικὴ Ἱσπανία, μὲ τὴ γυναῖκα μου, τὴν Μάργκαρετ Μπούρκ—Οὐάϊτ. Ἐκείνη γιὰ νὰ φωτογραφήσει, ἐγὼ γιὰ νὰ γράψω.

— Καὶ στὴ Γαλλία θὰ ξαναγυρίσετε ;

— Ἴσως ἀργότερα. Τὸ θέλω πολύ. Τὸ Παρίσι εἶναι ἕνα μέρος, ποὺ θἄθελα νὰ περπατάω σὲ κάθε δρόμο, ἀπὸ συνοικία σὲ συνοικία, ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι, σταματῶντας συχνά, ρωτῶντας ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά, στὶς πόρτες, στὰ παράθυρα, στὰ μαγαζιά.., κυττάζοντας τὸν κόσμο νὰ ζεῖ. Μοῦ φαίνεται πὼς χρειάζεται μιὰ ὁλόκληρη ζωὴ γιὰ νὰ γίνει αὐτό. Ἀλλὰ γιατί ὄχι ;

ΒΛΑΝΤΙΜΙΡ ΠΟΖΝΕΡ

Ο ΕΡΣΚΙΝ ΚΑΛΝΤΓΟΥΕΛ

ΜΙΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ

ΤΖΟΒΑΝΝΙ ΠΑΠΙΝΙ

ΤΗΣ ΒΕΡΑΣ ΓΟΥΟΛΜΑΝ

Οἱ πλούσιες βίλλες ποὺ στολίζουν τὸ φλωρεντινὸ αὐτὸ δρόμο φαίνονται ναρκωμένες. Σταματάω μπροστὰ στὰ κάγκελα ἑνὸς κήπου. Εἶναι τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Τζιοβάννι Παπίνι.

Εἶμαι τώρα στὸ γραφεῖο του. Ἄσπροι τοῖχοι, ποὺ πάνω τους εἶναι κρεμασμένα δυὸ γυναικεῖα πορτραῖτα. Βιβλία. Φωτέγγ κοντὰ σὲ μιὰ λάμπα

Ἀμέσως μοῦ λέει γιὰ τοὺς «Μάρτυρας τοῦ πάθους», τὸ βιβλίο ποὺ κυκλοφόρησεν ἐδῶ καὶ λίγο.

— Ὁ τόμος περιέχει ἑφτὰ νουβέλλες, ἀπ' τὶς ὁποῖες ἡ τελευταία, ἡ «Ἱστορία τοῦ Μεγάλου Ραββίνου» γεννήθηκε πρώτη μέσα στὸ μυαλό μου. Ἀνώφελο νὰ σᾶς πῶ πὼς τὰ πρόσωπα εἶναι ἀπόλυτα φανταστικά: Μιὰ μέρα μοῦ φάνηκε πὼς εἶδα ὅλο τὸν Ἑβραϊκὸ λαὸ συναθροισμένο στὴν πλατεῖα τοῦ Ἁγίου Πέτρου...

— Σ' αὐτὴ τὴν «Ἱστορία τοῦ Μεγάλου Ραββίνου» νόμισα πὼς διέκρινα μιά...

Ὁ Παπίνι ἀποτελειώνει :

— Μιὰ συγγένεια μὲ τὸν «Μεγάλο Ἱεροξεταστὴ» τῶν Ἀδελφῶν Καραμάζοφ; Ἀκριβῶς. Ὁ Ντοστογιέφσκι εἶναι ἕνας ἀπ' τοὺς δασκάλους μου. Ἀγαπάω πολὺ τοὺς Ρώσσους συγγραφεῖς: τὸν Πούσκιν, ποὺ εἶναι μεγάλος, πιὸ μεγάλος ἀπ' ὅ,τι μπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστεῖ, καὶ ποὺ προαναγγειλε τὸν Γόγολ· τὸν Γόγολ, πρόδρομο τοῦ Ντοστογιέφσκι. Ἀλλὰ ἀμφιβάλλω ἂν ὁ Τολστόϊ θὰ μείνει...

* * *

Ὅταν τὸν ρωτάω γιὰ τὰ σχέδιά του, φέρνει πρῶτα τὸ λεπτό, τὸ σχεδὸν γυναικεῖο χέρι του πάνω στὰ κουρασμένα μάτια του :

— Ὅπως πάντα, μοῦ λέει στὸ τέλος, δουλεύω πάνω σὲ πολλὰ ἔργα μου μαζί. Ὁ δεύτερος τόμος τῆς «Ἱστορίας τῆς Ἰταλικῆς φιλολογίας» θα ἐκδοθεῖ μέσα στὸ χρόνο. Ἀκόμα ὑποσχέθηκα σὲ κάποιο παριζιάνο ἐκδότη ἕνα βιβλίο, ποὺ θὰ τὸ γράψω στὰ γαλλικά: τὴν «Μεταμόρφωση τῶν ἀνθρώπων», ποὺ θὰ δώσω μιὰ λύση ὅλων τῶν προβλημάτων τῆς ἀνθρωπότητας. Λύση ὅμως ἀδύνατη χωρὶς τὴν μεταμόρφωση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς: γιατί νὰ μὴν γινόταν κι' αὐτὸ μὲ τὴ βοήθεια μιᾶς νέας ἐπιστήμης; Σκεφθεῖτε τί θὰ μποροῦσε νὰ γίνει ἂν οἱ ἄνθρωποι δέχονταν νὰ παραιτηθοῦν γιὰ λίγο ἀπ' τὸ ἕνα ἑκατοστὸ τοῦ ἐγωϊσμοῦ τους.... Προετοιμάζω ἐπίσης τὸν «Ἀπίθανο ἄνθρωπο» καὶ τὸν «Τελειωμένον ἄνθρωπο».

* * *

Ἐργάζεστε μέσα σ' αὐτὸ τὸ δωμάτιο ;

Ὁ Παπίνι ἔχει τὴν ἱκανότητα ν' ἁρπάζει τὸ πραγματικό νόημα τῶν ἐρωτήσεων ποὺ τοῦ ὑποβάλλουνται: καταλαβαίνει τὴν ἔκπληξή μου μπροστὰ στὴ γύμνια τοῦ γραφείου του, τὸ χωρὶς ἀτμόσφαῖρα, ποὺ καμμιὰ ἀνάμνηση, φαίνεται νὰ μὴν εἶναι κρεμασμένη στὰ ριντὼ τῶν παραθυριῶν....

— Ὄχι, ἀλλὰ μόλις μετακόμισα. Ἀλλωστε δουλεύω προπάντων στὴν ἐξοχή, στὰ Ἀπέννινα, κοντὰ στὶς πηγὲς τοῦ Τίβερη, στὸ Μπουλτσιάνο, ὅπου μὲ ἐπεσκέφθηκε μιὰ μέρα καὶ ὁ Φρειδερῖκος Λεφέβρ. Ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ ἡσυχία, ἀπὸ μοναξιά. Ἐκεῖ συγγράφω τὴν «Ἔκθεσή μου ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων». Εἶναι χρόνια ποὺ τὴν ἔχω ἀρχίσει. Δὲν ξέρω ἀκόμα ποιός θἆναι ὁ τελικός της τίτλος. Ἀπ' ὅλα τὰ ἔργα μου εἶναι τὸ πιὸ σπουδαῖο. Ἴσως τ' ὀνομάσω «Ἀδάμ».

— Καὶ θὰ εἶναι ;

—... Ἕνα πορτραῖτο τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Ὅλες οἱ ἀπόψεις τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου θ' ἀντιπροσωπεύουνται. Δὲν θὰ ἐκφράζει καμμιὰ κρίση, γιατὶ θὰ βγαίνει μόνη της μέσ' ἀπ' τὸ ἔργο. Θὰ εἶναι ἕνας καθοέφτης, ἀμερόληπτος, δίχως οἶκτο, δίχως στολίδια. Δὲν παρουσιάζω ἐκεῖ μέσα ἰδιαίτερες περιπτώσεις, μιλάω γιὰ σοφοὺς, γιὰ ποιητές. Ἐπιθεωρῶ ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα. Ἕνα κεφάλαιο εἶναι ἀφιερωμένο στοὺς «Ἀνθρώπους ποὺ τρῶνε». Θὰ εἶναι κάτι σὰν μιὰ σύγχρονη Θεία Κωμωδία.

* * *

Ἀνακαλύπτω στὰ μάτια του τὴ θλίψη.

— Εἶναι τόσο δύσκολο νὰ δουλεύει κανείας... ξαναλέει. Ὅσο πιὸ πολὺ προχωρεῖ μέσα στὴ ζωή, τόσο πιὸ πολλὲς δυσκολίες ἀνακαλύπτει. Καὶ μόνο, ὅταν ἕνα βιβλίο ἔχει τελειώσει, ἔχει ἐκδοθεῖ, ὅταν δηλαδή, εἶναι πολὺ ἀργά, τότε μόνον βλέπεις τὰ λάθη του. Κατὰ βάθος, βλέπετε, ἡ ἀληθινὴ χαρὰ τοῦ συγγραφέα βρίσκεται στὴ σύλληψη. Ἡ εὐτυχία εἶναι ἡ σκέψη ἑνὸς ἔργου. Τὸ γράψιμό του εἶναι συχνὰ ἕνα μαρτύριο· πιστεύω πὼς αὐτὸ συμβαίνει σὲ πολλοὺς συγγραφεῖς.

— Ποιὸ βιβλίο σκέπτεστε τώρα ;

Πάλι ἕνα χαμόγελο φωτίζει τὸ πρόσωπό του. Βγάνει τὰ γυαλιά του, χαϊδεύει τὰ ἄτακτα μαλλιά του.

— Ναί... σκέπτομαι ἕνα βιβλίο γιὰ τὸ Μιχαὴλ Ἄγγελο. Εἶχα τὴν τύχη ν' ἀνακαλύψω γι' αὐτὸν καινούργια πράματα... Ἀλλὰ θἆναι μᾶλλον ὁ ἄνθρωπος, παρὰ ὁ καλλιτέχνης. Πρέπει νἆναι κανεὶς ἀπ' τὴν Τοσκάνα γιὰ νὰ νοιώσει καλὰ τὸν Μιχαὴλ Ἄγγελο... Πιστεύω νὰ τὸ κατάλαβα καλά.

Ὁ ἱστορικὸς τοῦ Ντάντε μοῦ δείχνει τὴ βιβλιοθήκη του, ποὺ τὰ ἀκόμα ἄδεια ράφια της εἶν' ἕτοιμα νὰ δεχτοῦν τὸ περιεχόμενο τῶν κασονιῶν, ποὺ εἶδα στὴν εἴσοδο. Πρὸς τὸ παρὸν ἕνα μπουστο τοῦ Παπίνι καὶ ἕνα πολὺ ὡραῖο πορτραῖτο εἶναι μέσα στὸ δωμάτιο....

ΒΕΡΑ ΓΟΥΟΛΜΑΝ